

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1955

ANDRA KAMMAREN

Nr 21

25 maj

Debatter m. m.

Onsdagen den 25 maj

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
herr Vigelsbo ang. beredande av ledighet åt värnpliktiga under skördetiden	3
herr Nilsson i Göingegården ang. åtgärder för främjande av svensk fruktodling	5
herr Vigelsbo ang. försörjningsmöjligheterna för de norrländska och mellansvenska skogsbygdernas jordbruk m. m.	14
herr Severin i Stockholm ang. befordran av brevpост till USA ..	18
Statsinlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds aktier i Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag	20
Främjande av bostadsförsörjningen; tillika svar på interpellation av herr Hagberg i Stockholm om den genomförda diskontohöjningens inverkan på arbetslöshet och hyreskostnader och på fråga av herr Svensson i Ljungskile ang. förstärkning av bostadsstyrelsens organisation för åstadkommande av snabbare behandling av ärenden ang. radhus	72

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 25 maj

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 154, ang. statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds aktier i Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag	20
— utlåtande nr 150, ang. främjande av bostadsförsörjningen m. m.	72

Onsdagen den 25 maj

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollen för den 18 innevarande maj.

§ 2

Svar på interpellation ang. beredande av ledighet åt värnpliktiga under skördetiden

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet TORSTEN NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Vigelsbo har i en interpellation frågat mig om jag — i betraktande av att skörden instundade höst på grund av den sena våren kan förväntas till sin huvuddel sammanfalla med höstens repetitionsövningar — är beredd att, så långt möjligt är, medge jordbrukare uppskov från militärtjänst under skördetiden samt — om uppskov ej kan medges — om jag då är beredd att efter opartisk värdering medverka till ersättning åt dessa inkallade för de ekonomiska förluster som uppkommer på grund av att skörden ej kunnat i rätt tid tillvaratas.

De värnpliktiga jordbrukarnas speciella problem i samband med inkallelser har alltid särskilt beaktats av de ansvariga arbetsmarknads- och militärmyndigheterna. Interpellanten har antytt att antalet jordbrukare bland de inkallade instundande höst skulle vara mycket stort. Härtill vill jag erinra, att det totala antalet inkallade till höstens övningar är omkring 25 procent eller 16 000 man mindre än i fjol höst, då ju även — på grund av regnskadorna

— svårigheter förelåg för jordbrukarna. Övningsuppehållet, som för vissa delar av landet infaller under höstens repetitionsövningar, kommer även att frigöra ett icke obetydligt antal värnpliktiga — omkring 10 000 — varav omkring 20 procent kan beräknas vara yrkesjordbrukare. De åtgärder, som ytterligare bör vidtas, kommer att övervägas i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen, då läget av skördeperioderna inom olika delar av landet kan överblickas.

Jag vill i detta sammanhang framhålla önskvärdheten av att jordbrukets egna organisationer och de kommunala myndigheterna vidtar förberedelser för att genom organiserat samarbete jordbrukarna emellan hjälpa till att möta de svårigheter som alltid uppstår i samband med jordbrukarnas inkallelser.

Som svar på interpellantens första fråga vill jag sålunda anföra att jag är beredd att — i samarbete med arbetsmarknadsmyndigheterna — medverka till att alla åtgärder vidtas för att underlätta arbetet inom jordbruket under skördetiden, dock utan att syftet med de krigsförbandsvisa repetitionsövningarna äventyras.

Vad beträffar frågan om ersättning till vissa jordbrukare vill jag erinra om att till alla inkallade utgår ersättning — familjebidrag, näringsbidrag m. m. — enligt de grunder, som fastställts av riksdagen. Någon särställning för jordbrukare härvidlag kan icke komma i fråga. Jag är följaktligen icke villig att medverka till att särskilda ersättningar skulle utbetalas till sådana jordbrukare, som anser sig genom militärtjänsten ha blivit åsamkade förluster.

Svar på interpellation ang. beredande av ledighet åt värnpliktiga under skördetiden

Härpå anförde:

Herr VIGELSBO (bf):

Herr talman! Jag skall be att till herr statsrådet få framföra mitt tack för det lämnade svaret, främst då för innehållet i svarets första del. Jag begagnar detta tillfälle till att framföra ett tack till Kungl. Maj:t — varvid jag väl har att rikta det närmast till herr statsrådet — för den förståelse som vi många gånger mött när vi vänt oss till Kungl. Maj:t med framställning om frigörande av arbetskraft för jordbruket.

Det har här ställts i utsikt, utöver de åtgärder som på detta sätt kan vidtagas, medgivande av ytterligare lättnader, om skördeförhållandena skulle visa sig bli sådana att kungl. arbetsmarknadsstyrelsen och Kungl. Maj:t finner det påkallat. Vi är givetvis mycket tack samma härför.

Vad sedan beträffar svaret på den andra frågan, avseende ersättning åt jordbrukarna för skördeförkluster som uppkommer med anledning av inställelse i militärtjänst, har statsrådet kanske rätt då han säger, att man inom regeringen inte kan medverka till en lösning av denna fråga. Jag känner ju till förhållandena sedan vi hade kommissioner, och dessa förhållanden gäller väl alltjämt. En tjänsteman, som inkallas till tjänstgöring i en kommission eller en kommitté, har då rätt till ersättning för förlorad arbetsinkomst i hemorten. Jag hade i min enfald trott att detta gällde samtliga medborgare, men så tycks inte vara fallet.

Låt oss räkna med att en jordbrukares skörd står mogen i mitten av september och att jordbrukaren inkallas den 12 september. Då får han, som statsrådet sade, näringsbidrag, och det vet jag att han kan få, under förutsättning att han har möjlighet att skaffa en ersättare. Om han däremot pålastar hustrun och barnen en arbetsdag som är dubbelt så lång som under vanliga förhållanden och som den människor van-

ligen har, kan han inte få något sådant bidrag. Skörden måste i varje fall räddas, ty de pengar han skall ha ut för skörden är ersättning inte bara för den månad han tjänstgör inom armén, utan det är den ersättning han skall ha för ett helt års arbetsinsats, som på detta sätt kan gå förlorad med anledning av att skörden inte kan tillvaratas i rätt tid. Följaktligen är jag, herr statsråd, av den uppfattningen, att om det på något håll skall vara berättigat att lämna en person ersättning för förlorad arbetsinkomst i hemorten under tid då han är inkallad i offentlig tjänst, skulle det verkligen vara mer berättigat här. Jag skall inte säga mera i den saken, men jag tycker att det är orättvist att man inte på detta sätt skall medverka till att ge jordbrukarna en ersättning för uppkomna skördeförkluster.

I interpellationen hade jag påvisat att det blir allt sämre tillgång på arbetskraft som kan träda i jordbrukarens ställe eller medverka till att rädda skörden under en inkallelse, och det kommer att bli allt svårare i samma mån som rationaliseringen fortskrider och landsbygdens befolkning glesnar. Det kan tänkas att man en vacker dag kommer i den situationen, att man måste helt och hållet frigöra den återstående delen av jordbrukets arbetskraft från militärtjänstgöring. Så långt har vi inte kommit än, men jag hoppas att statsrådet i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen enligt här givna löften gör sitt bästa för att vi skall kunna få den medverkan för tillvaratagande av skörden som är nödvändig.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**:

Herr talman! Jag vill bara erinra den ärade interpellanten om att alla människor som gör sin värnplikt åsamkas förluster. Även om de har familjebidrag kan naturligtvis inte den inkomst de får under värnpliktstiden jämföras med

Svar på interpellation ang. åtgärder för främjande av svensk fruktodling

den inkomst de har av sin civila verksamhet.

Beträffande skördesvårigheterna har vi ju förklarat, att de militära myndigheterna är beredda att låta de jordbrukare, som verkligen skulle stå inför risken att deras skörd inte kunde tas in, få uppskov eller i någon annan form få möjlighet att bärga sin skörd.

Herr VIGELSBO (bf):

Herr talman! Om inte särskild ersättning kan utgå till jordbrukarna hoppas jag, att det vid utformningen av den nya familjebidragförordning, som vi skall få, tages nödig hänsyn till de förhållanden jag har påvisat och att man genom en förbättrad familjebidragförordning kan få bidrag, där det behövs, som kompenserar jordbrukarnas förluster i detta sammanhang.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. åtgärder för främjande av svensk fruktodling

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Nilsson i Göingegården frågat mig *dels* om jag är beredd att nu vidtaga några åtgärder för att låta den svenska frukten i första hand avsättas på den svenska marknaden och förhindra dumpingartad äppleexport till Sverige, *dels* om vilka åtgärder som från svensk sida kan vidtagas för att hindra italiensk äppleexport under falsk varubeteckning, *dels* om jag är beredd att medverka till sådana åtgärder, att fruktodlingen på längre sikt erhåller ett mera tillfredsställande avvägt gränsskydd, *dels* om jag ämnar framlägga förslag om en förbättrad statistik på fruktodlingens område, *dels* ock slutligen om jag har för avsikt att

i år framlägga förslag om en specialkonsulent för yrkesfruktodlingen.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Till en början vill jag upplysa herr Nilsson om att jag vid tiden omedelbart efter interpellationens avlämnande ansåg mig böra dröja med att besvara densamma i hopp om att 1952 års tulltaxekommitté, som bl. a. har att taga ställning till spörsmål som har samband med vissa av herr Nilssons frågor, skulle bli färdig med sina överväganden, vilket skulle ge bättre underlag för bedömandet av fruktodlarnas ställning för framtiden. Vidare har jag velat avvakta behandlingen av de till riksdagen avlämnade propositionerna angående dels statligt stöd till trädgårdsnäringens rationalisering, dels Sveriges anslutning till deklaration om fortsatt tillämpning av tullkoncessioner inom ramen för allmänna tull- och handelsavtalet (GATT). Interpellanten tycks emellertid icke ha haft förståelse härför. Numera anser jag mig såsom svar på de av interpellanten framställda frågorna i huvudsak endast böra hänvisa till riksdagens beslut i anledning av nämnda propositioner och i samband med propositionernas behandling i riksdagens kamrar av mig och chefen för handelsdepartementet gjorda uttalanden.

Härutöver vill jag emellertid anföra följande.

De av interpellanten påtalade *avsättningsvårigheterna för äpplen* kan jag vitsorda. Beträffande orsaken till dessa svårigheter är först att erinra om att antalet äppleträd och därmed äppleproduktionen till följd av krigs- och efterkrigsårens ökade utplanteringar undergått och fortfarande synes undergå en betydande ökning. Härtill kommer, att 1954 var ett sällsynt gott fruktår. Enligt uppskattningar, som Sveriges yrkesfruktodlares riksförbund gjort, kan sålunda den totala inhemska äppleskörden år 1954 beräknas ha varit omkring 50 procent större än året dess-

Svar på interpellation ang. åtgärder för främjande av svensk fruktodling

förinnan, och den marknadsförda delen därav — omkring 80 000 ton — torde ha varit mer än dubbelt så stor som år 1953. Att situationen var sådan, kände man i stort sett till redan i höstas vid de överläggningar, som i slutet av september hölls mellan representanter för jordbruksnämnden, fruktodlarna och fruktimportörerna. I medvetande härom var man då ense om att första förtullningsdag för import av äpplen skulle fastställas till den 1 januari 1955, dvs. drygt en månad senare än under närmast föregående år. Trots detta har äpplepriserna hela hösten 1954 legat mycket lågt, och enligt uppgift från odlarna återstod den 1 januari i år inom den yrkesmässiga fruktodlingen omkring 11 000 ton äpplen osålda.

Men icke blott yrkesfruktodlarna har fått en god skörd. Även husbehovsodlarna har haft rekordskördar och har sålt billigt eller skänkt bort äpplen till grannar, släktingar och vänner, som på detta sätt fått sitt behov fyllt för hela hösten. Enligt vad jag inhämtat har betecknande nog äpplen under hösten kunnat säljas genom den reguljära handeln i stort sett endast i storstäderna. Härtill kommer — enligt vad som upplysts mig — att en betydande konsumtionsminskning kunnat konstateras under december—januari, jämfört med samma månader för ett år sedan. Minskningen har varit starkast för äpplen men lär enligt uppgift ha berört så gott som alla andra fruktslag i större eller mindre omfattning.

Som jag redan nämnt träffades i höstas mellan jordbruksnämnden samt representanter för fruktodlarna och fruktimportörerna överenskommelse om att importen av äpplen skulle vara fri fr. o. m. den 1 januari 1955. Importen har därefter uppgått till under januari 2 046 ton, under februari 2 602 ton och under mars 3 335 ton, eller under kvartalet närmast efter den första förtullningsdagen tillhoppa cirka 8 000 ton. Motsvarande siffra för föregående sä-

song, då den 30 november 1953 var första förtullningsdagen, uppgår till omkring 12 300 ton, samt för säsongen 1952/53, då den 12 december 1952 var första förtullningsdagen, till cirka 10 400 ton.

I detta sammanhang måste man också komma ihåg, att det i allmänhet är svårt att sälja svensk frukt i januari och februari, enär allmänheten då i stor utsträckning övergår till att köpa citrusfrukter. Enligt vad som upplysts mig har förfrågningar inom handeln gett till resultat, att allmänheten dessutom under denna tid helst vill ha s. k. bords- eller dessertfrukt, d. v. s. frukt, som har ett vackert utseende och vacker färg. Svensk frukt av sådan kvalitet salufördes i januari i år endast i mycket begränsad utsträckning, bland annat beroende på att den hade stor benägenhet att skrumpna redan efter några dagars lagring i detaljhandeln. En undersökning visade vidare, att den utländska frukten betingade ett betydligt högre pris i detaljhandeln än den bästa svenska. Trots detta var efterfrågan på svensk frukt dålig. Att prisfrågan icke har varit avgörande för konsumenternas val bestyrkes av att svenska äpplen, som i början av mars i vissa stockholmsbutiker kostade 90 öre—1 krona per kilogram, icke kunde konkurrera med italienska äpplen, som vid samma tid betingade ett pris av 1,60—1,70 kronor per kilogram. Av intresse är vidare, att priset för den svenska frukten har varierat från år till år, medan priserna på de italienska äpplena varit i stort sett oförändrade. Sålunda uppgick det genomsnittliga importpriset fob för äpplen från Italien i fjol till omkring 85 öre per kilogram och i januari i år till omkring 80 öre per kilogram. Interpellantens uppgifter, att en stor del av januariimporten i år ägt rum på konsignationsbasis, torde — såvitt jag erfarit — vara riktig. Detta torde emellertid mot bakgrund av vad jag nyss sagt om utförsäljningspriserna på

Svar på interpellation ang. åtgärder för främjande av svensk fruktodling

importfrukten icke ha försvårat avsättningen av den inhemska frukten.

Av importen från Italien under januari i år torde minst 80 procent ha utgjorts av vissa sorter av högre kvalitet. Resten har utgjorts av s. k. låglandsfrukt av måhända mera tvivelaktig kvalitet. Däribland har förekommit en sort, som i vissa områden, där den blir kraftigt röd, av odlarna oriktigt kallas för Jonathan. Detta förhållande uppges emellertid vara väl bekant för importörerna. Att felaktiga beteckningar i övrigt förekommit, känner jag icke till.

Av vad jag nu anfört, torde ha framgått, att importen av äpplen under innevarande säsong knappast kan sägas ha varit ohämmad — såsom interpellanten förmenar — eller betraktas såsom dumping. Ej heller har importen såvitt jag kunnat finna skett under vad som kan kallas falsk varubeteckning. De avsättningssvårigheter, som den svenska fruktodlingen utan tvivel har haft och har att kämpa med under innevarande säsong, är i stället att i huvudsak hänföra till 1954 års rekordstora fruktskörd. En bidragande orsak är även den omständigheten, att lagerhusen är fåtaliga, beroende på att fruktodlarna icke sammanslutit sig på samma sätt som andra odlare. Detta beror måhända i sin tur på de goda priser, som fruktodlarna kunde uppnå under 1940-talet.

Jag vill i detta sammanhang nämna, att ansträngningar har gjorts att få exportkontingenter för äpplen intagna i våra handelsavtal med olika länder för att lämna de svenska fruktodlarna möjlighet att avsätta åtminstone någon del av överskottet i form av export. Resultatet härav har hittills blivit en exportkontingent för äpplen om en miljon kronor i avtalet med Östtyskland samt en s. k. PM-post i det svensk-belgiska avtalet. Resultaten när det gäller faktisk export är emellertid ännu magra. Den enda affär, som kunnat genomföras, avser export till Östtyskland av

cirka 500 ton till ett värde av 229 000 kronor.

Härmed anser jag mig ha besvarat den av herr Nilsson framställda interpellationen.

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för det nu lämnade svaret på den interpellation, som jag ställde i början av februari månad detta år. Jag kan emellertid, herr talman, tyvärr icke undgå konstatera, att interpellationssvaret är väl magert, i synnerhet om man beaktar den grundliga tid av närmare fyra månader varmed herr statsrådet dröjt med svarets avgivande i avsikt att skaffa bättre underlag för interpellationens besvarande.

Statsrådet besvarar nu flertalet av mina frågor genom en allmän hänvisning dels till ännu icke avgivet betänkande av 1952 års tulltaxekommitté och dels till riksdagsbehandlingen av propositionen om statligt stöd till trädgårdsnäringens rationalisering och propositionen om Sveriges anslutning till fortsatt tillämpning av tullkoncessioner inom ramen för det s. k. GATT-avtalet. Statsrådets avvaktande hållning med svarets avgivande förefaller mig fullkomligt omotiverad, eftersom jag efterlyste statsrådets inställning till de framförda problemen och i vilken utsträckning herr statsrådet var beredd medverka vid lösandet av den svenska fruktodlingens mest aktuella problem. Riksdagsbehandlingen av de återopade propositionerna lämnar härvid tyvärr ett mycket klenst besked om jordbruksministrernas inställning. Vid kammarens behandling av GATT-propositionen gjorde herr statsrådet sålunda icke något uttalande, och vid behandlingen av propositionen om statligt stöd till trädgårdsnäringen förekom förutom departementschefens uttalande i själva pro-

Svar på interpellation ang. åtgärder för främjande av svensk fruktodling

positionen endast ett kortare inlägg från herr statsrådets sida.

Den enda av mina frågor, som genom åberopande av propositioner och kammarförhandlingar besvarats, är den sista, huruvida »herr statsrådet har för avsikt att detta år framlägga förslag om en specialkonsulent för yrkesfruktodlingen». Denna fråga får ju på basis av vad som sagts i proposition nr 104 betraktas som besvarad med nej.

Beträffande de övriga frågor jag framställde, nödgas jag konstatera, att hänvisning till nämnda propositioner och kammarförhandlingar saknar relevans för bedömande av herr statsrådets inställning, och jag kan därför icke heller i de av herr statsrådet inledningsvis åberopade omständigheterna finna någonting som hindrat en klar deklaration från herr statsrådets sida på ett betydligt tidigare stadium — jag vill än en gång erinra om att jag här efterlyste ett uttalande från chefen för jordbruksdepartementet.

Herr statsrådet erinrar i interpellationssvaret om att avsättningssvårigheterna för äpplen orsakats av bland annat den större äppleproduktion som följt med krigs- och efterkrigsårens ökade utplanteringar av äppelträd. Jag skall i dessa sammanhang något beröra fruktodlingens omfattning. För närvarande har vi här i landet cirka 6 000 hektar yrkesmässig fruktodling, d. v. s. fältmässiga specialodlingar av frukt. Det är i första hand de mindre jordbruken som gått in för denna driftsform — av yrkesfruktodlingens totala trädantal återfinnes sålunda icke mindre än 85 procent på brukningsdelar med 15 hektar åker och därunder. Denna övergång till en intensiv specialgröda — om jag nu får säga så — vid vissa mindre jordbruk har ur allmän synpunkt varit eftersträfvansvärd, då den inneburit förbättrade möjligheter till full sysselsättning och bärgning för brukaren och dennes familj.

Vid den ökning av speciellt äppleod-

lingen som här ägt rum har odlarna genom övergång till senmognande sorter sökt åstadkomma en jämnare fördelning i tiden av fruktskördarnas saluförande. Utvecklingen har resulterat i att den svenska odlingen nu kan fylla vårt inhemska äppelbehov under större delen av året — från hösten fram till senvintern och våren. Man frågar sig då: Är vår inhemska fruktodling överdimensionerad? Nej, odlingen är icke för stor, utan snarare tvärtom i relation till det inhemska konsumtionsbehovet av äpplen under den tid som vår skörd skall konsumeras, med hänsyn till de sorter som odlas här i landet. Men det är klart att äppleproduktionen är för stor, om den måste konsumeras under två å tre korta höstmånader. Skall det över huvud taget bli någon rätsida på detta problem och om de jordbrukare som producerar frukt skall ha möjlighet att få en skälig bärgning, så måste de svenska odlarna på samma sätt som fruktodlare i andra länder få möjlighet att sälja skörden under en längre tidsperiod. Det är icke samhälls-ekonomiskt försvarligt att genom handelspolitiska arrangemang tvinga ut även senmognande vintersorter på marknaden tidigt på hösten och därigenom direkt förstöra stora fruktkvantiteter för att sedan importera under resten av säsongen.

Herr talman! Som jag redan framhållit har denna utvidgade fruktproduktion varit ett allmänt intresse. En mera differentierad produktion inom jordbruket och odling av arbetskrävande specialgrödor vid de mindre brukningsdelarna är ett av jordbrukspolitikens syftsmål. Myndigheterna har också på olika sätt aktivt medverkat under de senaste decennierna, framför allt den senaste tioårsperioden, till den ökade odling av frukt som har blivit följden.

Jag skall endast ta fram ett exempel. Det har i icke obetydlig omfattning förekommit, att Kungl. Maj:t vid tillståndsgivning för förvärv av jordbruks-

Svar på interpellation ang. åtgärder för främjande av svensk fruktodling

fastighet såsom villkor har föreskrivit, att köparen inom viss tid skall plantera ett visst minimiantal fruktträd på den förvärvade fastigheten. Jag har här i min hand ett sådant åläggande från Kungl. Maj:t i samband med förvärv av en jordbruksfastighet i Kristianstads län, där det sägs: »I samband härmed föreskriver Kungl. Maj:t, att det åligger vederbörande vid vite av 6 000 kronor för tredska att uppfylla den av honom utfärdade förbindelsen att inom tio år efter tillträdet av fastigheten ha å densamma planterat minst 2 500 fruktträd.»

Det är ett litet exempel på hur Kungl. Maj:t har medverkat till att framtvinga en ökning av odlingen, emedan den ansatts vara av värde och tacknämlig framför allt för det mindre jordbruket.

Vidare har statsmakterna i många år anslagit medel för lagringsundersökningar för svensk frukt i syfte att förlänga säsongen för den svenska fruktens marknadsförande. Jag vill slutligen också, herr talman, erinra om att tull på äpplen utgick även under vårmånaderna ända fram till 1950, då tull under denna del av året slopades vid Sveriges anslutning till GATT-avtalet.

Det kan sålunda knappast göras gällande, att odlarna i ren spekulering har utvidgat odlingarna, gått in för senmogande sorter etc. De statliga åtgärder som jag här har exemplifierat har inte varit ägnade att inge fruktodlarna den föreställningen, att fruktodling vore en ur jordbrukspolitisk eller samhällsekonomisk synvinkel icke önskvärd produktion i vårt land.

Jag har redan understrukit, att fruktodlingen med hänsyn till sin karaktär icke bör åtnjuta sämre gränsskydd än jordbrukets övriga grenar. Detta är, såvitt jag har kunnat förstå, även herr statsrådets åsikt. I debatten angående statligt stöd till trädgårdsnäringsens rationalisering framhöll ju statsrådet, att han för sin del har gått ut ifrån att man skall ställa trädgårdsnäringsen i paritet med jordbruksnäringsen i övrigt — detta

är direkt återgivet från protokollet. Ja, det får väl anses vara ett minimikrav, att den svenska odlingen icke behandlas sämre än fruktodlingen i andra likartade länder med samma eller till och med betydligt bättre produktionsbetingelser.

Jag vill här endast fästa herr statsrådets uppmärksamhet vid det förhållandet, att den inhemska fruktodlingen i praktiskt taget samtliga västeuropeiska länder åtnjuter skydd genom kvantitativa restriktioner av fruktimporten mot en ohämmad import. Samtliga våra nordiska grannländer har begränsat äppleimporten genom importstopp eller s. k. bilateral kvotering. I Frankrike och Österrike är äpple- och päronimporten likaledes begränsad genom kvotering. Västtyskland tillämpar kvotering för fruktimport, och dessutom gäller för importen av äpplen och päron, att man på tysk sida har förbehållit sig rätt att införa importstopp med fem dygns varsel, när odlarpriserna i Tyskland sjunkit till en viss nivå. I handelsavtalen anges de sorter och kvaliteter som skall tjäna som riktpunkt. Detta minimipris är för närvarande 38 DM per 100 kg, eller i svensk valuta omkring 48 öre per kg. Dessa bestämmelser om rätt att införa importstopp gäller gentemot samtliga länder utom Holland. Från den 23 november till den 17 mars hade Västtyskland ett dylikt totalt importstopp för äpplen. Holland har ett speciellt avtal med Västtyskland. Holländarna har förbundet sig att tillämpa vissa exportminimipriser, för närvarande 21 holländska floriner per 100 kg. Dessutom begränsas emellertid den holländska exporten till Tyskland därav, att endast ett fåtal fastställda sorter av vissa kvaliteter enligt avtalet får exporteras till Tyskland.

England har begränsad import av äpplen och päron. För första halvåret 1955 (1 januari—30 juni) utgör importlicensgivningen för äpplen från europeiska kontinenten 2,5 miljoner pund

Svar på interpellation ang. åtgärder för främjande av svensk fruktodling

eller cirka 37 miljoner kronor i svenskt mynt. Importen från samväldesländerna är fri. Sistnämnda import irriterar dock den inhemska engelska odlingen i relativt liten omfattning, då denna transoceaniska frukt mognar under annan tid av året, nämligen mars—juni, och priserna för densamma regelmässigt ligger relativt högt till följd av höga transportkostnader. Samma är förhållandet för vårt vidkommande.

Man kan sålunda konstatera att fruktodlingen i andra länder — länder som ofta har gynnsammare naturliga produktionsbetingelser för frukt — åtnjuter ett avsevärt stabilare skydd mot dumpingartad massimport än vår svenska fruktodling.

Vad den gångna säsongen beträffar fanns, som herr statsrådet anför, vid årsskiftet cirka 11 000 ton svensk frukt kvar i lager. Importen av äpplen under första kvartalet har utgjort cirka 8 000 ton. Herr statsrådet anför i detta sammanhang även importsiffrorna för motsvarande tider de två närmast föregående säsongerna. Äppleimporten utgjorde sålunda januari—mars 1953 10 400 ton och januari—mars 1954 cirka 12 300 ton. De angivna siffrorna är emellertid icke jämförbara. De föregående säsongerna 1952/53 och 1953/54 har de kvantiteter äpplen, som funnits kvar vid importens frisläppande, varit obetydliga för att inte säga obefintliga. Den 1 januari detta år fanns däremot 11 000 ton äpplen kvar, d. v. s. lika mycket som i genomsnitt importerades under första kvartalet närmast två föregående år, då några svenska fruktpartier icke fanns kvar. Vid en dylik jämförelse framträder årets »överimport» på ett markant sätt. Under årets tre första månader detta år har sålunda funnits tillgängligt totalt cirka 19 000 ton äpplen (11 000 ton inhemska vara plus 8 000 importerad vara) mot cirka 10 000 och 12 000 ton motsvarande tid 1953 respektive 1954. Om hänsyn dessutom tages till den av statsrådet omtalade konsum-

tionsnedgången av frukt, torde det väl vara alldeles uppenbart, att en med hänsyn till konsumtionsutrymmet överdimensionerad äppleimport ägt rum. Fruktimporten slog också under 1954 alla tidigare rekord med en import av färsk frukt som uppgick till 212 miljoner kilogram med ett importvärde av icke mindre än 222 miljoner kronor.

Vad den kvalitativa sammansättningen beträffar hos de partier svensk frukt, som fanns kvar vid årsskiftet, är att märka, att drygt hälften eller cirka 6 000 ton utgjordes av utpräglade s. k. bords- eller dessertsorter. Avsättningssvårigheterna hängde sålunda icke samman med bristande tillgång på svenska äpplen av med importfrukten jämförbara kvaliteter, utan torde snarare varit en följd av de förhållanden som råder inom importhandeln med frukt. Såsom även herr statsrådet framhåller i interpellationssvaret, sker fruktimporten från europeiska länder i betydande omfattning på konsignationsbasis. I fråga om mjuka fruktslag såsom persikor och vindruvor torde samtliga affärer ske på detta sätt. En import på dylika villkor ökar självfallet handelns intresse just för importfrukten på bekostnad av den svenska frukten. Vilka små möjligheter den svenska frukten har att under dylika omständigheter över huvud taget bli utbjuden till konsumenterna är uppenbart. Man kan ju bara göra det tankeexperimentet, vilken effekt en konsignationsimport av andra jordbruksprodukter skulle ha för avsättningen av motsvarande hemmaproducerade produktslag. Statsrådets slutsats att »utförsäljningspriserna på importfrukten icke har försvårat avsättningen av den inhemska frukten» är därför icke helt relevant — utförsäljningspriserna i detaljhandeln på importfrukten har ju i själva verket betytt föga i detta fall, eftersom svenskfrukten över huvud icke kommit fram till detaljistledet i samma omfattning.

Angående importen av falsk Jonathan

Svar på interpellation ang. åtgärder för främjande av svensk fruktodling

finns inte mycket att tillägga. Detta problem berör i första hand detaljhandeln och den köpande allmänheten. Att, såsom statsrådet anför, detta förhållande är väl bekant för importörerna, hjälper näppeligen konsumenterna eller landets detaljister.

Statsrådets slutsatser, att fruktimporten knappast kan sägas ha varit ohämsad eller betraktas såsom dumping, torde helt få stå för statsrådets egen räkning. Det förefaller här som om statsrådet närmast söker skydd bakom en formell bokstavstolkning av begreppet dumping — den reella effekten för den svenska odlingens vidkommande vid en import i konsignation blir i varje fall sådan, att begreppet dumping enligt min uppfattning är fullt relevant.

Sammanfattningsvis får jag till sist anföra att jag, mot bakgrunden av statsrådets anförande i denna kammare förra onsdagen och statsrådets uttalanden i andra sammanhang utanför denna kammare, hade väntat mig ett betydligt positivare ställningstagande vid statsrådets besvarande av de framställda frågorna. Såvitt jag kunnat finna, har herr statsrådet begränsat svaret till att omfatta endast de två första av mina frågor, vilka frågor statsrådet till sist avfärdar med att någon dumpingartad import respektive någon import under falsk varubeteckning icke förekommit, trots att statsrådets bevisföring till fullo endast vidimerar interpellationen på dessa punkter. På övriga frågor har herr statsrådet icke avgivit något svar, såvida icke statsrådets uttalande förra veckan i denna kammare, att trädgårdsnäringsen skall ställas i paritet med jordbruksnäringsen, får anses utgöra svar på min tredje fråga, som lydde: »Är herr statsrådet beredd medverka till sådana åtgärder, att fruktodlingen på längre sikt erhåller ett mera tillfredsställande avvägt gränsskydd?» Jag tror, att den del av vår jordbrukande befolkning, som har fruktodlingen som sin bärning, vore synnerligen tacksam

för ett klart uttalande av landets jordbruksminister på denna punkt.

Vad slutligen min fråga om en förbättrad statistik på trädgårdsnäringsens område beträffar vill jag understryka, att detta krav tidigare framförts från 1951 års trädgårdsutredning. Statistiska centralbyrån, näringsgrenens organisationer och enskilda ledamöter i denna kammare har påtalat detta. Detta är en fråga, som jag för min del anser vara synnerligen viktigt att man kommer till rätta med, om det skall bli någon rätsida på detta synnerligen besvärande problem för de svenska odlarna.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Jag hade inte tänkt att det skulle bli någon större debatt i denna fråga, och jag tycker nog, att herr Nilsson i Göingegården med en hel del av de synpunkter han tar fram kanske inte så mycket åsyftar att hjälpa fruktodlingen som fastmer att göra partiolitik. Och när man klandrar mig för att jag inte har intresse för fruktodlingen, är det alldeles fel.

Herr Nilsson vet lika väl som jag, att under de år som gått har våra fruktodlares möjligheter att vinna avsättning för frukten inom landet varit beroende av vissa handelsavtal, bl. a. GATT-avtalet, som slöts redan 1950 och vari inte kan företas någon ändring förrän avtalstiden utgått.

Herr Nilsson tycker att jag dröjt alldeles för länge med svaret. Men herr Nilsson går alldeles förbi vad som framgår av det svar han fått, nämligen att anledningen till att jag dröjt så länge med svaret var, att jag ville ge så goda upplysningar som möjligt. Innan jag kunde göra det, måste emellertid vissa saker och ting hända. Jag hänvisar till de nu pågående förhandlingarna om tullavtalet liksom till spörsmålet hur vi skall ställa oss till GATT-avtalet. Det har ju för någon vecka sedan lämnats

Svar på interpellation ang. åtgärder för främjande av svensk fruktodling

en förklaring om hur man vill försöka att handla, så att man gagnar vårt land på bästa sätt.

Herr Nilsson vill i det ena ögonblicket veta min egen inställning, och i det andra ber han att få ett uttalande av chefen för jordbruksdepartementet. När jag svarar på denna plats är det som chef för jordbruksdepartementet, och jag kan då följaktligen inte lägga personliga synpunkter på frågan, vilka kanske i viss mån sammanfaller med herr Nilssons. Det är givetvis min plikt att här framlägga hur man ser saken från jordbruksdepartementets synpunkt.

Herr Nilsson säger vidare, att äppelodlingen är ingalunda för stor i vårt land, om vi slipper ifrån importen. Ja, så är det, kan vi väl säga, med jordbrukets produktion över huvud. Vi har vissa år kunnat producera mer än vi kan konsumera inom landet, och då är vi för avsättningen av överskottet beroende av de handelsavtal vi träffat. Vi får emellertid komma ihåg, att dessa handelsavtal inte får ses ensidigt, utan det är olika intressen som där skall tillgodoses. I detta fall vill jag säga herr Nilsson, att herr Nilsson har kamrater i sitt eget parti, som när det gäller att åstadkomma goda avtal för svensk frukt inte hör till dem som är så lätta att tas med, att de vill avstå från export av industrivaror för att vi skall få mindre import och därmed kunna klara avsättningen av den svenska frukten.

Sedan tar herr Nilsson fram enstaka exempel och talar om, att det varit Kungl. Maj:ts rekommendation och vilja, att man här skall se till att det planteras fruktträd på vissa orter. Herr Nilsson nämnde ett exempel från Kristianstads län. Det gällde en man som ville köpa viss jord och åberopade, att han ville köpa jorden för att plantera fruktträd på den. Då sade lantbruksnämnden, att under förutsättning att han uppfyllde dessa villkor, skulle han få köpa denna jord. Så blev utvecklingen en annan, och ärendet gick till Kungl.

Maj:t. När en underordnad myndighet har gjort ett åläggande, att köparen skall uppfylla det villkor som var förutsättningen för affären, kunde Kungl. Maj:t självfallet inte gärna inta någon annan ställning än att fastställa det vite som var föreskrivet, om inte de överenskomna åtgärderna vidtogs. I ett sådant fall måste man väl ändå från Kungl. Maj:ts sida döma så, att åtagandet skulle fullföljas.

Då herr Nilsson sedan kritiserade de jämförelser jag gjort mellan importsiffrorna för olika år, menade han att dessa siffror inte alls var relevanta, ty i år hade vi 11 000 ton över från föregående år, under det att — vilket var en alldeles ny uppgift för mig — de överskott, som vi haft tidigare år, hade varit endast bagateller.

Det förefaller emellertid som om det inte skulle ha varit så små ting som utrettats på detta område, i vart fall inte tidigare, nu när vi fått höra vissa uttalanden från den sida, där man försöker göra mycket mera buller av dessa saker än de egentligen är värda. Vi har sålunda fått höra, att jag och det parti jag tillhör inte hyser något så förfärligt stort intresse för fruktodlingen och de många jordbrukare, som är beroende av denna näring, medan, som herr Nilsson sade, det parti han tillhör visat ett mycket större intresse för saken. Jag skulle då vilja göra en liten jämförelse mellan det intresse bondeförbundet visat för att hjälpa till att skaffa avsättning för den svenska frukten och högerns vilja att få de stora bolagen att hjälpa till med att komplettera ofullständiga jordbruk med skog. Jag skulle tro att inför en sådan jämförelse har bondeförbundet ingenting att skämmas för.

I fråga om ståndpunktstagandet till dessa ting har jag för min del sagt, att jag inte kan göra något uttalande från denna plats förrän tiden härför är inne. Först när man vet hur tullkommittén kommer att ställa sig till dessa ting

Svar på interpellation ang. åtgärder för främjande av svensk fruktodling

kommer Kungl. Maj:t att ta ställning till problemet. Jag tror för min del att det skall gå att finna en lösning av fruktodlingens problem lika väl som av andra problem, som jordbruket har att kämpa med. Jag upprepar i det avseendet vad jag sagt tidigare, nämligen att fruktodlingen är en del av jordbruksnäringsen och att fruktodlarna givetvis kan räkna med samma skydd som lämnas jordbrukarna i gemen.

Herr RIMÅS (fp):

Herr talman! Det är inte min mening att mycket förlänga denna debatt. Vi har ju diskuterat dessa frågor förut i år i samband med behandlingen av nionde huvudtiteln och av stödet åt trädgårdsnäringsen samt i anslutning till debatten om GATT-avtalet förra veckan.

Jag kan emellertid inte underlåta att påminna om att vi från folkpartihåll i samband med behandlingen av nionde huvudtiteln gjorde en framstöt om en ökning av de av Kungl. Maj:t föreslagna anslagen för byggande av lagerhus för frukt med sex respektive två miljoner kronor. Vår motivering härför var, att det uppstått ökade behov av lagerutrymmen för frukt och trädgårdsprodukter. Vi vann emellertid icke gehör för detta, vilket jag beklagar inte bara med hänsyn till dagens situation utan också med tanke på den ökade mängd frukt vi kan vänta oss inom de närmaste fem åren, när nya odlingar har kommit in i produktiv ålder. Det är ingenting att göra åt den saken nu, utan vi kan endast hoppas på en annan inställning från statsmakternas sida till ett kommande år.

Det har här talats om GATT-avtalet, Jag skall inte här ta upp någon debatt om den saken utan vill bara påminna om att vi från vårt håll hade väckt en motion, i vilken vi begärde att förhandlingar måtte komma till stånd före den

1 juli i år, innan den hårda bindningen sätter in. Jag vill minnas att jordbruksministern inte var närvarande under GATT-debatten. I varje fall deltog han inte i diskussionen. Men jag får väl ta jordbruksministerns ord i dag som ett uttryck för att han vill medverka till att nämnda förhandlingar kommer till stånd före den 1 juli, då det är lättare att förhandla än vid ett senare datum. Jag tycker mig kunna läsa ut den meningen i det resonemang som här förts.

Vidare nämnde jordbruksministern fruktexporten till Tyskland, vilken — om jag hörde rätt — beräknades uppgå till omkring en miljon kg. Jag vill i det sammanhanget fråga, om det inte har gjorts några närmare undersökningar av möjligheterna att exportera vårt fruktöverskott till våra antipodländer, där man ju inte har någon frukt under den tid på året, då vårt land och för övrigt hela Europa dignar under rika fruktskördar. Jag vet att generalkonsul Axel Ax:son Johnson en gång i tiden gjorde ett försök att exportera frukt till Argentina, men det ledde inte till något varaktigt resultat. Jag känner inte till anledningen. Men om ett sådant försök kunde göras på nytt, skulle det kunna betyda lösningen på en del av våra fruktlagringsproblem, ty fartygens kylrum kan då tjänstgöra som lagerhus under transportererna. Samtidigt skulle arrangemanget avlasta den svenska fruktmarknaden. Det gjorda försöket rann som sagt ut i sanden, och jag skulle nu vilja veta om det senare har gjorts några allvarliga undersökningar om denna sak. En export av nämnt slag skulle nämligen lösa problemen på ett alldeles nytt sätt, i det att all frukt då inte behöver förbrukas inom landet. Vi skulle då kunna få avsättning för den i sådana länder, där man skördar frukt under andra tider än vad sker i Europa.

Herr talman! Jag ville bara föra fram dessa synpunkter här i diskussionen. Vi får väl återkomma till dessa frågor ett kommande år.

Svar på interpellation ang. försörjningsmöjligheterna för de norrländska och mellansvenska skogsbygdernas jordbruk, m. m.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Då statsrådet säger att jag försökt föra in partipolitik i förevarande resonemang måste jag säga, att det kan jag inte gå med på. Jag har inte med ett enda ord sagt något som har med partipolitik att göra. Jag har sakligt hållit mig till de frågor jag ställt till statsrådet och som jag nu fått statsrådets svar på. Om sedan statsrådet som representant för ett politiskt parti känner sig besvärad med anledning av dessa frågor, må det vara hans sak, men jag har för min del inte rört vid någon sådan detalj. Det är rent sakliga odlarsynpunkter jag här sökt föra fram.

Då statsrådet säger att jag efterlyser hans intresse och påstår att jag sagt, att han inte har något intresse för denna sak, vill jag framhålla, att jag inte heller gjort något sådant uttalande. Jag är tvärtom övertygad om att statsrådet som representant för ett län, där denna odling har ett så verkligt framträdande rum som fallet är, har ett speciellt och särskilt stort intresse för denna odling. Jag vill i detta sammanhang gärna, i den mån vi talar om ett statligt intresse som statsrådet företräder, återge vad statsrådet framhöll onsdagen den 11 maj i slutet av sitt anförande i den då pågående debatten. Han yttrade då: »I denna fråga har jag rört mig med de stora problemen. Beträffande detaljerna finns säkerligen mycket att göra ytterligare. När denna proposition lagts fram, har det skett för att få en verksamhet på detta område i gång, och jag har då strävat efter att få så stor likhet som möjligt mellan förhållandena i jordbruket och i trädgårdsodlingen, så att det inte skall uppstå några divergenser mellan två odlingsgrenar, som i själva verket hör till samma näringsfång. Därför har jag strävat efter så lika normer som möjligt för båda näringarna, när det gäller stödåtgärder.»

Jag vill, herr talman, vid detta till-

fälle slå fast detta statsrådets uttalande, samtidigt som jag därvidlag vill erkänna statsrådets stora intresse, men jag vill samtidigt till sist än en gång ställa den frågan till herr statsrådet: Är herr statsrådet villig medverka till fruktodlingens framtida inplacering ibland de åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område som nu finns?

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. försörjningsmöjligheterna för de norrländska och mellansvenska skogsbygdernas jordbruk, m. m.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Vigelsbo frågat mig, dels om jag har min uppmärksamhet riktad på de norrländska och mellansvenska skogsbygdernas hotande försörjningsmöjligheter, dels om jag ämnar på grund därav påskynda den utredning, som nu pågår angående de ofullständiga jordbrukens skogskomplettering, och hur snart förslag i ärendet kan vara att förvänta.

Interpellantens första fråga synes innebära farhågor för att en mera omfattande beskärning av den norrländska och mellansvenska skogsbygdens jordbruksproduktion skulle ifrågakomma inom den närmaste tiden. Denna sin uppfattning synes interpellanten grunda på vissa uttalanden och förslag, som framlagts av 1952 års jordbruksprisutredning i dess i december förra året avgivna betänkande. I anledning härav vill jag framhålla, att frågan om det mindre jordbrukets ställning såsom sådant icke upptagits till närmare behandling i de förslag, utredningen framlagt. Såsom jag i annat sammanhang uttalat, har jag emellertid för avsikt

Svar på interpellation ang. försörjningsmöjligheterna för de norrländska och mel-lansvenska skogsbygdernas jordbruk, m. m.

att begära Kungl. Maj:ts bemyndigande att igångsätta en särskild utredning av denna fråga. Då jag liksom interpellanten hyser den uppfattningen, att jordbruket i de berörda trakterna av landet har en betydelsefull uppgift att fylla i folkhushållets tjänst i olika avseenden, utgår jag från att vederbörlig hänsyn tages härtill vid utredningen. Av särskild vikt synes förekomsten av skogsbygdernas jordbruk vara med hänsyn till skogsbrukets utveckling. Skogen har ökat i värde, och därmed har behovet av arbetskraft till en utvidgad skogsvård blivit större. Härigenom förbättras givetvis även skogsbygdsbefolkningens försörjningsmöjligheter. Inkomsten från skogsbruk och skogsarbete för befolkningen i berörda trakter synes också under senare år ha utgjort en allt större del av den totala inkomsten samtidigt som denna — eventuellt bortsett från enstaka år — blivit allt bättre i förhållande till inkomsterna för övriga befolkningsgrupper. Några farhågor i den av interpellanten angivna riktningen torde man därför enligt min uppfattning icke behöva hysa.

Vad angår den andra frågan får jag först erinra om att 1951 års jordbruksrationaliseringsutredning i sin arbetsredogörelse till årets riksdag förklarar sig ämna avgiva sitt slutbetänkande vid årsskiftet 1955/56. Detta kommer att omfatta förslag beträffande skogskomplettering. Beträffande utredningens arbete kan i övrigt nämnas följande.

Utredningen avgav i maj förra året ett betänkande, som innehöll förslag till ny lagstiftning på de områden, som avses med 1925 års bolagsförvärvslag, 1947 års förköpslag och 1948 års jordförvärvslag. Inom den närmaste tiden torde komma att behandlas vissa till utredningen hänskjutna arrendeproblem, som äger samband med förvärvslagen och jordbruksrationaliseringen. Beträffande den del av utredningens uppdrag, som avser frågan om jordbrukets struk-

turrationalisering genom att tillföra skog till det mindre jordbruket, har enligt vad jag inhämtat utredningen, för att få en uppfattning om kompletteringsbehoven och möjligheterna att tillgodose detta, i samarbete med lantbruksstyrelsen företagit en landsomfattande inventering av dessa behov och möjligheter. Denna undersökning har verkställts länsvis genom särskilda kommittéer, som bestått av vederbörande lantbruksdirektör, länsjägmästare och överlantmätare. På grundval av de senaste fastighetstaxeringslängderna inom 1 250 distrikt har sammanställningar skett av olika fastighetstyper, sammanförda efter skilda ägarekategorier. De ofullständiga jordbrukens kompletteringsbehov har därefter beräknats generellt efter två olika alternativ. Materialet för denna undersökning, som nu är samlat, är föremål för bearbetning i skilda hänseenden.

Vidare har utredningen upplyst, att den beretts möjlighet att med hjälp av skogshögskolans skogsekonomiska avdelning låta verkställa en omfattande undersökning av de i debatten om skogskompletteringen uppmärksammade frågorna rörande skogens betydelse i samband med jordbruk och bondeskogsbrukets möjligheter att rationellt tillvarata virket. Denna undersökning grundar sig på material från nio typområden inom olika delar av landet. Inom dessa områden — ettvarvt av dem omfattar 250 å 300 jordbruksfastigheter — har verkställts dels deklara-tionsundersökningar för tiden 1948—52, dels intervjuundersökningar, avseende åren 1952 och 1953. Undersökningsmaterialet är nu insamlat och bearbetningen pågår. Slutligen har utredningen efter samråd med arbetsmarknadsstyrelsen igångsatt en undersökning beträffande arbetskraftsbehovet inom skogsbruket, vilken undersökning torde bli färdig inom den närmaste tiden.

Av vad jag nu anfört framgår, att ra-

Svar på interpellation ang. försörjningsmöjligheterna för de norrländska och mellansvenska skogsbygdernas jordbruk, m. m.

tionaliseringsutredningens arbete bl. a. är beroende av det material, som erhålles genom olika specialundersökningar. Det synes mig uppenbart, att dessa undersökningar bör slutföras, eftersom resultatet av desamma torde bli av värde såsom underlag för utredningens kommande förslag i olika hänseenden. Någon möjlighet att påskynda utredningens arbete synes fördenskull icke föreligga. Enligt min mening saknas för övrigt anledning därtill, eftersom utredningen själv, såsom jag nyss nämnde, räknat med att kunna framlägga sitt slutbetänkande redan vid närmaste årskifte.

Härefter anförde:

Herr VIGELSBO (bf):

Herr talman! Jag skall be att få tacka för svaret som jordbruksministern har lämnat på den fråga som jag gav uttryck åt i min interpellation. Den motiverades av förslaget till ny s. k. slättjordbrukskalkyl, som ställde en hel del mindre jordbrukare, bosatta i skogsbygderna, utanför det nya beräknings- och prissättningsystemet. Det är kanhända onödigt att ta upp en mer ingående diskussion om den frågan i dag. Jag tackar för att jordbruksministern har meddelat att vi har att emotse ett betänkande från rationaliseringsutredningen och att man då bereds tillfälle att närmare skärskåda problemet.

Det är emellertid en del reflexioner som man ändå skulle kunna göra. När man sätter sig att reflektera över dessa saker måste man säga, att det nog ändå var en ganska allvis herre som skapade vårt land och gav försörjningsunderlag åt människorna, oavsett om de bor i södra Sverige, i norra Sverige eller i Mellansverige. Sydsverige har fått sina bördiga jordar, Norrland fick sina skogar, och skogen och jorden hör ihop som ett naturligt försörjningsunderlag.

I södra Sverige bibehålles denna försörjningsenhet, och man kan inte finna annat än att det ekonomiska samhället där har utvecklats på ett lyckligt sätt.

Det norrländska näringslivet däremot har inte utvecklats på samma sätt. Bolagen tog skogarna — kanske det är överdrift att påstå att de tog alltihop; de har väl betalt en del också — och nu ställs det i utsikt att de skall kunna få mera. Detta har gjort att jorden och skogen har kommit att skiljas åt i dessa trakter, man har åstadkommit en desorganisation av skogsbygdernas näringsliv. Om man skall kunna reparera denna desorganisation genom att bygga järnverk, som kostar 10, 15, 20 eller 30 miljoner kronor i driftunderskott årligen, vet jag inte. Man kan i varje fall inte komma till något annat resultat än att dessa åtgärder, som måste vidtagas för att ge arbete och försörjning åt människorna, är konstlade skapelser som vi kommer att få betala. Jag tycker att det hade varit riktigare att näringslivet i stället fått utvecklas enligt de naturliga betingelser, som finns även i skogsbygderna.

Samtidigt som jag än en gång tackar för svaret vill jag uttrycka den förhoppningen, att vi får tid på oss att studera det utredningsmaterial som en gång lägges fram, så att vi kan åstadkomma ett resultat som medverkar till att på ett lyckligt sätt lösa det problem som här har uppstått.

Man påstår ibland att jordbruket som sådant har intet berättigande i dessa skogsbygder: det blir för dyrt, det är för små enheter. Men jag skulle tro att även där har jordbruket, hur litet det än är, en uppgift att fylla. Det bör utgöra basen för bygdens försörjning. Vi ser hur mjölkproduktionen undan för undan dalar i dessa skogsbygder, och jag skulle tro att när man en gång praktiskt taget avvecklat den behövs det gigantiska krafter för att få den i gång igen. Denna utveck-

Svar på interpellation ang. försörjningsmöjligheterna för de norrländska och mellansvenska skogsbygdernas jordbruk, m. m.

ling innebär att bygden förlorar en del av de möjligheter den tidigare haft att försörja även de människor, som har sin sysselsättning utanför jordbruket.

Därför behöver vi ett jordbruk, och vi behöver skogen som komplettering till jordbruket. Jag vill hoppas och tro att man med hänsyn till näringslivets och dessa bygders utveckling i fortsättningen tar nödig hänsyn till de anspråk som i detta sammanhang framförts. Då tror jag säkert att vi skall kunna ge nytt liv åt dessa bygder utan att behöva subventionera stora järnverk för att ersätta en utveckling, som vi anser borde ha kunnat följa mer naturliga linjer än som skett.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Till skillnad från jordbruksministern och i likhet med herr Vigelsbo tror jag, att det finns en viss anledning att hysa farhågor för utvecklingen i skogs- och mellanbygderna när det gäller det mindre jordbruket. Vi har ju hört talas om 1951 års utredning, som skall söka vägar för att komplettera jordbruket med skog, särskilt under valrörelserna 1952 och 1954. Jag tror för min del inte — har jag fel skulle jag vara glad — att den utredningen kan anvisa några kungsvägar för att komplettera det mindre jordbruket med skog. Den kan kanske peka på något som går att göra, och det vore tacknämligt, men så värst mycket tror jag inte det blir.

Vi vet ju alla, att det under nuvarande förhållanden och med rådande priser är förfärligt svårt att ändra äganderätten till skog och skogsmark. Dessutom har ju under senare år rösterna höjts från det andra regeringspartiet, som med stigande aggressivitet förkunnat, att man bör samla skogen i större enheter och att bondeskogsbruket inte alls är rationellt. Det förefaller därför som om man skulle

behöva sätta in den mesta kraften på försvarslinjen. Jag vet, att det dess bättre råder olika meningar inom det socialdemokratiska partiet — åtminstone har det förefallit så, när man följt debatten — men där finns som sagt också aggressiva stämningar. Det lär alltså inte vara så förfärligt mycket att vinna. Låt oss hoppas att det blir något.

Sedan är det klart, att de mindre jordbrukarna i den mån de har tillgång till arbete i skog eller har egen skog får en del med av det ökade värde på skogen, som uppkommit under senare år. Men jordbruket behövs utan tvivel som komplettering för försörjningen i dessa bygder, och jag tror att man bör slå vakt om de mindre brukningsdelarna så långt det går. Som jag sagt i andra sammanhang tror jag, att även om vi gör allt vad vi kan för att bevara så många som möjligt av dessa mindre brukningsdelar, så kommer vi ändå att förlora flera än som är önskvärdt.

Under senare år har man i vissa kretsar haft en olycklig inställning till jordbrukspolitikerna. Det är inte bara när man läser jordbruksprisutredningens förslag som man blir en smula beklämd över allt som inte står om dessa som RLF-tidningen kallar »de 186 000», men även i övrigt har man vidtagit underliga åtgärder, såsom när man för ett par år sedan frikopplade producentbidraget från mjölmängden. Jag kunde också ta flera av herr jordbruksministerns förslag, stödda av herr Vigelsbo och många andra, som exempel. Samtidigt som vi nu bevittnar hur mjölkproduktionen utsättes för en nästan destruktiv påverkan i vissa bygder, delar man ut producentbidrag till dem som sålt sina kor. Det var en poststationsföreståndare i Jämtland, som vägrade att betala ut pengarna, ty han kunde inte förstå, att det var statsmakternas mening att man skulle betala

till dem som inga kor har. Men det skall man ju göra enligt den princip som den jordbrukspolitiska trippelalliansen har knäsat, och det bidrar ju inte till att utveckla jordbruket i dessa områden.

Jag skulle nu vilja stryka under, att om statsrådet skall tillsätta en småbruksutredning, som sysslar med det mindre jordbrukets inkomster, så tror jag det hela blir tämligen omöjligt, om man inte skriver direktiv av annat slag än dem som bygger på 1947 års jordbruksbeslut. Man bör frikoppla den yttre rationaliseringsverksamheten från eventuella åtgärder på det driftsekonomiska området. Gör man inte det kan man lika gärna låta blir att tillsätta utredningen.

Fru BOMAN (h):

Herr talman! När man hört interpellationssvaret och vad som i övrigt sagts här, får man vara glad så länge vi har småbruket. Det är många som kan leva stort på att tala om småbrukarna och deras problem, men småbrukarna kommer inte så värst långt med det.

När jag lyssnade till statsrådet, sade jag till en intillstående: En utredning är bra, men småbrukarna är inte hjälpta med det, utan vi måste väl för en gångs skull kunna peka på någonting, som ger ett positivt uppslag. Vi på norrbottensbanken har i dag från vårt eget län fått ett uppslag, som är en positiv framstöt och något som är värt att undersöka — något mera att hålla sig till än bara talet om småbrukarnas problem och hänvisningarna till olika utredningar. Det är sant att det är problematiskt, men vi hoppas att i denna fråga inom en inte alltför avlägsen framtid kunna komma fram till något, om vilket vi kan säga, att detta skall vi försöka göra något av. Herr Svensson i Ljungskile påminde om alla valmötesuppslag, och sådana har vi fått nog av.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. befordran av brevpost till USA

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Severin i Stockholm har frågat mig, om vederbörande myndigheter hyser planer på att inom den närmaste framtiden träffa sådana föranstaltningar, att brevposten till USA i fortsättningen kommer att uteslutande befordras med flyg, och, om så icke är fallet, om något initiativ från min sida kan emotes i syfte att åstadkomma detta.

Med anledning av dessa frågor vill jag meddela följande. För närvarande flygbefordras brevpost mot vanligt internationellt porto — sålunda utan särskilt flygporto — till länder i Europa, i den mån snabbare utdelning därigenom vinnes. Därjämte flygbefordras, likaledes mot vanligt internationellt porto, brevpost om högst 5 grams vikt *till* och *inom* Förenta staterna och Canada samt s. k. aerogram över hela världen. För övriga försändelser avsedda att flygbefordras utgår flygporto. Avsändare kan sålunda i dessa fall välja mellan den långsammare ytbefordringen och flygbefordring mot ett tilläggsporto. Flygportona är i enlighet med gällande världspostkonvention fastställda till belopp, som totalt sett motsvarar kostnaderna för flygbefordringen. Flygbefordring över Nordatlanten av brevpost om högst 5 gram mot vanligt internationellt porto förekommer endast från Danmark, Norge och Sverige. Endast Sverige mottar denna 5-gramspost för vidarebefordran med flyg *inom* Förenta staterna och Canada utan särskild ersättning.

Under år 1954 flygbefordrades närmare 90 procent av hela antalet brev-

Svar på interpellation ang. befordran av brevpost till USA

försändelser från Sverige till Nord- och Mellanamerika med flyg. Dessa försändelser motsvarade drygt 70 procent av brevpostens totalvikt. Närmare 40 procent av hela antalet försändelser, motsvarande inemot 15 procent av totalvikten, gick med flyg utan särskilt flygporto. Återstoden, drygt 10 procent av antalet försändelser och drygt 25 procent av dessas totalvikt, befordrades sjöledes. Det framgår därav, att det är de tyngsta brevörsändelserna, för vilka flygposttilläggen skulle bli av större betydelse, som för närvarande befordras på annat sätt än med flyg.

Från och med den 1 juli 1953 sänktes de ersättningar, som postförvaltningarna erlägger till flygföretagen för befordran av brevpost på de interkontinentala linjerna, med ca 20 procent. I samband därmed föreslog SAS de nordiska postverken, att de belopp, som postverken kunde frigöra genom denna sänkning, skulle användas till att helt slopa det särskilda flygportot på Nordamerika, varemot flygportona till övriga utomeuropeiska länder skulle bli oförändrade. Med anledning härav lät det svenska postverket företa en undersökning bland sina kunder, främst inom affärs- och bankvärlden, rörande deras inställning till flygportona. Det visade sig då att över 70 procent av de tillfrågade hellre önskade en generell sänkning av alla flygporton med 20 procent än ett slopande enbart av flygportot på Nordamerika. Senare under år 1953 beslöt de nordiska postförvaltningarna att vidtaga en generell sänkning av flygportona med 20 procent och uttalade sig samtidigt emot att de genom flygtariffsänkningen frigjorda medlen skulle utnyttjas att sänka flygportot endast i en enda förbindelse. De hävdade vidare, att ett helt slopande av de särskilda flygpostavgifterna för post till Förenta staterna icke gärna kunde komma i fråga, så länge Förenta staterna icke vidtog motsvarande åtgärder i den motsatta riktningen.

Under det senaste året har de nor-

diska postförvaltningarna diskuterat möjligheterna att ytterligare underlätta flygposttrafiken från de nordiska länderna till Nordamerika. De har emellertid hittills icke kunnat enas om något av de förslag härom som framlagts. Det beror framför allt på att varje ytterligare eftergift beträffande flygportona skulle bli rätt dyrbar för postverken. För svenska postverkets del beräknas kostnadsökningen till ca 2,5 miljoner kronor vid flygbefordran av brevposten till Nordamerika om endast de vanliga internationella portona skulle tillämpas. Enbart en sådan åtgärd som att man höjer den från flygporto fria vikten från 5 till 10 gram skulle komma att kosta postverket ca en miljon kronor per år.

I och för sig synes det enligt min mening värt att från svensk sida satsa ytterligare en del på att förbättra postbefordringen till Nordamerika. Det har emellertid från generalpoststyrelsens sida ansetts synnerligen önskvärt att de skandinaviska länderna tillämpar likartade regler för denna trafik.

Även om det hittills visat sig svårt att uppnå en överenskommelse härom, torde det därför alltså få ankomma på postförvaltningarna att gemensamt och med SAS pröva möjligheterna att ytterligare underlätta flygposttrafiken till Nordamerika. Därest inget resultat därvid kan uppnås, anser jag att man i andra hand bör undersöka, huruvida enbart från svensk sida kan vidtagas några åtgärder i detta syfte.

Med det sagda anser jag mig ha besvarat herr Severins frågor.

Härpå anförde

Herr SEVERIN i Stockholm (s):

Herr talman! När jag tackar kommunikationsministern för svaret lägger jag däri in, inte endast ett tack för vänligheten att besvara interpellationen, utan även för svarets innehåll.

Jag tror att kammaren håller mig räkning för att jag inte ingår på någon

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

diskussion om detaljerna i denna fråga utan endast något uppehåller mig vid det klart positiva uttalande som kommunikationsministern gör, då han i slutet av sitt interpellationssvar säger, att det synes honom i och för sig värt att från svensk sida satsa en del ytterligare på att förbättra postbefordringen till Nordamerika. Jag har också full förståelse för vad kommunikationsministern i fortsättningen säger om att en sådan utveckling av flygposttrafiken till Amerika helst bör ske i samverkan mellan de skandinaviska länderna. Det finns emellertid så mycket större anledning att tacka kommunikationsministern som han slutar sitt interpellationssvar med det uttalandet, att därest ett sådant samarbete mellan de skandinaviska länderna inte skulle kunna komma till stånd, bör man från svensk sida ta under övervägande att själv vidta åtgärder i detta hänseende.

Med hänsyn till innehållet i interpellationssvaret har jag, som sagt, inte anledning att ingå på någon polemik, utan jag nöjer mig med att tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Föredrogos, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkanden nr 49 och 51—53, bankoutskottets utlåtande och memorial nr 32 och 33, första lagutskottets utlåtande nr 37 samt andra lagutskottets utlåtande nr 34.

§ 7

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds aktier i Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 192 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 15 april 1955, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att göra för staten bindande tillsägelse om inlösen av de Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund (TGO) tillhöriga aktierna i Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag (LKAB) per den 30 september 1957 enligt bestämmelserna i gällande malmavtal samt att senare få bestämma sättet för ersättningsbeloppets erläggande.

I anledning av propositionen hade väckts ett antal motioner.

I de likalydande motionerna I: 533 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 657 av herr *Hjalmarson m. fl.*, hade yrkats, a) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära att Kungl. Maj:t av TGO skulle söka utverka medgivande att datum för tillsägelse om inlösen av stamaktier i LKAB måtte få förskjutas till senast den 31 december 1955, b) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t omgående låte upptaga fria och förutsättningslösa förhandlingar med företrädare för TGO i syfte att på grundval av nu gällande malmavtal nå de förändringar i eller tillägg till avtalet, vilka med hänsyn till substansminskning, framtida arrendeförhållande eller till eljest föreliggande omständigheter kunde anses motiverade, c) att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 192.

I de likalydande motionerna I: 532 av herr *Ohlon m. fl.* och II: 658 av herr *Ohlin m. fl.* hade yrkats dels att vederbörande utskott vid en inledande behandling av propositionen nr 192 måtte undersöka möjligheterna av en förflyttning av senaste datum för tillsägelse om inlösen av stamaktierna i LKAB till den 31 december 1955 och, om utsikter till överenskommelse funnes föreligga, före-

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

slå riksdagen hemställa att Kungl. Maj:t utan dröjsmål måtte träffa avtal om en sådan förflyttning, dels att utskottet måtte föreslå riksdagen att uppskjuta behandlingen av propositionen till höstsessionen och därvid uttala att Kungl. Maj:t under mellantiden borde upptaga förhandlingar om en ändring och förlängning av nu gällande avtal samt där- efter för höstsessionen framlägga de förslag som därvid kunde föränledas samt dels att riksdagen, om definitiv ställning till propositionen nr 192 skulle tagas redan under vårsessionen, måtte avslå denna proposition.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte avslå de i motionerna I: 532 och II: 658 samt I: 533 och II: 657 framställda yrkandena om vidtagande av åtgärder i syfte att framflytta senaste datum för tillsägelse om inlösen av stamaktierna i LKAB till den 31 december 1955 ävensom det i motionerna I: 532 och II: 658 framställda yrkandet om uppskov med behandlingen av propositionen till höstsessionen innevarande år;

B. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 532 och II: 658 samt I: 533 och II: 657, till den del de icke behandlats under A., bemyndiga Kungl. Maj:t

1. att göra för staten bindande tillsägelse om inlösen av de TGO tillhöriga aktierna i LKAB per den 30 september 1957 enligt bestämmelserna i gällande malmavtal,

2. att senare få bestämma sättet för ersättningsbeloppets erläggande;

C. att motionerna I: 525 och II: 652, i den mån de ej kunde anses tillgodosedda genom vad utskottet anfört, ej måtte föränleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr Ohlön, fröken Andersson, herrar Sundelin, Jacobsson, Skoglund i Dovers-

torp, *Malmborg* i Skövde och *Staxäng*, fröken *Elmén* samt herrar *Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, vilka ansett att utskottet bort hemställa

A. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 532 och II: 658 samt I: 533 och I: 657,

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att med TGO träffa överenskommelse om framflyttning av senaste datum för tillsägelse om inlösen av stamaktierna i LKAB till den 31 december 1955,

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att, under förutsättning att under 1. angiven överenskommelse komme att träffas, Kungl. Maj:t måtte upptaga nya förhandlingar med TGO med beaktande av vad reservanterna anfört samt för riksdagen vid innevarande års höstsession framlägga de förslag, till vilka förhållandena kunde föränleda;

B. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 532 och II: 658 samt I: 533 och II: 657, till den del de icke behandlats under A., avslå Kungl. Maj:ts i förevarande proposition framlagda förslag;

C. att motionerna I: 525 och II: 652, i den mån de ej kunde anses tillgodosedda genom vad reservanterna anfört, ej måtte föränleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! En sak, som vi inte behöver tvista om när det gäller den här föreliggande frågan, är att staten, d. v. s. hela det svenska folket, har en juridisk rätt att den 30 september 1957 inlösa de stamaktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag som Grängesbergbolaget innehar.

I mer än 50 år har det varit en allmän mening hos det svenska folket och i Sveriges riksdag att denna inlösens-

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

rätt skulle vid lämpligt tillfälle användas. När frågan år 1945 senast var föremål för riksdagens överläggningar, gjorde en enhällig riksdag det uttalandet, att en sådan inlösen borde komma till stånd när den kunde ske på rimliga villkor. Att denna inställning till frågan om inlösen av stamaktierna har inneburit, att det gällt icke bara malmen i bergen, utan alla de till gruvfyndigheterna hörande anläggningarna, är klart manifesterat vid riksdagens tidigare behandling av ärendet och i trädfade avtal.

Det har nu genom en utredning konstaterats att en inlösen av dessa stamaktier skulle kunna ske på rimliga villkor. De värden, som vid denna inlösen skulle tillföras svenska staten, är av sådan storleksordning att priset för aktierna icke kan sägas vara oskäligt. Det är uppenbart att lösesumman inom en överskådlig tid kan amorteras med hjälp av den vinst som faller på dessa stamaktier. Jag vet väl att det på sista tiden från deras håll, där man motsätter sig ett beslut om tillsägelse om inlösen, har framförts det argumentet att de framlagda kalkylerna skulle rubbas genom den senaste räntehöjningen och det förslag till höjd bolagsbeskattning som för närvarande ligger för behandling i riksdagen. Enligt min mening är marginalerna tillräckligt stora för att rymma även sådana saker, men fränsett detta bemötes väl dessa invändningar bäst därigenom att man påpekar det orimliga i att ett tillfälligt ränteläge och en tillfällig beskattning skulle få utgöra grundvalar för bedömningen av en affärstransaktion som sträcker sig över ett femtiotal år — vi har räknat med att det kan behövas en sådan tidrymd för amortering av lösesumman.

Man säger, att om den svenska staten bara väntar, kommer det att bli en lägre lösesumma, ty denna sjunker med minskad vinst per ton malm. Det är nog alldeles riktigt, men man skall

observera, att lösesumman icke minskar i samma takt som vinsten, eftersom ersättningen för de fonderade medlen ju icke kommer att påverkas av nettovinstens storlek. Dessutom skall vi ha klart för oss, att ju längre staten väntar med att företa inlösen, desto mindre får den i värde för lösesumman. Det förhåller sig på det sättet, att de malmtillgångar, som finns inom LKAB:s utmål, kommer att minskas med ungefär 15 procent under varje härefter följande 10-årsperiod. Det har gjorts gällande, att detta inte spelar någon roll, då staten kan verkställa amorteringen med tillhjälp av den vinst, som bolaget skulle få vid brytning av statens malm, alltså icke bolagets egen. Enligt min mening måste det väl vara ett skämt, när man menar, att staten skall amortera en inlösen med den vinst, som faller på dess egen malm. Man säger: »Höj arrendeavgiften!» — det vill säga den summa, som bolaget skall betala för rätten att utnyttja statens malm. Gör man det, minskar ju vinsten och därmed också lösesumman. Ja, men av detta framgår väl, att TGO — alltså Grängesbergsbolaget — har stort intresse av att hålla arrendeavgiften nere för att motverka en minskning av lösesumman? Det är uppenbart, att det här kommer att framträda stridiga intressen. Jag skulle vilja fråga: Hur skall denna tvist kunna lösas? Vem har den starkaste ställningen, om man låter bli att inlösa nu och väntar tills den »rätta» dagen kommer? Det har väl Grängesbergsbolaget, som kan säga: »Vi minskar driften, om inte staten lämnar sin malm.» Det blir i så fall arbetslöshet. Ansvarret därför kan staten aldrig undandra sig, och följaktligen har den svårt att vara med om en ordning som skulle leda till en minskad verksamhet hos bolaget. Därav framgår tydligt, att ju längre staten väntar, desto svagare blir dess ställning i vad gäller möjligheten att få en skäligen ersättning för sin egen malm.

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

Jag måste för min del konkludera, att om staten någon gång skall göra en inlösen, är tiden inne nu. Ju längre vi härefter dröjer, desto ofördelaktigare kommer det att bli för staten att gå in för en sådan.

Det finns de som, i motsats till vad den allmänna meningen och en enhällig riksdag sagt under ett halvt sekel, tycker, att det kanske inte behövs någon inlösen eller någon förändring av förhållandet mellan staten och TGO. Det har ju gått bra hittills, säger de, och det är sant. Det har gått bra under de sista 30 åren. Vad beror det på? Det beror först och främst därpå, att båda parterna — staten och TGO — i långa stycken har gemensamma intressen. Så långt har det inte varit svårt att komma överens.

Klart är emellertid, att parterna också har motstridiga intressen. Hur har det varit möjligt att överbrygga så stora intressemotsättningar som i frågan om hur olika transaktioner i bolaget skall företas, för att icke den ene eller den andre av aktieägarna skall få ett sämre utgångsläge? Naturligtvis har den kontrollapparaten, som staten förfogat över — fyra styrelseledamöter, en jourhavande revisor och rätt att delta i revisionen — haft sin betydelse, men vi skall dock icke överskatta den. Även de allra bästa styrelseledamöter har ändå mycket svårt att ingående följa både drift och affärsverksamhet. Så är det väl i alla bolag. Det är väl verkställande direktören som i stort sett utformar och prejudicerar företagets verksamhet. I detta fall har ju verkställande direktören bakom sig den part, som har majoriteten både i styrelsen och på bolagsstämman. Under sådana förhållanden kan väl alla förstå, att man kan göra kontrollen hur stark som helst på papperet utan att den ändå blir av någon avgörande betydelse.

Nej, ärade kammarledamöter! Det som framför allt medfört att det gått

bra att samarbeta och jämka samman stridiga intressen har varit statens rätt att inlösa stamaktierna. Den andra parten i bolaget har nämligen ständigt vetat, att om det skulle uppstå starka motsättningar så ligger det i sakens natur, att staten kommer att aktualisera sin rätt att lösa in aktierna. Detta har varit den stora garantien för staten. Som jag tidigare påpekat har dock detta medel i statens hand nu blivit svagare, och medlet kommer för varje härefter följande tioårsperiod att bli allt sämre och sämre verkande. Därför måste vi konstatera att vi nu står vid en vändpunkt i förhållandet mellan staten och Grängesbergsbolaget när det gäller ägandeförhållandet till LKAB. Jag skulle nästan vilja säga att vi står vid en sådan vändpunkt att vi får säga: Nu eller aldrig. Nu får vi aktualisera inlösenkravet. Gör vi inte det nu, blir inlösenrätten för varje tioårsperiod som förflyter allt mindre värdefull för staten.

Man kan kanske fråga, vilka intressen staten har som gör att den får vidtaga åtgärder för att undvika att dess ställning i bolaget försvagas. Vilka intressen har vi att skydda här? Ja, först har vi hela det svenska folkets rätt att skydda, rätten att ur dessa fyndigheter få ut det som tillkommer det svenska folket. Det som går till staten går också till svenska folket, en inkomst för staten är en inkomst för svenska folket. Detta gäller emellertid icke bara de fyndigheter som ligger inom LKAB:s utmål, det gäller ju också de betydligt större malmtillgångar som ligger utanför och som staten äger. Det är här ett klart intresse ur allmän synpunkt att vinsten av brytningen av denna malm odelad tillfaller det svenska folket. Det finns här icke någon anledning varför det svenska folket skulle dela med sig åt enskilda intressen. Det är alltså ett klart intresse från det allmännas sida att man vidtager åtgärder för att skyd-

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

da det allmännas ställning inom den norrbottniska gruvverksamheten.

Det andra starka skälet vi har är ju det tvång för staten som jag redan antytt att ta ansvar för arbetstillfällena vid de norrbottniska malmfälten. Staten måste ordna möjligheter för malmfältskommunerna att leva och för framtiden skapa livsbetingelser för inbyggarna i den mån det över huvud taget går att trygga goda betingelser i samband med denna verksamhet. Det gäller alltså här det ansvar som det allmänna har att ge arbete under tillfälliga depressionstider. Det gäller emellertid också att vidtaga de åtgärder som är erforderliga för att förlänga livet på de norrbottniska gruvsamhällena.

Man säger då, att staten väl inte kan sörja för detta eftersom detta ligger 50 eller kanske 100 år framåt i tiden. Men om staten skall göra en inlösen och skall ha lösesumman amorterad, så kanske detta tar en tid av 50 år. Under den tiden har staten inte några större möjligheter att skapa reserver för att möta den längre bort liggande tiden. Då är det väl riktigt att man nu tänker på detta. Vi skall också observera, att staten kanske har 300 miljoner ton malm som icke ligger inom de nu aktuella gruvområdena men som ligger inom detta geografiska område. Det kan bli nödvändigt att inom en inte alltför lång tid ta upp brytningen vid dessa gruvfält för att därmed kunna dryga ut brytningen vid andra fält, där malmtillgången befinner sig i starkt sjunkande.

Man har så mycket talat om Grängesbergbolagets fond för att möta konjunkturväxlingar. Ja, det är allt en trevlig fond. Visst har Grängesbergbolaget pengarna, men inte finns det någon fond. Det finns inget beslut på det. Det är väl lätt för styrelsen, säger man, att fatta ett beslut om detta. Jag vet nu inte, om styrelsen har befogenhet till detta, men det är annars lika lätt för bolagsstämman att fatta ett sådant beslut. Men

vad betyder i så fall detta beslut? Det kommer inte att föreligga någon skyldighet för Grängesbergbolaget att använda dessa pengar på det sätt bolagsstämman har beslutat, såvida det inte finns någon civilrättslig motpart, inför vilken Grängesbergbolaget har förbundit sig att använda pengarna så. Hur kan man då bortförklara behovet av ett avtal på denna punkt med avtalsbestämmelser, som i hög grad avviker från nu gällande avtal?

Jag skulle dock inte på något sätt vilja bestrida, att en inlösen också kan vara förenad med vissa nackdelar och svårigheter. En inlösen kommer att medföra att den nuvarande organisationen måste förändras — man kan också, som somliga gör, använda uttrycket brytas sönder. Det är klart att det medför mycket arbete från statens sida att skapa den erforderliga organisationen, och det kommer naturligtvis att bli gnissel under övergångstiden. Men svårigheterna kan inte vara så stora, att de inte kan övervinnas. Man skall göra klart för sig, att den nu bestående organisationen till bortemot $\frac{9}{10}$ bekostas av LKAB, eftersom LKAB:s malmfång är $\frac{9}{10}$ av koncernens. Någon större ekonomisk uppoffring kommer det därför inte att bli för staten att skapa en sådan organisation. Det förhållandet, att LKAB är en så stor del av hela koncernen, säger oss att det finns betydligt större möjligheter för detta bolag att leva sitt eget liv än för Grängesbergbolaget, fastän Grängesbergbolaget säkert — detta betvivlar jag inte — också kan göra detta även i den del som rör gruvverksamheten.

Man säger att det inte går så bra att sälja ute i världen från två händer i stället för en. Är det alldeles nödvändigt att det blir så? Det finns två försäljningsbolag, i vilka Grängesbergbolaget äger halva aktiestocken och LKAB den andra hälften. Om ingenting sker, kommer dessa bolag att vara en natur-

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

lig grundval för ett fortsatt samarbete på malmförsäljningens område.

Det är förenat med utrikes- och handelspolitiska svårigheter, säger man, att låta staten vara ensam ägare till LKAB. Det finns få påståenden som har mindre grund. 1945 avläts en kungl. proposition, i vilken resumerades de erfarenheter i utrikes- och handelspolitiskt avseende som vi hade haft under kriget, alltså under en mycket ömtålig period. Det konstaterades, att det icke hade framträtt något som tytt på svårigheter härvidlag. Jag vet väl, att det finns folk som nu är efterkloka och vill revidera sin uppfattning tio år efter det att vi gjorde erfarenheterna, men kammarens ärade ledamöter kan nog vara övertygade om att om denna propositions beskrivning av detta läge varit felaktig, hade yttrandet inte fått stå oemotsagt, såsom det nu fick. Man har sagt, att det har skett vissa förändringar sedan dess och att integrationssträvanden ute i Europa leder till att man ställer större krav på de enskilda ländernas naturtillgångar. Vad som härvidlag har förekommit hittills är sannerligen inte värt att tala om. Det har varit några resonemang i några tekniska kommittéer, som saknar all betydelse för de verkliga avgörandena. Är det inte att observera, att de integrationssträvanden som förekommit är av statlig eller halvstatlig natur? Den s. k. montanunionen kan man väl t. ex. inte kalla för ett privat företag. Håller man verkligen före, att ett enskilt företag i frågor som rör utrikes- och handelspolitik har lättare att hävda sig mot statligt organiserade institutioner ute i Europa än den svenska staten? Jag är övertygad om att oavsett om LKAB inlöses av staten eller ej kommer det ändå att bli det svenska utrikesdepartementet och svenska statens förhandlare som får sköta de ting som har med utrikespolitik och handelspolitik att göra.

Jag har icke förnekat, att en inlösen

av stamaktierna kommer att medföra vissa svårigheter, framför allt övergångssvårigheter. Det blir då naturligt att fråga, om det inte finns någon annan väg att gå än att staten löser in stamaktierna.

Ett sådant övervägande har skett. Därvid har det främst gällt att försöka finna någon ersättning för det nuvarande inlösenförfarandet. Detta förfarande har stärkt statens ställning, men som jag här tidigare har visat minskas värdet av denna rättighet undan för undan. Det är därför klart att om man nu skall låta bli att göra inlösen och söka någon annan väg, måste vi fråga oss: Vad skall sättas i stället för den rätt till inlösen som vi hittills haft? Vid våra överväganden har vi kommit till att det bara finns en väg att gå, och det är att staten får majoritetsställningen i bolagsstämman och bolagsstyrelsen. Om staten får denna ställning blir rätten till inlösen ganska betydelslös ur statens synpunkt. Däremot får staten då en sådan ställning att staten på ett rimligt sätt kan tillvarata det allmännas intressen. Detta krav på majoritetsställning är icke onaturligt. Staten har inte bara rätt till större delen av vinsten. Det är i själva verket, trots allt vad man säger, så att staten också har gjort de största kapitalinvesteringarna. Jag vet att det finns beräkningar som visar att Grängesbergbolaget ligger litet över genom en omräkning efter penningvärdets förändringar, men å andra sidan kan vi ju för vår del säga: Det går väl an att också räkna in statens investeringar i malmbanan! Har malmbanan något med detta att göra? Jo, i högsta grad, ärade kammarledamöter. Utan gruvbrytning skulle det icke ha funnits någon malmbana, och utan malmbanan skulle det icke ha funnits någon gruvbrytning. Detta är odisputabelt och visar väl hur nära varandra dessa båda ekonomiska företeelser ligger. I den enskilda affärsverksamheten skulle det

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

aldrig förekomma att huvudintressenten i ett ekonomiskt företag nöjde sig med att representera en minoritet. Det är egentligen ganska onaturligt. Där emot är det rätt naturligt att den som har huvudintresset också har huvudinflytandet. Därför har till TGO framställts frågan om man vill vara med om ett nytt avtal som bygger på denna grund. Hittills har svaret från TGO:s sida varit nekande. Om detta är sista ordet vet jag inte, men den saken kan och bör givetvis undersökas. För min del har jag trott att det kunde vara en fördel för TGO att få behålla denna säkra och goda kapitalplacering. Sådana växer inte på träd, det vill jag säga. Det skulle nog inte vara så förfärligt svårt för staten att finna folk och företag som vore villiga att satsa pengar för att få denna goda ställning. Man kan säga att staten ju på det sättet i fortsättningen skulle låta Grängesbergsbolaget få en del av vinsten, och det är naturligtvis sant. Som ersättning skulle vi kunna få del av bolagets erfarenhet och den inverkan som bolaget genom denna erfarenhet kunde komma att utöva på den fortsatta utvecklingen. Jag vill emellertid för min del säga att dessa båda alternativ — att företa en inlösen eller att träffa ett nytt avtal som ger staten majoritetsställningen — inte skiljer sig så mycket från varandra att det finns någon anledning att bestämt välja det ena eller det andra. En överenskommelse om majoritetsställning för staten är inte avgjort att föredraga. Å andra sidan kan vi låta bli en inlösen om statens ställning blir förstärkt. Det kan finnas utrymme för att här välja, men man behöver inte på något sätt från statens sida dra sig för att företa inlösen. Det är icke någon dålig affär, och det är en för det svenska folket naturlig sak att man nu gör det som man alltid har varit inställd på att göra. Det är i hela det svenska folkets

intresse att statens intressen här tillvaratas.

Om inlösen nu skall ske är självfallet inte alla beslut fattade därmed att riksdagen kanske i dag beslutar ge Kungl. Maj:t bemyndigande att göra tillsägelse om inlösen. Det är klart att det därutöver kommer att finnas många frågor av organisatorisk natur, som fordrar utredning och beslut. Där är t. ex. frågan om företagets form efter en inlösen, även om jag har den mycket bestämda meningen att det alltjämt skall vara ett bolag, Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag. Det är vidare givet att det sedan staten inlöst stamaktierna kan diskuteras hur man skall göra med fördelningen av kapitalet, om alltså enskilda intressenter skall tillåtas att inneha minoritetsposter, hur bolagets organisationsform skall vara beskaffad, hur bolagsstämmor skall ordnas, hur styrelsen skall vara sammansatt etc. Det finns här många problem som kräver sitt begrundande och sina beslut.

Vidare har vi frågan om förhållandet mellan företaget och malmfältskommunerna. Om det träffas ett avtal med TGO uppstår inte här något problem som berör LKAB, utan då blir det som förut. Blir det däremot en inlösen och staten till en början blir ensam ägare, uppkommer naturligtvis frågan, hur det skall bli med kommunerna. Då uppkommer även spørsmålet, om kommunerna skall få ha sin del av inflytandet, och andra spørsmål kan i det avseendet också aktualiseras.

Men jag vill understryka att dessa frågor ligger helt utanför frågan om förhållandet mellan staten och TGO. Detta företag har ingenting med dessa frågor att göra, och därför behöver de icke lösas nu. Det blir tillfälle för Sveriges riksdag att nästa år, och kanske även år 1957, fatta de eventuella beslut, som kan komma i fråga. Därför finns det icke någon anledning att blan-

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

da in dessa mera organisatoriska problem, som endast framträder efter en inlösen, i det spörsmål som vi här i dag diskuterar.

Ett annat problem, som jag också i det sammanhanget skall snudda vid, är frågan om hur lösensumman skall betalas. Om staten skulle uppbringa dessa bortemot 1 000 miljoner kronor för utbetalning på en gång kunde detta komma att få en viss inverkan på både penningmarknaden och kapitalmarknaden, det vill jag inte bortse ifrån, och i så fall finge man vidtaga åtskilliga åtgärder för att möta de svårigheter som skulle förorsakas härav. Men det finns ju en möjlighet för staten att använda tioårsalternativet, att betala med amorteringar under tio år. Då blir de årliga utbetalningarna inte särskilt mycket större än Grängesbergsbolagets nuvarande andel i vinsten, och det kommer inte att skapas några kännbara rubbningar — kanske inga rubbningar alls — vare sig på penningmarknaden eller på kapitalmarknaden. Detta alternativ kostar staten mera pengar, men det kan det vara värt. Jag tycker att de starkaste skälen talar för att man väljer detta tioårsalternativ, och gör man det så tror jag inte att man på denna punkt heller har så stora problem att begrunda. Men det kan ju vara rimligt att vi överväger detta ett tag till, att vi låter riksbanksfullmäktige och riksgäldsfullmäktige på nytt tänka igenom den saken innan den dagen kommer, då vi skall ge beskedet. Man kan ju inte vara säker på att det inte kan framkomma synpunkter som kan leda till att man modifierar sin uppfattning.

Som jag inledningsvis antydde har oppositionspartierna ändrat mening sedan år 1945. Det kan väl inte bestridas att så är fallet. Dessa båda partier har därigenom målt sig ut ifrån den åsikt som alla partiers representanter har haft under ett halvsekel, nämligen att

staten vid ett lämpligt tillfälle borde göra sin inlösenrätt gällande. Jag har icke kunnat ändra mening, och jag vill säga att jag skulle känna mig som en dålig förvaltare av det ansvar som har blivit mig anförtrott, om jag i dag stannade för att förorda att man här skall låta det gamla vara, att man skall låta den gamla konstellationen bestå, med inflytandet lagt hos TGO och med den utsikten, att statens motmedel, inlösenrätten, för varje period förlorar i värde.

Det är i dag enligt mitt sätt att se icke möjligt att allvarligt tillgodose hela det svenska folkets intresse, alla skattebetalares intresse, om man icke går in för att genomföra en radikal förändring av statens ställning till LKAB.

Herr LÖFROTH (fp):

Herr talman! »Det är att beklaga att denna viktiga fråga i riksdagens sista timme kommer till behandling inför kammaren. Det är så mycket mer att beklaga som även den tid, som förut stått till förfogande för behandling av detta ärende, varit ytterligt knapp. De hörda myndigheterna, statskontoret, kommerskollegium och järnvägsstyrelsen, ha haft ringa tid på sig för att kunna penetrera ärendet.»

Dessa ord har — om jag undantar ett enda ord, nämligen ordet järnvägsstyrelsen — full täckning även i dag. Men det sades vid 1927 års riksdag av socialdemokraten herr Lindblad, som tillhörde den dåtida oppositionen och var en av reservanterna i malmavtalsfrågan.

Dagens reservanter anser och hävdar att frågan om inlösen av gruvorna i Lappland är av en sådan storleksordning, att riksdagen borde ge tillfälle för departementet och TGO:s ledning att ånyo träda i underhandling innan avtalet sägs upp. I reservationen föreslås,

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

att riksdagen skall uttala sig för att uppsägningstiden skall framskjutas och att vi sedan, t. ex. vid höstsessionen, skall ta slutlig ställning till förslaget.

Jag skall för övrigt, herr talman, inte fördjupa mig i någon historieskrivning om den halvsekellånga förbindelsen mellan staten och Grängesbergsbolaget rörande Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag. Vad jag här kommer att i korthet beröra blir i huvudsak några synpunkter så att säga på det lokala planet, eftersom jag efter 40 års vistelse i Kiruna helt naturligt har intresse för denna fråga och dessutom har följt dess behandling i utskottet.

Då avtalsfrågan avgjordes vid 1945 års riksdag, uttalades det, såsom här tidigare har sagts, att naturrikedomarna i de norrbottniska malmfälten av olika anledningar ansetts intaga en sådan särställning, att man oberoende av skilda ekonomiska samhällsuppfattningar kunnat förorda malmfältens överförande i samhällets ägo, samt att en sådan överföring borde ske så snart det kunde göras på rimliga villkor.

När det för tio år sedan var tal om inlösen, var den aktuella lösensumman cirka 400 miljoner. Regeringen och riksdagen tvekade då inför den stora utgiften. Den summa som nu kommer i fråga vid inlösen om två år blir — även om jag reducerar den med hänsyn till penningvärdets fall — dubbelt så stor. Nu anses det emellertid att villkoren är rimliga och att en inlösen bör ske.

Skulle regering och riksdag nästa år föredra att betala lösensumman på tio års amortering, uppgår summan, ränteutgifter inberäknade, till cirka 1 300 miljoner plus andra kostnader t. ex. för inlösen av tonnage, sammanlagt bortåt en och en halv miljard. Villkoren för inlösen är som bekant grundade på tidigare ingånget avtal mellan staten och Grängesbergsbolaget. Om avtalet nu skulle uppsägas för inlösen, skulle den ypperliga organisation som

finns i malmkoncernen sprängas, och vi anser att någonting sådant inte kan vara försvarligt av vare sig statsfinansiella eller samhällsekonomiska hänsyn.

Det är mycket intressant att ta del av utredningsmännens bekymmer i fråga om hur länge malmfyndigheterna kan beräknas räcka. Utredningsmännen förefaller att ha gripits av en pessimism, som bl. a. tar sig uttryck i ett uttalande, att det kanske i en framtid blir nödvändigt med stora statliga insatser för överförande av befolkningen till andra verksamhetsgrenar och rent av till andra delar av landet.

En sådan situation anser utredningsmännen kunna föreligga om 100—150 år. Därpå grubblar man nu. Att i dagens läge bekymra sig och planera för förhållanden, som kan inträda ett eller två seklar framöver, är visserligen aktingsvärt, men det innebär sannolikt en överskattning av möjligheterna att blicka in i en oviss framtid. All erfarenhet från skilda gruvfält visar, att man sällan är för optimistisk när det gäller att bedöma malmfyndigheters mäktighet och kvantitet. Det kan anföras flera exempel på detta. I propositionen som låg till grund för 1927 års malmavtal uttalades sålunda, att dagbrytningen i Kiirunavaara skulle försvinna i början av 1940-talet och att djupbrytning sedan skulle behöva tillgripas. Vi har nu 1955, och fortfarande sker brytningen till åtminstone 70—75 procent i dagbrott.

Departementschefen hänvisar till utredningsmännens åsikt, att en eventuell framtida lågkonjunktur också kan aktualisera en aktivare insats från det allmännas sida i fråga om förvaltningen och skötseln av LKAB. I samband därmed framhålls hurusom sysselsättningsproblemet kan komma att uppstå vid en sådan kommande lågkonjunktur.

LKAB synes emellertid stå ovanligt väl rustat för ett sådant läge. En bety-

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

dande konjunkturreserv, omfattande 250 miljoner kronor, har lagts upp. Finansministern försökte bagatellisera betydelsen av denna, och jag märker att han nu skakar på huvudet. En sådan stabiliseringspolitik som TGO har fört inger naturligtvis god tillförsikt hos de anställda, och detta lyser klart och oförbehållsamt fram i det remissyttrande som Gruvindustriarbetareförbundet har avgivit. Förbundet säger: »Skulle flertalet av våra industrier ha samma möjligheter att vid en konjunkturavmattning hålla arbetet i gång som LKAB har, torde läget kunna betraktas som gott, i all synnerhet om samhället också hade samma insyn i annan industri som det har i LKAB.»

Om det nu blir inlösen har ju LKAB ingen del av just denna konjunkturreserv, utan den kvarstannar helt hos TGO. Jag kanske i detta sammanhang kan få nämna en siffra. Jag såg i berättelserna från TGO och LKAB, att lönekontot för det sista året för gruvorna i Lappland och Grängesberg, för rederiet och för järnvägen som TGO har sammanlagt uppgick till cirka 125 miljoner. Jämför man den siffran med den reserv som finns, är ju reserven inte någon föraktlig summa.

Under de sista åtta åren, 1947—1954, har TGO och LKAB erhållit i utdelning 243 miljoner. Hela den TGO tillkommande utdelningen har följaktligen fonderats genom att avsättas till en konjunkturreserv i stället för att utdelas till TGO:s aktieägare. Det måtte vara ovanliga aktieägare i Grängesbergsbolaget, som inte pockar på att få ut vad de skall ha från LKAB utan nöjer sig med att dessa miljoner läggs upp i en konjunkturreservfond.

På tal om åren 1947—1954 kan det förtjäna frambållas, att av de sifferuppgifter, som Gruvindustriarbetareförbundet framlagt i sitt yttrande till Kungl. Maj:t, framgår att staten under sagda år i utdelning av LKAB erhållit

342 miljoner. I skatter har under samma tid bolaget, alltså LKAB, utbetalat 972 miljoner kronor. Sammanlagt för skatter, frakttillägg och utdelning har staten från bolaget under angiven tid erhållit 1 694 miljoner kronor.

Vad kan nu staten vinna på att utlösa stamaktieägarna i LKAB? Ja, den frågan har många ställt sig, särskilt de i gruvkoncernens tjänst anställda, både arbetare och andra. Detta framgår tydligt och realistiskt av Gruvarbetareförbundets nyssnämnda yttrande, ett remissyttrande som i alla delar är mycket intressant att studera.

Vid en inlösen får staten behålla den utdelning, som annars skulle gå till Grängesbergsbolaget. Som jag nyss nämnde uppgick denna utdelning under de sista åtta åren till 243 miljoner kronor. För det sista verksamhetsåret, som slutade den 30 september 1954, uppgick utdelningen till 39 miljoner. Men låt oss nu vara generösa och räkna med en utdelning på ungefär 40 miljoner per år. Vid inlösen av stamaktierna måste ju staten låna upp drygt en miljard. Räntan för detta stoppar inte vid 40 miljoner. Ja, även om inlösenkostnaderna skulle slås ut på tio år, blir räntekostnaderna åtskilligt drygare än 40 miljoner per år. Det enda synliga resultatet blir att den förkättrade storfinansen — i den mån den är aktieägare i Grängesbergsbolaget — får till skänks över en miljard kronor, givetvis dels genom en oberäknat hög aktieutdelning, som inte TGO kan komma ifrån, dels kanske därutöver genom en hel del gratisaktier. Ja, herr talman, här skulle man verkligen kunna tala om den skördetid som kommit och som så många har drömt om.

Mot en inlösen, som departementschefen förordar, talar utan tvekan de avsevärda ekonomiska nackdelar och handelspolitiska risker, som ett sönderbrytande av den nuvarande samorganisationen medför. Ett flertal remissin-

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

stanser betraktar det som ett allvarligt missgrepp att slå sönder en sådan koncern som här uppbyggt och som klaffar så utmärkt bra.

Gruvindustriarbetareförbundet yttrar klokt och realistiskt följande: »Såväl förbundsstyrelsen som arbetarna har haft den föreställningen att samarbetet mellan bolaget och staten varit gott. Något annat framgår ej heller av utredningen. Att det goda samarbetet nu av andra skäl enligt de sakkunniga skall brytas beklagas, då enligt vår mening därav ej följer något bättre driftresultat och troligen ej heller något bättre samarbete mellan företagsledning och arbetare än det nu rådande. Den personalpolitik och den informationsverksamhet, bolaget under senare år bedrivit tillsammans med de anställda, anser vi föredömlig.»

Förbundet talar om personalpolitik, och låt mig bara som ett litet exempel framhålla, att LKAB i Kiruna ännu aldrig har uppsagt en arbetare till flyttning från sin bostad genom vräkningsdom. Däremot har en mindre arbetsgivare i Kiruna — fastän stor om man ser på verksamheten i hela landet — nämligen SJ med vräkningsdom tvingat flera av sina pensionärer i SJ:s hus att flytta. Någon sådan åtgärd har LKAB ännu inte vidtagit.

Kommerskollegium, vars uttalande går i samma riktning som Gruvindustriarbetareförbundets, säger bland annat följande: »Utredningsmännen ha framhållit, att den nuvarande ledningen omhänderhaft förvaltningen på ett skickligt sätt och att samarbetet med staten varit gott. Det enda skälet för en ny förvaltningsform vore då, att det ekonomiska utbytet för landet skulle bli ännu större. Kollegium kan icke finna något som talar för att så skulle bli fallet. Snarare kan motsatsen befaras.»

Märkligt, men helt naturligt, är det yttrande som länsstyrelsen i Norrbot-

tens län avgivit. På tal om den framtida driften av LKAB uttalar länsstyrelsen bland annat: »Företaget bör — om ett förstatligande äger rum — organiseras som ett bolag, och den exekutiva ledningen bör få en mycket stor handlingsfrihet. Likaledes utgår länsstyrelsen från att ett sådant statligt bolag skall tillämpa generösa principer, när det gäller löner och andra förmåner till sådana tekniska och administrativa chefstjänstemän, vilkas insatser måste tillmätas en avgörande betydelse för bolagets möjligheter att bedriva verksamheten på ett i alla avseenden rationellt sätt.»

Det lyser här igenom en skarp misstro, en tydlig rädsla inför ett helförstatligande av LKAB. Länsstyrelsen fruktar det värsta, om gruvorna i fortsättningen lägges under ett helt nytt bolag eller sammanslås eller uppgår i någon statlig gruv- eller annan koncern. Ja, utvägar finns ju.

Länsstyrelsen för också fram i ramplyuset det nu gällande fraktavtalet mellan LKAB och SJ och säger sig finna det helt uteslutet, att detta avtal skall med den nuvarande konstruktionen få fortsätta. Det är ju känt att genom malmbanans oerhört stora inkomster har SJ kunnat få debet och kredit att gå ihop. Men det generar inte statsmakterna att bevittna hur den dolda vinstöverföringen från LKAB till SJ på över 100 miljoner årligen, utöver normala fraktavgifter, undandrages den kommunala beskattningen i Norrbotten. Det talades i går eller rättare sagt i natt om skattefiffel. Är det skattefiffel någonsans, så är det just i denna del av fraktavtalet.

Att länsstyrelsen har allvarliga bekymmer hur ett förstatligande av LKAB kommer att återverka på malmkommunernas och landstingets finanser — något som utredningsmännen, åtminstone inte i sitt betänkande, inte funnit anledning att ens omnämna — förstår vi

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

norrbottningar. Och att länsstyrelsen inte felbedömer läget grundar sig säkerligen på erfarenheter från andra industriella företag inom länet, med vilka vissa ekonomiska jämförelser kan göras när det gäller skatteinkomster.

Denna oro inför kommande tider synes också delas i ett par likalydande motioner, som väckts i denna kammare av herr Gavelin och i första kammaren av herr Nyström, vilka givetvis funnit sig föranlåtna att pliktskyldigast gå med på inlösen men i övrigt hemställt om skrivelse till Kungl. Maj:t om att fara skonsamt fram, då ett förstatligande kan medföra en hel del ekonomiskt ohägn för malmfältskommunerna och landstinget. Utskottet har inte funnit skäl att förorda någon skrivelse till Kungl. Maj:t men uttalar sig i motionernas syfte.

Herr talman! Som slutord vill jag framhålla, att när man studerar samtliga handlingar i denna fråga, så kommer man till den bestämda uppfattningen, att det hela är en maktfråga för nu berörda parter, staten och TGO. Det framgår ju också tydligt, att om staten får tillsätta ordförande i styrelsen, får majoritet i styrelsen för LKAB och får tillsätta direktören, så kan staten gladeligen dela vinsten med TGO. Värre var det inte; huvudsaken var tydligen att man får makten.

Men nog är det synd att denna förnämliga och av alla prisade samorganisation skall brytas sönder utan att ett förnyat närmande sker mellan de berörda parterna. I slutklämmen av den kungl. propositionen nr 192 vill jag dock se en liten ljusglimt, och då jag yrkar bifall till den till föreliggande utskottsutlåtande fogade reservationen, inlägger jag samtidigt en förhoppning, att finansministern och TGO:s ledning skall finna en plattform, där de kan upptaga nya förhandlingar, och att dessa skall kunna leda fram till ett för båda parterna godtagbart resultat. En

sådan utgång, herr talman, skulle hälsas med allra största tillfredsställelse — främst då i Norrbotten.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr BIRKE (h):

Herr talman! Reservanterna anser att denna kungl. proposition inte erbjuder tillräckligt underlag för att nu kunna ta ställning till frågan om inlösen av aktierna i LKAB.

Den utredning som har verkställts är föga tillfredsställande och uppvisar såvitt jag kan förstå många brister. Vissa förslag till nya avtal har visserligen växlats mellan bolaget och staten, men några verkliga förhandlingar synes inte ha ägt rum. Den 18 december 1954 erhöll TGO ett besked av finansministern, att det hade tillsatts tre förhandlare, som fått i uppdrag att utreda frågan om den statliga inlösningsrättens utnyttjande. Innan denna utredning förelåg, förklarade sig finansministern inte kunna ta ställning, och det var ju ganska självklart.

Under den tid som därefter förflutit har ingen annan kontakt förekommit mellan ledningen för LKAB och utredningsmännen än ett samtal den 17 januari 1955, varvid man endast på ömse sidor bekräftade de tidigare intagna ståndpunkterna. Något samråd har inte heller påkallats av utredningsmännen. Kännedom om utredningens resultat fick LKAB först sedan förslaget var framlagt.

Någon utredning om konsekvenserna för malmkommunerna i fråga om deras skatteinkomster för det fall att staten kommer att inlösa aktierna, förefinnes inte i utredningen. Man kan ju göra det tankeexperimentet, att finansministern skulle komma på idén att sammanslå Norrbottens järnverk, som går med mellan 30 och 35 miljoner kronors förlust

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

varje år, med LKAB. Då kommer det ju att bli ändrade förhållanden.

Det förefaller vidare högst otillfredsställande, att riksdagen nu skall be- myndiga Kungl. Maj:t att bestämma sättet för hur man skall erlagga lösen- beloppet. Riksdagen avsäger sig såvitt jag kan förstå enligt utskottets förslag att få pröva denna viktiga fråga. Betal- ningssättet kommer givetvis att få vitt- gående ekonomiska konsekvenser, och därför synes det mig ganska rimligt, att riksdagen själv skall ta ställning till den frågan.

Det finns heller ingen utredning om hur det skall bli med den flotta som Grängesbergsbolaget har. Skall staten lösa in några fartyg eller skall staten bygga nya fartyg? Däröfver vet man ingenting.

Verkningarna på det utrikespolitiska och handelspolitiska området finns det heller inte någon utredning om. Visser- ligen sade finansministern, att det fanns få ståndpunkter som var så illa grund- dade som att ha den uppfattningen, att en inlösen skulle få några sådana verk- ningar. Det skulle vara intressant att få veta t. ex. vad våra beskickningschefer på de olika platserna säger. Jag tror att det tidigare varit ganska fördelak- tigt för staten att vid kritiska lägen un- der tidigare världskrig ha kunnat hän- visa till att malmbolaget var ett enskilt företag och att staten inte kunde diri- gera dess verksamhet.

Anförda omständigheter gör att det måste anses ofrånkomligt att under- söka, vilka möjligheter som finns för att framflytta uppsägningstiden till den 31 december 1955. Vid behandlingen både i avdelningen och i utskottet har ett sådant yrkande också blivit ställt. Utskottsmajoriteten har emellertid inte velat reflektera på en sådan lösning, och därför har man inte kunnat få igenom detta förslag. Därest en sådan förlängning kunde ske, får man ju ytterligare tid på sig för att företa en

kompletterande utredning, som såvitt jag förstår är absolut nödvändig för att man skall kunna bedöma denna stora fråga i dess helhet.

Reservanterna är inte ensamma om att föreslå en framflyttning av upp- sägningstiden. Länsstyrelsen i Norrbot- tens län t. ex. anser, att man måste för- söka komma till en uppgörelse om ett anstånd på ett år för att få tid att före- ta kompletterande utredning.

Jag måste säga, herr talman, att det är mycket svårt att förstå, varför denna fråga blivit så oerhört forcerad som fallet är. Utredningen har inte blivit omsorgsfullt gjord. Jag skall bara ta ett enda litet exempel.

När utredningsmännen lagt fram sin utredning, hade kommerskollegium en erinran att göra beträffande malmtil- gångarna och påpekade detta i ett brev den 28 mars. Redan den 7 april var ut- redningsmännen färdiga med en utred- ning angående malmfyndigheterna un- der jord. För denna så svårbedömliga utredning behövde utredningsmännen bara en vecka.

Kännedom om att avtalstiden utgår den 30 september har ju regeringen haft ända sedan 1945, alltså under hela tio år.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reserva- tion, som är fogad till detta utlåtande.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Herr talmannen vet lika väl som jag och vi alla att vad man än säger i denna debatt och vilka argu- ment som än föres fram kommer det att bli som regeringen tänkt sig. Man kan då tycka att det är onödigt att spilla många ord på saken, men jag skall inte desto mindre framföra några principi- ella tankar.

Det förvånar mig att regeringen inte har nog med bekymmer utan lägger sig till med ytterligare besvärliga problem

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

att klara upp. Beträffande frågan huruvida staten skall bedriva egna affärer vet jag, att det finns en principiell skiljelinje i uppfattningen mellan många av oss kamrater, men jag tror att det är skäl i att någon gång revidera sin uppfattning härvidlag och se på vilket som är det riktiga.

Sedan är det egentligen intressant att notera den felsyn finansministern gjorde sig skyldig till, jag hoppas oavsiktligt, när han liksom ställer staten eller det allmänna såsom en part fullkomligt oberoende av den andra parten, som då skulle vara ett enskilt företag. I stället är det ju så, att varje enskilt företag är en del av det allmänna, som fungerar inom det allmännas ram och för det allmännas bästa. Därvidlag är det helt enkelt så, att det allmännas intresse enbart är att företaget går så bra som möjligt. Skulle det vara så och kunna göras troligt, att om staten får ta hand om LKAB kommer företaget att skötas bättre än nu, då vore saken klar ur allmän synpunkt, då borde det ske. Men jag tror inte att någon försöker göra gällande, att skötseln kommer att bli bättre.

Man frågar sig: Har inte företaget gått bra, är inte alla parter egentligen ganska nöjda med LKAB? Vi har fått höra hur de anställda hyser oro för vad som kommer att ske när staten tar hand om dirigeringen, och det tyder ju på att bolaget skött den sidan av saken på ett tillfredsställande sätt.

Jag skulle vilja instämma i vad som anförts både av herr Löfroth och av herr Birke om att ett nytt närmande borde ske mellan de båda parterna, staten och LKAB:s ledning, för att se om man inte kan finna en framkomlig väg för att låta det hela gå i stort sett som det gått, vilket visat sig vara tillfredsställande. Prestigefrågor på ena eller andra hållet borde inte få vara avgörande. Det är viktiga ting vi har att besluta, och ett uppskov med frågan

vore säkert det allra bästa, så att vi finge litet rådrum.

Jag vill tillägga ytterligare en sak. När staten blir allenarådande i LKAB vill vi inte i det kommande ha någon sammanblandning eller sammanslagning av detta företag och Norrbottens järnverk, där man genom preferenser från ena sidan hjälper upp vad som fattas på den andra. Det anser jag skulle vara en form av ohederlighet, som inte är tilltalande. Vi har alla bekymmer för Norrbottens järnverk och har i dagarna fått den tråkiga underrättelsen, att trots riksdagens tillskott den beräknade förlusten på 14 miljoner kronor i stället blivit 32,6 miljoner. Detta måste inge regeringen ganska mycket bekymmer. Vi har också hört, och det måste glädja oss, att Norrbottens järnverk under första kvartalet synes ha gått något bättre. Men konjunkturen dras åt, och ingen vet hur det går. Något samröre eller någon sammanslagning bör inte få ske, utan härvidlag bör förluster och vinster på det ena eller andra hållet klart och öppet redovisas för riksdagen, då de kommer fram i bokföringen.

Med dessa ord, herr talman, vill jag ansluta mig till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! I den reservation som anförts till statsutskottets utlåtande har det föreslagits, att riksdagen nu skall besluta hemställa om ett uppskjutande av uppsägningstiden till den 31 december 1955. Det är en fråga som reservanterna därvidlag inte klarlagt, och det är frågan om huruvida den andra parten också vill skjuta på uppsägningstiden. Om man nu skulle anta, att den andra parten säger nej, då får vi väl ändock lov att ta ställning till spörsmålet innan den nuvarande uppsägningstiden har utgått. Det är möjligt att reservanterna haft kontakter, som gjort att de fått nå-

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

got slags förvisning om att man kan få en förskjutning av uppsägningstiden, men, mina damer och herrar, det finns en annan sida av det spørsmålet också. Det har ju förts ganska ingående förhandlingar med TGO från statens sida om en förändring av nu gällande avtal. Såvitt jag kunnat finna av föredragningen i utskottet och vid läsningen av akterna i målet, har TGO på de väsentliga punkterna i fråga om det samhällseliga inflytandets förstärkande i företaget, ett inflytande som skulle stå mera i paritet med den samhällseliga insatsen än som nu är fallet, vinkat med kalla handen. Därför kan jag inte förstå vilket nyttigt ändamål det skulle tjäna att skjuta på uppsägningen till den 31 december för att under mellanperioden sitta och tala med TGO om samma sak som det talades med TGO om förra året med negativt resultat.

Den omständigheten, att vi från utskottets sida sagt nej till ett sådant arrangemang, betyder emellertid inte, att vi stängt alla dörrar för ett resonemang med TGO. Departementschefen har i sin proposition och även här i kammaren i dag berört möjligheterna till ytterligare resonemang, och det har även utskottet anslutit sig till. Den porten är därför inte definitivt stängd. Men å andra sidan måste jag säga, att om det skall vara någon mening i talet om att samhället bör ha ett dominerande inflytande i företaget, så tror jag det är lämpligt att i laga ordning säga upp avtalet med TGO.

Den diskussion som hittills förts har varit en blandning av principiella deklamationer och rent praktiska synpunkter. I frågans nuvarande läge tror jag det kan vara av intresse att lyssna till de principer, som var vägledande när man diskuterade detta spørsmål här i kammaren år 1907. Dåvarande statsministern, Arvid Lindman, sammanfattade i fyra punkter sin grundsyn på denna fråga och sade bl. a. följande:

»Jag ber att först få närmare angiva de ledande principer, som legat till grund vid uppgörandet av det föreliggande förslaget. Jag kan sammanfatta dem ganska kort. Den första grundsatsen här är, att svenska staten skall erhalla ett inflytande över de nu ifrågasvarande gruvbolagens egendomar i Norrbotten; den andra är, att man skall hindra utländskt inflytande att göra sig gällande beträffande äganderätten av dessa egendomar; den tredje, att man skall tillse, att den svenska järnhanteringen, i den mån den nu eller framdeles behöver malm från Norrbotten, må kunna äga tillgång därtill, samt slutligen den fjärde, att staten skall erhalla inkomster från dessa företag.»

Den principdeklaration som Arvid Lindman då avgav har, vågar jag påstå, hållits i helgd under de år som gått sedan 1907. Så sent som 1945 avgav också den då sittande samlingsregeringen en proposition, i vilken regeringen gjorde sig till talesman för precis samma synpunkter, nämligen att samhället bör ha ett starkt inflytande i detta företag. Statsutskottet, som även den gången hade att behandla propositionen, gav även ett klart uttryck för samma mening och skrev i sitt utlåtande nr 176 vid 1945 års riksdag bl. a. följande: »Såsom departementschefen erinrat ha naturrikedomarna i de norrbottniska malmfälten av olika anledningar ansetts intaga en sådan särställning, att man oberoende av skilda ekonomiska samhällsuppfattningar kunnat förorda deras överförande i samhällets ägo. Utskottet delar denna uppfattning och anser, att en sådan överföring bör äga rum så snart detta kan ske på rimliga villkor. De faktorer, som äro bestämmande för lösesumman, hava emellertid i hög grad förskjutits av de gångna rustningsårens abnorma förhållanden, och utskottet måste dela departementschefens uppfattning, att till följd härav den i gällande avtal stadgade rätten för

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

staten att vart tionde år begära inlösen ej lämpligen bör år 1947 begagnas.»

Där har sålunda statsutskottet — och märk väl ett enhälligt statsutskott! — klart och tydligt sagt ifrån att denna fråga ligger vid sidan av övriga diskussioner om huruvida samhället bör vara ägare eller inte, och utskottet säger sig, oberoende av skilda ekonomiska samhällsuppfattningar, kunna förorda ett överförande i samhällets ägo.

Då har det i diskussionen sagts: »Ja, det må så vara, men det är slutpunkten i utskottets utlåtande som är det väsentliga för oss.» Men då vill jag hänvisa till vad som står i efterföljande stycke på s. 7 i samma utskottsutlåtande: »Även om sålunda avtalsmässig tillsägelse om statsinlösen icke nu sker torde dock i enlighet med vad departementschefen uttalat förtjäna undersökas, huruvida ej möjligheter föreligga till ett statsförvärv av TGO:s aktier i LKAB under avtalstiden.»

Klarare kan väl inte statsutskottet och riksdagen ange sin principiella inställning. Jag blev därför något förvånad, när jag lyssnade till herr Löfroths och herr Birkes anföranden, vilka tydde på att man i principiellt hänseende befann sig på glid i denna fråga.

Jag har sett detta spörsmål som en rent praktisk avvägningsfråga. Finansministern har här tidigare så utförligt motiverat den sidan av saken, att jag väl här endast behöver påminna om att därest en inlösning skall ske, bör den äga rum nu, när staten kan få någon valuta för den inlösningssumma, som staten skall betala. Denna summa påverkas ju så minimalt av den tid som går, om man nu låter tiden förskjutas, under det att substansminskningen i de LKAB tillhöriga gruvorterna blir ganska markant. Enligt de beräkningar som gjorts skulle LKAB-malmen vara slut om 60 å 70 år. Samtidigt har det också gjorts undersökningar, enligt vilka man kommit till det resultatet, att

om man gör en inlösen nu skulle den malm som finns kvar vara tillräcklig för att det ur finansiell synpunkt skulle vara godtagbart att träffa en sådan uppgörelse.

Nu har i diskussionen jämväl tagits upp spörsmålet om gruvsamhällena och deras framtid. Herr Löfroth har i sitt anförande hänvisat till den fond som finns hos TGO på 250 miljoner kronor, en konjunkturreserv som där har magasinrats för framtida behov. Jag vill understryka att än så länge finns inga som helst bindande beslut om att den skall användas för LKAB:s behov, och jag tror inte att herr Löfroth eller någon annan i denna kammare kan ge bindande garantier för att denna konjunkturreserv kommer att användas på ur samhällets synpunkt godtagbart sätt.

I anslutning till den utredning som gjorts har det också förekommit vissa remissyttranden. Herr Löfroth berörde särskilt utförligt länsstyrelsens i Norrbottens län remissvar. Han sade att länsstyrelsen kände misstro och rädsla inför hotet att staten skulle verkställa en inlösen, och han berörde vidare kommunerna och återverkningarna på deras skatteunderlag. Jag har en stark känsla av att länsstyrelsen i Norrbottens län, när den sysslat med dessa spörsmål, har kört med alltför högt varvtal. Jag tror att länsstyrelsens yttrande skulle ha vunnit på ett något lägre varvtal vid handläggningen av detta spörsmål.

Det finns nämligen en fråga, som varken länsstyrelsen eller herr Löfroth på något sätt klarat ut, och det är: Hur kan LKAB:s skattskyldighet till Kiruna stad förändras genom att stamaktierna byter ägare? Ingenting annat inträffar ju än att stamaktierna byter ägare. LKAB:s vinst och dess skattskyldighet till kommunen kommer att bli precis densamma som den är nu. Det är därför som jag har en stark känsla av att det

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

ligger ett tankefel i länsstyrelsens resonemang på den punkten.

När herr Löfroth slutligen säger, att det hela är en maktfråga mellan staten och TGO, så är det ju möjligt att han snuddar vid sanningen. Men jag vill bara konstatera, att i så fall för herr Löfroth ett resonemang, där han vill göra staten maktlös gentemot en liten enskild grupp i samhället. Det kan väl ändå inte ur samhällets synpunkt vara en rekommendabel politik.

Herr Birke har i debatten kritiserat utredningen och sagt, att den inte skulle vara fullt tillfredsställande. Jag har själv ganska ingående studerat båda de utredningsbetänkanden som föreligger, och jag förstår inte hur herr Birke vid ett studium av dessa betänkanden kan finna underlag för påståenden om att utredningen icke varit fullt tillfredsställande. Att tiden kanske i vissa fall har varit knapp skall jag gärna erkänna, men det har ett oskiljaktigt samband med att man från samhällets sida i det längsta försökte träffa en frivillig förhandlingsuppörelse med TGO. Då någon sådan uppörelse inte kunde komma till stånd, fanns det ju intet annat alternativ än att gå på den linje, som utredningsmännen slog in på.

Herr Birke berörde också en sida av saken, som övriga talare har förbigått, nämligen den rent utrikespolitiska aspekten. Herr Birke menar, att man borde ha hört vissa legationschefer — jag förstår vilken han menar — i denna fråga. Detta är väl ändock en alldeles ny synpunkt. År 1945 hade samlingsregeringen, som ägde färsk erfarenhet av dessa ting, en helt annan inställning, och jag vill dessutom erinra om det handelsavtal mellan England och Sverige, i vilket det fanns en klausul, som talade om att det icke skulle betraktas som en oneutral handling, om man under ett eventuellt krig levererade varor på samma sätt som under

fredstid. Detta byggde, såvitt jag är riktigt underrättad, på rådande internationell rätt. De som menar, att problemerna med utrikeshandeln under ett avspärrningsläge skulle lösas lättare, om företaget är i enskild ägo än om det är i samhällets ägo, tillmäter väl ändå det enskilda initiativets män en alltför stor handlingskraft. Det lär väl i alla fall bli utrikesdepartementet och handelsdepartementet som får klara dessa ting.

Herr talman! Det skulle finnas mera att säga i anslutning till den debatt som förts, och det kanske blir tillfälle att återkomma. Men av de handlingar, som förebragts inför utskottet — och det har varit en ganska ingående föredragning — har utskottsmajoriteten på *sakliga grunder* övertygats om att en anslutning till propositionen är den riktiga vägen. Jag ber därför, herr talman, att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr LÖFROTH (fp) kort genmäle:

Herr talman! Även jag har hela tiden sett på denna fråga ur praktisk synpunkt. Det är därför som jag så starkt poängterat, att det gäller att få till stånd ytterligare underhandlingar mellan statens representanter och TGO. Jag hoppas åtminstone att det skall finnas möjlighet att åvägbringa ett samförstånd, ty här gäller det helt enkelt en maktfråga. Det gäller ju här att inte enbart en part skall ha makten utan att denna skall vara fördelad. Båda har givit sina bud, och frågan är, om det inte skulle vara möjligt att få en överenskommelse på grundval av en sådan maktfördelning.

Angående konjunkturreserven har direktör Waldenström uttalat — offentligt för övrigt — att det är givet att denna reserv skall stå för hela koncernens räk-

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

ning, om nu en inlösen inte beslutas utan det hela får fortgå som hittills. Även om vi inte har något skriftligt på saken, tror jag nog att han står för sina ord, så pass stort inflytande har han i TGO.

Herr Lindholm, utskottets talesman, frågade om jag inte trodde att skattskyldigheten från LKAB:s sida gentemot kommunerna där uppe skulle bli densamma som nu. Jovisst, själva skattskyldigheten. Men det är fråga om hur mycket skatt som kommunerna och landstingen kommer att få ut, sedan staten tagit hand om gruvorna. Många med mig tvivlar på att det blir samma skatteinkomster som tidigare.

Herr Lindholm sade att länsstyrelsen i Norrbotten tydligen kört med för högt varvtal. Norrbotten är ju stort, herr Lindholm, och det kan tänkas att den nuvarande landshövdingens varvtal kändes väl högt redan här nere — det var kanske därför man flyttade honom upp till Norrbotten.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Löfroth påpekar att även han sett på denna fråga rent praktiskt. Med kännedom om att det har förhandlats under inemot ett år med TGO om dessa spörsmål, hur kan då herr Löfroth göra gällande att det är praktiskt att flytta fram uppsägnings-tiden till den 31 december? Det förvånar mig att herr Löfroth kan resonera på det sättet.

Herr Löfroth hänvisade till direktör Waldenströms uttalande om konjunkturreservfonden. Det är riktigt att han gjort dylika uttalanden nu på sistone offentligt, men å andra sidan har jag ett brev från en av statens representanter i TGO:s styrelse, Torsten Nothin, och han betygar i det brevet, att det aldrig varit något resonemang i styrelsen om att denna konjunkturreserv skulle användas jämväl för LKAB. När man inte ens i styrelsen har diskuterat

denna möjlighet och då man dessutom är tveksam, huruvida styrelsen över huvud taget har beslutanderätt i denna fråga, kan man väl rimligtvis inte tillmäta herr Waldenströms uttalanden på offentliga tillställningar något större värde. Nog måste det finnas säkrare garantier än ett sådant uttalande. Jag tror inte att herr Löfroth kan ställa några som helst garantier för att denna konjunkturreserv kommer att användas för LKAB på sådant sätt som samhället anser ändamålsenligt.

Herr LÖFROTH (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lindholm nämnde, att det har underhandlats ett helt år. Jag vet också att förhandlingar ägt rum mellan departementet och TGO:s och LKAB:s ledning, och detta har ju redovisats i propositionen. Men det kan ju dröja kortare och längre tid, innan man når ett resultat. Det är ju likadant på arbetsfronten, att löneförhandlingarna kan avgöras på kortare eller längre tid. Hoppet är alltså inte ute i detta fall, utan det kan fortfarande ske förhandlingar.

Herr Lindholm säger, att det finns intet styrelsebeslut om denna konjunkturreserv. Men styrelsen för TGO har ju sammanträtt och godkänt en berättelse till bolagsstämma, och dessa 250 eller 260 miljoner kronor måste finnas i balansräkningen. I och med att styrelsen lagt fram berättelsen har den väl vitsordat, att det finns en konjunkturreserv. Även om det inte fattats något formellt beslut, att reserven skulle läggas upp, finns det alltså dock en balansräkning, och den går inte att trola bort, herr Lindholm.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! De 250 eller 260 miljonerna finns upptagna i TGO:s balansräkning men inte i LKAB:s, och det är dock LKAB vid diskuterar just nu. Det finns intet beslut, att denna konjunktur-

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

turreserv skall användas för LKAB:s behov.

Vad angår möjligheterna att få till stånd ett förhandlingsresultat, var herr Löfroth liksom jag närvarande i statsutskottet, när direktör Waldenström där föredrog TGO:s synpunkter. Såvitt jag fattade direktör Waldenström rätt, var han icke beredd att på väsentliga punkter göra några större eftergifter.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Jag är för min del fullständigt obunden av alla tidigare diskussioner, som har förts i detta sammanhang. När nu frågan åter är uppe till behandling, skall jag inskränka mig till några observationer beträffande vad jag uppfattade som motsättningar eller dunkla punkter i finansministerns resonemang.

Jag vill emellertid gärna först säga, att jag helt och hållet delar uppfattningen, att denna mycket betydelsefulla angelägenhet inte bör bedömas utifrån ideologiska perspektiv.

Finansministern bekräftade i sitt anförande, som inledde debatten, att man haft ett gott samarbete mellan de olika delägarna i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag. Detta berodde bl. a. på — sade han — att man i långa stycken hade samma intressen. Finansministern tillade emellertid också, att det naturligtvis fanns områden, där man kunde ha olika intressen. Bl. a. nämnde han — om jag inte missuppfattade honom — att det kunde komma att föreligga sådana i fråga om vinstens fördelning.

Detta förvånade mig, eftersom man i de utgångspunkter för önskvärda förändringar i nuvarande avtal, som finansministern har sammanfattat, även finner satsen att någon förändring i nuvarande aktie- eller vinstfördelning icke förutsågs. Jag tycker, att den senare utgångspunkten är realistisk, och jag förmodar, att även finansministern

har den uppfattningen, att frågan om en ändring av vinstfördelningen inte kan ha så särskilt stor betydelse för alla de svenska medborgare och skattebetalare, vilkas intressen i sammanhanget finansministern skall bevaka. Alla vet ju, att det redan förhåller sig så, att en överväldigande stor del av vinsten går till det allmänna.

Finansministern fortsatte med att säga, att en av anledningarna till det goda samarbete och den frånvaro av intressekonflikter av mera betydande karaktär, som man haft under senare period, emellertid var att staten hade inlösningsrätt. Han sade vidare, att betydelsen av inlösningsrätten för framtiden skulle bli mindre. Nu har jag för min del den åsikten, att det vore oriktigt att tillägga själva inlösningsrättens existens det dominerande inflytandet, när det gäller att finna en förklaringsgrund till det goda samarbete, som har förevarit. Det är klart, att det verkligen också har förekommit en god samarbetsvilja från båda sidor, och det vore nog fel att underskatta denna faktor.

Även om man nu emellertid intar ståndpunkten, att inlösningsrätten har stor betydelse för samarbetet, måste jag bekänna, att jag hade litet svårt att följa finansministerns resonemang, när han för framtiden ville dimensionera ner värdet av inlösningsrätten. Det finns nämligen redan på denna punkt ett bud från TGO:s sida, vilket innebär, att inlösningsrätt för framtiden skulle tillkomma staten med tre års varsel. Jag förmodar, att man med en sådan omläggning som utgångspunkt mycket väl skulle kunna finna en avtalsform som bevarade den relativa betydelse, som inlösningsrätten för närvarande kan ha.

Det förefaller mig, herr talman, som om finansministern, när han talar om det stora värdet för staten av att få en annan fördelning av det verkliga inflytandet inom TGO, i mindre utsträck-

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

ning rör sig med reella faktorer än med formella. Just mot bakgrunden av de erfarenheter, som vi hittills gjort, får man väl ändå anse, att den formella betydelse som det kan ha, vilken part som utser den verkställande direktören, sannolikt inte motsvaras av någon reell sådan.

Jag förstår mycket väl, att man från det allmännas sida vill lägga en alldeles särskild vikt vid hur det skall bli, om vi får en konjunkturedgång, och TGO:s ansvar i det fallet. Jag fäste mig i detta sammanhang vid finansministerns yttrande, att det kan ta betydande tid för staten, om inlösen sker, att bygga upp tillräckliga reserver för att möta en konjunkturedgång, eftersom staten först måste amortera på inlösesumman. Det kan ta upp till 50 år, sade finansministern, innan man kan börja bygga upp en tillfredsställande sådan reserv. Men, som tidigare under debatten påpekats, denna reserv finns ju redan i icke obetydlig utsträckning inom TGO.

Finansministern hade ett ganska långt resonemang, varigenom han försökte förringa betydelsen av denna reserv, och herr Lindholm och herr Löf-roth har nyss också haft ett meningsutbyte på denna punkt. Låt mig till denna diskussion foga att jag väl kan förstå, om man från det allmännas sida anser sig från TGO vilja ha tillfredsställande garantier för att denna reserv skall komma till användning för hela koncernens räkning. Men när finansministern säger att den avgörande synpunkten för det allmänna är, att det fattas en motpart, som fått en sådan tillfredsställande garanti, så är väl detta ett skäl för att genom ytterligare undersökningar och underhandlingar försöka få klarhet i vilket reellt värde som för LKAB:s del kan uppnås i TGO:s konjunkturreserv. Det skulle väl ändå vara att underskatta betydelsen av direktör Waldenströms uttalanden, om

man på en gång vore beredd att säga att det inte finns något sådant värde.

Finansministern slutade sitt anförande med att med stort eftertryck säga, att de meningsriktningar, som tidigare varit av den uppfattningen att man inte skulle anlägga några ideologiska synpunkter på denna fråga, nu hade mält sig ut ur enigheten; de ville att allt skulle förbli vid det gamla. Det är inte alls riktigt att tillägga dessa meningsriktningar en sådan ståndpunkt. Vi är mycket väl på det klara med att det måste komma ett nytt avtal, men vi anser att det finns förutsättningar att träffa ett sådant avtal, som även ur det allmännas synpunkter kan bli tillfredsställande, utan att bryta sönder den organisationsform som har visat sig så fördelaktig och utan att förstöra grunden för det samarbete som måste vara av väsentlig betydelse för LKAB:s framtid.

Jag anser för min del, herr talman, att det inte är på vår kant som man bryter sig ut ur enigheten, utan att det snarare är de, som i det här fallet har så bråttom, som sätter enigheten i fara.

Som en konklusion vill jag, herr talman, säga att från mina utgångspunkter förefaller frågan om konjunkturreservens betydelse för LKAB vara av så stor vikt, att den oklarhet, som nu råder på denna punkt, i och för sig borde utgöra en tillräcklig anledning för att uppta nya förhandlingar och således tillfälligt skjuta på tidpunkten för en inlösen. Om jag därtill lägger de skäl, som av andra talare under denna debatt anförts för ett sådant uppskov, känner jag mig på säker grund när jag yrkar bifall till reservationen.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h):

Herr talman! Det var med stort intresse jag lyssnade till det anförande,

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

varmed finansministern inledde denna debatt. När man hörde hur benhårt och med vilken bestämd ton finansministern vidhöll sina krav, då förstod man att det inte varit så lätt att uppnå en frivillig överenskommelse. Herr Sköld ansåg ju att det goda samarbete, som hittills ägt rum och som man från alla håll tydligen har fäst mycket stort avseende vid, huvudsakligen berodde på att TGO inte kunde ställa sig avvisande, eftersom staten hade ett så starkt övertag — något som ju visar att staten inte saknat möjligheter att göra sig gällande inom LKAB. Finansministern skiftade emellertid sedan ett tag tonart. Från att ha förklarat att nu eller aldrig måste frågan om en inlösen avgöras, så övergick han till något mjukare tongångar, så att man rent av trodde sig skymta möjligheten av nya förhandlingar. Men i slutet av anförandet kom finansministern tillbaka till sina starkt agitatoriskt utformade uttalanden om att det här gällde att bevaka svenska folkets egna intressen och inkomster. Ja, det är riktigt, men när det gäller statliga företag kan det ju också lätt bli fråga om svenska folkets utgifter — det har finansministern ett ganska näraliggande exempel på där uppe i Norrbotten.

En av finansministerns slutsatser var att de andra intressenterna i Norrbotten, malmkommunerna, landstinget o. s. v. inte behövde anmäla sina önskemål redan nu. Det räckte bra om man lämnade besked därom 1957 eller någonting omkring den tidpunkten.

Länsstyrelsens genom landshövdingens framförda synpunkter i statsutskottet och kommunernas oro, som ingalunda kunde döljas, även om delegaterna var väluppfostrade och uppträdde mycket försiktigt, allt detta låter — det är jag övertygad om — inte avspisa sig med meddelandet att besked kommer senare.

Slutsatsen av herr Skölds anförande

är — här citerar jag finansministern — att här måste en radikal förvandling till.

Jag hör inte till dem som är alldeles tvärsäkra på detta utomordentliga resultat som regeringen ställer i utsikt. För finansminister Sköld och hans utredningsmän framstår ett pris på 1 000 miljoner kronor för Malmbolagets aktier som fördelaktigt ur skattebetalarnas synpunkt. Med en lång rad exempel — åtminstone på några punkter förefaller dessa något konstruerade — försöker man visa, att köpesumman snabbt skall kunna amorteras. Därefter skall staten sitta med en skuldfri järngruva — det förefaller kanske närmast bli en guldgruva. Så alldeles säkert är väl inte detta, ty konjunkturerna här i världen skiftar. Man bör kanske lägga märke till, att vinstutsiktterna för framtiden i dag måste betraktas som sämre än exempelvis år 1945. Då fanns fortfarande stora malmtillgångar ovan jord. Dessa tar slut inom de närmaste åren — kanske är de slut redan i början på 1960-talet. Därefter måste malmbrytningen helt förläggas under jord. Man kan naturligtvis diskutera hur mycket detta kommer att höja kostnaden. Ett är väl dock säkert och det är, att det blir dyrare att bryta malm nere i jordens innandöme. De höga bruttovinsterna på den norrländska malmen beror i icke ringa grad på att vi hittills har kunnat bryta i dagbrott. Våra konkurrenter ute i världen har nödgats gå ned under marken. Den fördel som vi haft genom vår billigare brytning håller vi kanske på att förlora i snabb takt.

Det är mycket stora pengar som staten fått av lapplandsmalmen, i vinstandel och i frakter på malmbanan. Det har i viss utsträckning berott på att samarbetet mellan Grängesbergsbolaget och Malmbolaget gjort en rationell organisation möjlig, samtidigt som det skapat förutsättningar för ett gemen-

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

samt uppträdande från de svenska malmsäljarnas sida i förhållande till malmköparna. Om regeringen nu får sin vilja fram — och tyvärr förmodar jag att den får det — och finansministern tillämnar de hårda förhandlingslinjer som framskyttat här, då kommer nog detta samarbete att brytas sönder. Det skall alltså här konstrueras ett helt fristående företag med egna tjänstemän, där staten har ensam bestämmanderätt. Att detta nya företag har egen verkställande ledning och att dess tjänsteman uteslutande skall vara anställda i detsamma är ett av de minimivillkor som regeringen uppställt i denna fråga. Företag kostar pengar, och det gör nya tjänstemän också. Dessa pengar måste någonstans tas. Det kommer naturligtvis att belasta kostnadssidan och att i motsvarande grad minska aktieägarens — i detta fall statens — inkomster från företaget. Såvitt jag kan förstå ökar kostnaderna både för Grängesbergsbolaget, vilket minskar statens skatteinkomster, och för det nya helstatliga malmbolaget. Särskilt torde detta bli fallet med de kostnader som två på varandra fristående utlandsorganisationer drar med sig. Finansministern var inne på den frågan men tillmäter den tydligen ingen större betydelse. Det vore väl ändå underligt om det inte skulle bli en extra belastning.

Vi har ingen möjlighet att i dag uttala oss om hur järnkonjunkturen kommer att utveckla sig under de år som ligger framför oss. Man har räknat fel på den punkten tidigare. Nog finns det anledning att vara en smula försiktig i sina alltför tvärsäkra omdömen.

Världen har för närvarande ett starkt behov av järn. I viss utsträckning beror väl detta på de stora rustningarna. Denna rustningskonjunktur existerar väl fortfarande och slukar stora mängder av järn och stål. Om världens folk kommer att fortsätta med sina rustningar vet ingen. Inget vet heller om den snabba

militärtekniska utvecklingen inte leder till ett minskat behov av bland annat järn och stål. Den civila konsumtionen torde väl under alla förhållanden behålla sin nuvarande volym så länge inte den allmänna konjunkturen går nedåt och så länge inte nya metaller kommer fram, som med fördel kan ersätta järn och stål.

Efterfrågans omfattning bestämmer emellertid inte ensam priset på malmen. Detta är också beroende av hur starkt köparna är organiserade och av de priser konkurrenterna har ute på världsmarknaden. De europeiska malmköparna håller på att genomföra en långtgående sammanslutning — detta behöver jag inte orda om, det har denna riksdag fått kännedom om i många andra sammanhang — som ännu inte är färdig, men om vilken man har anledning att förmoda att den kommer att leda till en ganska mäktig kartell med starkt politiskt stöd bakom sig. Under sådana förhållanden är det uppenbart, att ett statligt svenskt företag kan komma i besvärliga situationer. De välorganiserade köparna får genom förstatligandet här i landet väsentligt ökade möjligheter att vrida över prisdiskussionerna på det handelspolitiska planet och koppla ihop prisfrågan med en rad spörsmål, till vilka vi av handelspolitiska skäl måste ta hänsyn. I vissa fall torde tecken redan ha visat sig i den riktningen.

Grängesbergsbolaget har emellertid lyckats hålla kvar hela frågan på ett affärsmässigt plan genom att envist hävda sin egenskap av ett vanligt enskilt företag, som endast kan lägga affärsmässiga synpunkter på sina priser och sitt handlande. Det finns desto större anledning att räkna med risken för en sådan utveckling, som man inom betydelsefulla utländska grupper hävdar, att den bruttovinst, som kan nås i den svenska malmhanteringen, är oproportionerligt mycket större än den vil-

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

ken erhålles vid malmens vidareförädling. Detta tal förefaller mig kunna framföras med ökad styrka, när det nu offentligt påstås, att svenska staten på relativt kort tid skulle kunna amortera de 1 000 miljoner kronor, som skall betalas för stamaktierna i malmbolaget. Ingen kan ju underlåta att dra den slutsatsen att om verkligen dessa möjligheter föreligger, måste malmbrytningen vara en utomordentligt lönande hantering.

För min del är jag inte beredd att acceptera den avgörande förutsättningen för denna affär — förutsättningen om en oavbruten högkonjunktur för järn och stål. Jag tror inte att det är realistiskt att bygga resonemanget på tanken, att malmbrytningen uppe i Norrbotten under en lång följd av år skulle kunna hållas vid en nivå, som, när den ligger som lägst, endast ligger 13 % under den högsta tänkbara brytningsnivån.

Från denna utgångspunkt har jag kommit till den slutsatsen, att den stora affär det här rör sig om ingalunda med säkerhet kommer att bli den goda affär för skattebetalarna, som regeringen anser. Under sådana förhållanden skall man betänka sig noga, innan man godtar detta regeringsförslag om inlösen.

Under 50 år har det företag, som nu skall brytas sönder, vuxit ut till ett rationellt företag, skött på ett sätt, mot vilket i den allmänna diskussionen kring denna affär både tidningarna och nu i riksdagen inga erinringar rests. Staten har fått mer i utdelning på sina gruvtillgångar än någon vågat hoppas på. De anställda har haft förmånen att arbeta under goda förhållanden och med goda löner. Personalen har trimmats ihop till ett arbetsgäng, som motsvarar höga krav på effektivitet och vidsyn. Av företagets bruttovinst går huvuddelen till det allmänna i skatter och vinstandelar. Malmbolaget svarar för att statens järnvägar får samtliga sina

kostnader på riksgränsbanan täckta. Därutöver betalas avskrivningar, numera baserade på återanskaffningsvärdet samt ränta på det kapital som finns nedlagt i banan. Jag skall inte upprepa mera av vad herr Löfroth meddelade om fraktavtalets innebörd. Vad malmbolagets inkomster betyder för malmkommunerna har jag tidigare nämnt.

Herr talman! Frågan om malmbolagets framtid lär ju inte vara en fråga om ideologi. Herr Lindholm försäkrade för en stund sedan, att man inte såg frågan så, och det gör inte jag heller. Herr Lindholm åberopar för sin ståndpunkt vad statsutskottet sade 1945 och vad man har sagt i riksdagen vid olika tillfällen tidigare, men jag har svårt att förstå att något större avsteg har skett från dessa tidigare ståndpunktstaganden. Herr Lindholm sade att det gällde att skydda dessa malmförekomster mot utländskt inflytande. Detta har vi gjort, och denna punkt är vi väl alltjämt eniga om. Det gällde, menade han, att se till att staten fick ett betydande inflytande. Detta har ju staten, även om den inte har bestämmanderätt i allt. Herr Lindholm och andra begär, att vi skall se till, att staten får inkomster från malmförekomsterna. Vad annat har staten om inte stora inkomster även under nuvarande förhållanden från dessa malmförekomster?

Herr Lindholm fortsatte med att ge en spark mot länsstyrelsen i Norrbottens län, som kommit upp, påstod han, i en fart där varvtalet blev alldeles för högt. Herr Lindholm, vi hade gemensamt tillfälle att höra länsstyrelsens högste representant framföra sina synpunkter i utskottet. Kunde de ha framförts på ett mera försynt och sakligt sätt, även om det fanns en underton av allvarligt bekymmer för den omställningsprocess, som måste till när ett stort företag skall brytas sönder, uppdelas och på nytt organiseras upp, och för vad som skulle hända under tiden

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

med de stora anläggningsarbeten, som var planerade och delvis igångsatta och som kanske inte tidtabellsenligt kunde fullföljas utan måste stoppas upp för att omräknas innan de genomfördes.

Detta är enligt min mening att gå fram på ett mycket vederhäftigt sätt och inte göra sig skyldig till några sådana överdrifter som herr Lindholm menade.

Herr talman! Jag kan sluta med att säga att jag efter att ha följt denna fråga under föredragningar och överläggningar inom statsutskottet inte har kommit till någon annan ståndpunkt än att jag energiskt skulle vilja tillråda att man undersökte möjligheten att få ett uppskov med tillsägelsen enligt avtalet till den 31 december och få till stånd ytterligare förhandlingar för att försöka komma fram till ett för båda parter godtagbart resultat. Det förefaller dock tyvärr som om man på regeringshåll vore ganska litet intresserad för en sådan linje, och att man ovillkorligen skall köra igenom ett beslut efter regeringens vilja.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara beträffande herr Skoglunds yttrande om länsstyrelsens i Norrbotten uppträdande säga att man där har presenterat ganska färdiga meningar, varvid man har räknat ut mycket stora förluster för malmkommunerna där uppe. Men såvitt jag har kunnat finna måste det ligga ett tankefel bakom hela den uträkning som där har presenterats, ty den omständigheten att stamaktierna i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag byter ägare kan ju icke förändra bolagets förhållande till och förbindelser med malmkommunerna. Det var ändock det som man från länsstyrelsens sida ville ge ett starkt intryck av.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Det förefaller mig att det nog kan innebära en hel del om ett företags stamaktier byter ägare. Det beror väl på den nye ägaren i vilken mån han framtar någon vinst, som alltså blir beskattningsbar.

Om den nye företagaren får starta på ett sådant sätt och har sådana möjligheter, att han kan göra betydande avskrivningar och inte behöver redovisa någon vinst av samma storleksordning som det nuvarande företaget har redovisat måste väl detta komma att återverka på alla de kommuner vilka är berörda av malmavtalet och det landsting som finns där uppe.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! Nog måste man väl ändå bygga ett sådant resonemang i betydande utsträckning på rena konstruktioner. Om det från samhällets sida ges uttryck för den meningen, att man vill skydda de människor som bor där uppe, och tillmäter den omständigheten ett betydande värde i den diskussion som förs om inlösen eller icke inlösen, då måste jag för min del betrakta det som en konstruktion, när någon söker göra gällande att ett överförande av aktierna i statens ägo skulle leda till en viss utarmning av malmkommunerna i Norrbotten.

Herr GAVELIN (s):

Herr talman! Jag skall försöka följa det kloka föredöme, som de sista talarna har visat, genom att försöka inskränka mig så mycket som möjligt. Jag skall helt och hållet frångå min disposition och övergå till att söka klarlägga en del saker, beriktiga en del andra och göra några reflexioner.

Men, herr talman, innan jag gör detta skulle jag dock vilja få en skattetabell, som finns intagen i det yttrande som malmkommunerna lämnat till regeringen i samband med utredningen om inlösen, införd i protokollet. Jag gör det

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

dels för att visa vad LKAB för närvarande betyder för Norrbotten, speciellt för malmkommunerna och landstinget, och dels för att belysa hur det har varit tidigare, eftersom det finns rätt många som tycker att vi där uppe är ganska egoistiskt inställda och angelägna om att för egen del få ut det mesta möjliga ur gruvbrytningen.

Jag skall be att få citera följande:

»Rent skattemässigt intar LKAB en dominerande ställning i malmkommunerna. I särskilt utpräglad grad gäller detta för Kiruna stad. Av antalet skatte-kronor vid 1954 års taxering utgör gruvbolagets andel i Kiruna 79,60 % och i Gällivare 56,50 %. Bolagets procentuella andel i malmkommunernas skatteunderlag liksom antalet skatte-kronor i kommunerna har emellertid under årtiondena varit utsatt för mycket stora växlingar. Under 20-årsperioden 1934—1953 (taxeringsår) utgjorde för Kirunas vidkommande lägsta antalet skatte-kronor 101 937 år 1934 och högsta 3 448 436 år 1954. Bolagets procentuella andel har varierat mellan 78,79 % och 4,1 % samt utgjorde i genomsnitt för nämnda 20-årsperiod 53,42 %, inklusive royaltyn åren 1934—1948. För Gällivare kommun är motsvarande uppgifter under samma tidsperiod:

Antal skatte-kronor:

lägst 1934	66 790
högst 1953	1 672 195

LKAB:s (och Frejabolagets) andel i skatteunderlaget:

lägst 1934	10,1 %
högst 1953	61,4 %

I genomsnitt för 20-årsperioden 28,04 %.»

Jag har i denna kammare vid några tillfällen pekat på just dessa svåra år för malmkommunerna där uppe, då de hade att brottas med en oerhörd stor arbetslöshet och detta dåliga skatteunderlag som då fanns jämfört med vad vi för närvarande har. Vi har ansett

det vara riktigt att vi nu kan gottgöras för något av det som vi fick försaka under gångna tider. I samband därmed vill jag även framhålla att det där uppe finns en viss rädsla för att vi i framtiden skall komma i samma läge som 1930 vilket är anledningen till den delvis osäkra inställning som malmkommunerna har intagit, bl. a. bekymmer för hur det skall ställa sig med beskattningen i framtiden. Jag skulle i den frågan vilja passa på att säga att detta nog delvis kan ha berott på att dessa kommuner under de senare åren har fört en skatteprocess rörande den mer-vinst som har tillförts statens järnvägar. Denna process har, som tidigare här anförts, förlorats. Jag säger inte detta för att anklaga staten för att vi inte har lyckats vinna denna process. Det är ju skattelagarna och dithörande bestämmelser som gjort det omöjligt för oss att vinna rättelse i detta avseende. Det är emellertid möjligt att många, som tidigare har intagit en tveksam ställning, har sett på denna process och undrat hur det skall bli i framtiden om staten övertar hela LKAB.

Det har framförts en viss kritik mot att malmkommunerna och länsstyrelsen, som blev anmodade att yttra sig i dessa frågor, inte fick längre tid på sig att avge sina yttranden. Jag har för min del mycket svag tro på att det skulle ha blivit något annat resultat ens om vi hade haft så lång tid som ett halvt år på oss. Yttrandet hade nog fått samma utseende och ställningstagandet hade kommit att bli precis likadant.

Det är alldeles riktigt att det har funnits olika synpunkter där uppe, men det är oriktigt att som en av de första talarna i denna debatt, herr Löfroth, försöka skjuta Gruvindustriarbetareförbundet framför sig som något uttryck för gruvarbetarnas ställningstagande i denna fråga. Det förhåller sig ju så, att gruvarbetarna vid malmfälten ganska

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

helhjärtat har gått in för att i princip tillstyrka en statsinlösen. Däremot har det naturligtvis funnits delade meningar, och beklagligt nog har det rått tveksamhet inom en del avdelningsstyrelser, som i viss mån influerats av förbundsledningens ställningstagande. Jag vill emellertid klart säga ifrån att detta yttrande från Gruvindustriarbetareförbundet icke får tas som något uttryck för inställningen hos gruvarbetarkåren där uppe.

Kommunernas krav på att vid ett statligt övertagande inte komma i ett sämre läge än de haft tidigare tycker jag är ganska förståeligt. Vi är där uppe ingalunda av den uppfattningen, att det är oriktigt att staten får ut så mycket som möjligt av vinsten från gruvorna, och var staten vill lägga dessa pengar angår inte oss. Vad som för oss är avgörande är att vi får beskatta vinsten på vanligt sätt.

Det har sagts att tidpunkten är synnerligen olämplig att nu företa en inlösen, och det är mycket riktigt att man kan peka på en mycket god utveckling de sista åren. Men man kan då ställa frågan: Är det bättre att spara till dess vi kommer i ett mycket sämre läge, ett sådant läge som vi befann oss i på 1930-talet? Det är ju alldeles givet, oberoende av att det nu strids om vad som lagts undan för kommande tider, att det inte är möjligt att ett enskilt bolag skall kunna klara en krissituation som 1930-talets utan statens medverkan. Det var ju så under krisperioden kring 1930, att staten fick lov att träda emellan för att hjälpa gruvkommunerna där uppe. Jag kan bara inom parentes nämna, för att det skall vara begripligt att man har en rädsla för att komma tillbaka till ett sådant läge, som 1934 då Gällivare kommun hade 1 600 arbetslösa att klara samt de återstående omkring 800 arbetade kvar hos LKAB med tio skift i månaden. Bolaget måste under en period av 2¹/₂

år avskeda i runt tal 1 000 arbetare. Det var staten som då fick lov att träda emellan för att klara situationen. Jag ställer ånyo den frågan: Är det bättre att — medan det finns någonting att använda för kommande tider — spara med övertagande av gruvorna till dess vi är i en ny depression, utan att det då finns någon möjlighet annat än genom staten få hjälp till försörjningen där uppe?

Jag skall villigt erkänna och understryka att förhållandet har varit relativt gott mellan bolaget och arbetarna på senare tid tack vare att driften varit så pass lukrativ som den varit. Men om de dåliga tiderna skulle ha fortsatt, är jag övertygad om att man inte skulle ha haft så goda erfarenheter av LKAB:s sätt att behandla oss där uppe då som nu.

Som jag sade från början skall jag icke ta tiden i anspråk så mycket längre. Jag tror det inte är nödvändigt. Det mesta som har anförts av utskottets talesman likaväl som av statsrådet är ju onödigt att upprepa. Jag tror att kammaren kan hålla oss räkning för att vi försöker inskränka våra yttranden till det allra nödvändigaste. Jag ber att till slut endast få understryka vad statsutskottet här har sagt angående det krav, som har ställts från kommunerna. Man har visserligen inte gått med på vår framställning om att i skrivelse till Kungl. Maj:t föra fram detta krav, men man har efter vad jag kan förstå sagt detta i så pass positiva ordalag, att man kan tolka det som bindande för regeringen. Det gäller att när det blir fråga om att uppta förhandlingar om det nya bolaget även låta Norrbottens malmkommuner och landsting få delta och framföra sina synpunkter och krav, som man kan ställa på staten sedan den helt har övertagit gruvorna.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

Herr HAGBERG i Stockholm (k):

Herr talman! Jag anser att det beslut, som riksdagen om en stund skall fatta, på sitt område är ett av de viktigaste besluten i den svenska riksdagens långa historia. Eftersom jag själv är född i ett av de gruvsamhällen som detta ärende avser och har tillbringat de 30 första åren av mitt liv där uppe, därav 16 år i dessa gruvor, känner jag också personligen starkt vikten av det beslut i denna fråga som jag vill medverka till.

Jag skulle först vilja ge mitt erkännande åt regeringen och i särskilt hög grad åt finansministern för att han nu så konsekvent har drivit fram frågan till detta stadium. Jag vill instämma med honom när han understryker, att detta tillfälle inte får försittas. Kanske man inte behöver ställa frågan »nu eller aldrig», ty förr eller senare skulle i alla fall privatintressena fränkopplas dessa naturrikedomar, men med understrykande av *nu* markerar jag hur viktig jag anser lösningen vara.

Följaktligen känner jag inget behov av att polemisera mot det i det väsentliga mycket bra anförande som finansministern höll, men jag kanske ändå får markera en sak, nämligen att den lilla rent teoretiska möjlighet som jag tyckte lämnades för en eventuell uppgörelse, som skulle innebära att Grängesbergsbolaget fortfarande skulle vara meddelägare i företaget, inte bör ges.

Jag ser inte detta som en principiell fråga i principiell bemärkelse. En man som enligt min mening försöker göra detta till en principiell fråga i dålig mening är däremot den folkpartistiske representanten för Norrbotten, herr Löfroth. Han röjer en kapitalistisk principiell inställning när han i dag liksom tidigare i fråga om Norrbottens järnverk kan ställa sig på samma linje som de krafter som till varje pris vill försöka förhindra en utveckling av Norrbottens näringsliv. Såsom norrbottning måste

han ju inse, att den ståndpunkt han företräder inte kan stå i överensstämmelse med Norrbottens intressen.

Jag och det parti jag representerar understödjer regeringens förslag att i enlighet med malmavtalets bestämmelser uppsäga stamaktierna i LKAB till inlösen 1957. Vi ser i detta förslag ett senkommet erkännande av den ståndpunkt som hela den svenska arbetarrörelsen intog vid seklets början och som kraftigt markerades av Hjalmar Branting när det första malmavtalet mellan staten och TGO behandlades i riksdagen.

De skäl som då vägledde arbetarrörelsen var att det i fråga om lapplandsgruvorna handlade om en naturtillgång, som borde vara hela folkets och landets egendom och inte utgöra ett spekulationsobjekt för enskilda profitörer.

Det sätt, varpå engelsmännen utmanövrerades efter att vid sekelskiftet ha byggt järnvägen från Luleå till Malmberget och på rena formaliteter berövades sina koncessioner, bidrog inte till att vare sig i Norrbotten eller inom den svenska arbetarrörelsen höja aktningen för dem, som sedan för en spottstyver blev i stånd att i stor skala exploatera malmfyndigheterna.

När vi ansett och fortfarande anser att samhället bör äga naturtillgångarna, begränsar vi inte detta anspråk till lapplandsgruvorna. Vi föreslog sålunda förra året, att skogsindustrierna och bolagsskogarna skulle förstatligas. Vi föreslog vid krigsslutet, att samtliga malmfyndigheter, inte minst de s. k. tyskgruvorna, borde överföras i samhällets ägo, och vi lägger liknande synpunkter på frågan om ägandet av landets vattenkrafttillgångar.

Ett sådant förstatligande som det här handlar om har ännu ingenting med socialism att skaffa. Å andra sidan gör en omfattande statlig ekonomisk verksamhet ett gynnsamt villkor för

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

övergången till en socialistisk produktionsordning.

Samtidigt innebär ett överförande av lapplandsgruvorna i statens ägo en viss begränsning av de storfinansiella krafternas resurser. Ännu lever väl erfarenheten i minnet från Kreugerepoken i LKAB, när inom loppet av några år reservfonden försvann och en väldig upplåning ägde rum för att man skulle hålla utdelningarna uppe så mycket som möjligt och hur detta både 1932 och 1934 ställde bolaget inför konkurshot. Hundratals miljoner kronor har från lapplandsgruvorna vandrat över i privat ägo. På 1920-talet inriktades TGO:s strävan på att förbinda lapplandsgruvorna med internationella syndikat. Den egna utrikespolitik, som bolaget kunnat föra med sina malmleveranser, har ibland utgjort allvarliga problem. Inte minst på grund därav men naturligtvis framför allt för att stoppa all malmtillförsel till Hitlertyskland drev västmakterna sitt kända spel under andra världskriget för att ockupera Nord-sverige, och liknande planer dryftades som bekant av samma anledning även under första världskriget. Krigsårens utrikesminister Günther har nyligen förklarat, att han under krigsåren var tacksam för att lapplandsgruvorna var i privat ägo. Jag noterar den mycket uttryckliga reservation mot detta uttalande, som för en stund sedan gjordes av finansministern. Men detta uttalande av herr Günther var samtidigt ett erkännande av gruvornas möjliga inverkan på vår utrikespolitik. Emellertid tror jag att herr Günthers aktion för Grängesbergsbolagets aktieägare snarast riktat uppmärksamheten på hur riskabelt det är att malmfyndigheter, som kan påverka hela landets ställning, skall vara i privata händer och utnyttjas med det enda syftet att skaffa så stora vinster som möjligt åt så få människor som möjligt.

När lapplandsgruvorna nu kommer

att övergå helt i statlig ägo, kommer samtliga större företag i Norrbotten att vara statliga. Kvar finns det lilla träsliperiet utanför Luleå och Munksunds sågverk och massafabrik och naturligtvis diverse småföretag. Därmed uppstår det gynnsamma läget, att staten kan genomföra en verklig plan för den ekonomiska verksamheten och för dess utbyggnad i Norrbotten. Frågan om transportmedlen och frakternas samordning, om kraftverkens utnyttjande och taxepolitik, om järnförädlingens utvidgning och dess råvaruförsörjning liksom om skogens rationella användning kan inordnas i ett större sammanhang.

Gruvornas exploatering kan ske i ett större perspektiv och förskjutas i tiden, såsom finansministern redan påpekat, genom de större möjligheterna att exploatera andra malmfyndigheter i statlig ägo. Detta skulle å sin sida kunna betyda ett ekonomiskt uppvaknande för Tornedalen, som ju tillhör de mest styvmoderligt behandlade landsdelarna.

I det första malmavtalet inskrevs som en viktig uppgift för LKAB att utveckla en järnförädling i Norrbotten på basis av lapplandsmalmen. Detta har helt saboterats. Sannolikt står krafter i TGO också bakom de ödeläggande manipulationer som ledde till nederlag för de sporadiska försöken att utanför LKAB uppbygga en norrbottnisk malmförädling.

Nu kan man, så ser vi saken, få nya möjligheter att verka för att en ökad del av Norrbottens råvaror skall förädlas inom länet i stället för att oförädlade skickas utanför dess gränser. Detta öppnar nya möjligheter för rationell organisation även på det sociala och kulturella området.

Det förs nu en hel del oväsen, därför att Norrbottens järnverk ännu under fjolåret körde med förlust. Att det tar sin tid, innan ett nytt företag kan ge

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

någon vinst, är ju ingen hemlighet. Norrbottens järnverk bildar därvid intet undantag från andra motsvarande företag på järnförädlingens område. Men orsaken till fjolårets förlust är en annan, nämligen att endast två tredjedelar av järnverkets kapacitet kunde tas i anspråk. Därför talar ju allt för att Norrbottens järnverk under gynnsamma konjunkturen kan snabbare än jämförliga järnverk uppnå en fullt räntabel produktion. Vi anser dessutom för vår del, att när det gäller den produktiva verksamheten i Norrbotten måste denna just på grund av länets särpräglade art ses som en totalitet. Ser man på inkomsterna från malm-brytningen, järnvägen, kraftverken och skogsindustrien, skall man finna, att Norrbotten under det gångna året levererat mera till det samlade folkhushållet än kanske något annat län.

Det har under de senaste veckorna talats en hel del om de stora investeringar som staten gjort i järnverket. Men under de första 25 åren, alltså fram till 1930, erhöll staten som hälftendelägare i LKAB troligen 50 miljoner kronor sammanlagt från lapplandsgruvorna. I gengäld härför hade staten överlämnat världens rikaste malmfyndigheter till privat exploatering och placerat något hundratal miljoner kronor i utbyggnad av malmbanan och kraftverk jämte diverse sociala och kulturella anordningar. Dessutom hade staten under en följd av år för LKAB hållit världens allra billigaste frakter. Allt detta utgjorde villkor för att med framgång kunna exploatera malmfyndigheterna i Norrbotten.

Under samma 30 år tillskanskade sig de privata intressena 10, om man räknar på de indirekta vägarna kanske 15 gånger så mycket som staten på grubbrytningen. Deras ursprungliga investering hade utgjort 20 miljoner kronor, vilket ju bör jämföras med statens investeringar. Håller man allt detta i

minnet var det inte en dag för tidigt att ett järnverk i Norrbotten kom till stånd och att därmed en ringa del av de värden, som bortförts från Norrbotten, investeras i dess näringsliv.

De aktioner som nu görs mot Norrbottens järnverk och mot att staten i enlighet med malmavtalet skall överta lapplandsgruvorna, ger en liten för-
aning om vilken storm som utvecklas så snart de storfinansiella intressena träds för nära. Det förklarar på sitt sktt alla de aktioner som reaktionen organiserat exempelvis i Sovjetunionen och folkdemokratierna, sedan dessa övertagit de viktigaste produktionsmedlen. Det borde ge en del socialdemokratiska redaktörer en tankeställare.

Herr talman! På en punkt blir tillfredsställelsen över förstatligandet av gruvorna dämpad: det är på tok för dyrt. En miljard kronor till TGO är syndapengar, och många vet att det har blivit så dyrt därför att bolaget har fått så höga vinster. Sällan om ens någonsin förr har man väl hört, att en arrendator av en naturtillgång friköpes till högre pris, om han verkligen lyckats utplundra densamma så effektivt som möjligt, än om han åstadkommit en mindre grad av exploatering. Men detta är innebörden i det konstifika malmavtalet, och det förklarar ju varför inlösningen blir så dyr. Om viljan funnits 1935, skulle staten ha kunnat bli ägare till gruvorna för 140 miljoner kronor. Det skulle ha varit en lysande affär och i viss mån minskat den skuld som ligger på tillskyndarna av det första malmavtalet.

Å andra sidan vill jag instämna med dem som har sagt, att en framtida inlösen kommer att bli ännu dyrare. Även om statens inkomster från gruvorna under det närmaste årtiondet blir mindre genom inlösningen än vad som eljest skulle bli fallet, kommer staten dock att vara ensam ägare och ensam kunna ta hand om alla vinsterna på

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

malmbrytningen. Ett uppskov betyder sålunda bara att de privata intressena får fortsätta och kanske ökade vinster varje år och därtill en ännu större inlösensumma.

Vi har emellertid inte velat göra frågan om priset till en anledning att bordlägga inlösningsfrågan. Vi kan med ungefär samma ord som Hjalmar Branting, när han kommenterade det första malmavtalet, säga att hårdare händer än våra skall göra den slutliga avräkningen med Grängesbergsbolaget. Det kommer en dag att med ränta på ränta få återbetala, vad det nu roffar åt sig!

Med hänvisning till vad jag här sagt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag, att staten skall inlösa TGO:s aktier i LKAB och därmed bli ensam ägare av lapplandsgruvorna.

Herr STAXÄNG (h):

Herr talman! Teorien att alla redan från seklets början skulle ha varit överens om att malmtillgångarna i Norrbotten förr eller senare skulle överföras i samhällets ägo, är i själva verket inte mer än tio år gammal. Jag har tillåtit mig att närmare undersöka denna sak, och jag skall stanna helt vid detta avsnitt.

Den lanserades av dåvarande finansministern Wigforss i hans proposition till 1945 års riksdag, en proposition som, inom parentes sagt, lämnades i slutet av februari månad, inte som årets proposition i slutet av april, och dock kunde riksdagen på den tiden fortsätta arbetet långt fram på sommaren. 1945 års principståndpunkt måste naturligtvis ses i sitt rätta och hela sammanhang.

Det presenterades i en kungl. proposition, där det väsentliga var ett förslag, att nytt avtal skulle slutas mellan staten och de enskilda intressenterna, ett avtal som skulle reglera det sätt,

på vilket malmfälten i Norrbotten skulle utnyttjas. Det viktigaste var att i det företag, som skulle fortsätta att göra järnmalmförekomsterna nyttiga, skulle enligt propositionen de enskilda intressenterna ha ett dominerande inflytande. Man kan utan överdrift säga att ledningen av företaget skulle ligga i enskild hand. Statsmakternas företrädare hade till huvuduppgift att ur allmän synpunkt övervaka och kontrollera företagsledningen. Det är en form av samarbete, som organiserats icke ur ideologisk — det har sagts här förut — utan ur praktiska synpunkter, och jag har fattat frågan så.

Mot denna bakgrund ter sig uttalandet om naturtillgångarna som lämpliga föremål för samhällets ägande som en mycket platonisk deklaration, av vilken inga praktiska slutsatser bör dragas. Jag syftar på vad jag förut sagt, att det var denna omständighet — denna alldeles avgörande omständighet — som förmådde oss i högerpartiet att godtaga icke endast propositionens allmänna deklaration utan också den som återfanns i statsutskottets utlåtande.

1902 — jag tillåter mig göra en återblick till seklets början, det har nämnts förut — behandlade den svenska riksdagen för första gången under detta århundrade malmfrågan. Då förelåg ett förslag att malmtillgångarna i Kiruna, Malmberget och Mertainen skulle inköpas. Riksdagen avsåg. 1903 kom malmfrågan igen i form av en begäran från Grängesbergsbolaget, som då lyckats hindra en försäljning av gruvorna till Tyskland, om ett statslån. Riksdagen avsåg. Fyra år senare kom saken upp igen men avfördes från dagordningen därför att tiden för behandlingen i riksdagen ansågs för kort. Riksdagsmännen för femtio år sedan hade tydligen fordringar på att få tid att tänka sig för, innan de fattade ett så viktigt beslut.

Icke vid något av dessa tillfällen hade

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

över huvud taget frågan om samhällets äganderätt till malmtillgångarna diskuterats. Regeringen hade icke haft något att säga om saken, statsutskottet hade icke haft något att anföra, och riksdagen själv hade ej heller sysslat med problemet.

1907 lade Arvid Lindman fram sin både bekanta och berömda proposition. Lindmans proposition hävdade, att man länge hade hyst den önskan, att staten själv skulle komma i besittning av malmfälten. Han ville emellertid icke rekommendera ett omedelbart inköp av dem utan föreslog i stället en anordning, varigenom staten med mindre uppoffringar än genom ett direkt köp skulle komma i tillfälle att förvärva dessa naturtillgångar. Detta anfördes som motivering för de förslag till avtal med Grängesbergsbolaget, som regeringen lade fram.

Arvid Lindman var emellertid synnerligen angelägen om att markera, att han såg hela frågan som en praktisk fråga och ingenting annat. Han kunde för sin del inte inse, att det skulle vara farligt om de enskilda intressenterna även i fortsättningen finge behålla sin häft i bolaget. Detta var för honom en ren lämplighetsfråga och ingenting annat. Arvid Lindman var som bekant mera en det praktiska förnuftets än principernas man. Är det för övrigt någon som tror att ens han skulle ha kunna få igenom en socialistisk principförklaring i den tidens riksdag?

Vad regeringen och statsministern yttrande 1907 kan naturligtvis inte brytas loss ur sitt sammanhang. Vad var det man den gången fruktade? — man har ställt den frågan. Jo, helt enkelt att malmfyndigheterna i Norrbotten eller inflytandet över det bolag som köpt dem skulle gå över i utländsk hand. Herr Lindholm har tidigare berört den saken. Redan 1903 hade de dåvarande huvudintressenterna i gruvbolaget utbudit aktiemajoriteten till ett konsor-

tium av stora tyska järnverk. Dessa hade då som nu stort intresse av att komma i besittning av tillräckligt stora järnmalmsförekomster för att kunna garantera sig sin järnmalmsförsörjning. Vad Grängesbergsbolaget då gjorde var att köpa gruvorna för att hindra att de kom i utländsk hand. Något som helst stöd från staten stod icke att erhålla.

Arvid Lindmans dominerande intresse var att behålla dessa rika naturtillgångar i svensk ägo, knappast att överföra dem i samhällets ägo. För honom stod det klart att detta bäst skedde, om man kunde åstadkomma en samverkan mellan stat och enskilda — det framgår också tydligt av hans yttrande. Att nu åberopa den insatsen som ett skäl för ett inköp av stamaktierna i malmbolaget är orimligt.

Under 1920-talet kom det till vissa brytningar inom malmbolagets styrelse. Statens representanter ansåg sig ha svårigheter med att bevaka det allmännas intressen. Motsättningarna torde i viss utsträckning ha varit personligt färgade men grundade sig också uppenbarligen på skilda sätt att se på samarbetet, det medger jag. Styrelsemedlemmarna, som företrädde det statliga preferensaktieinnehavet, tyckte sig inte få tillräckligt gehör för de intressen de hade att bevaka. Dessa motsättningar försvann visserligen så småningom och byttes efter vissa personskiftet i ett friktionsfritt samarbete, som fortfarande pågår. Svårigheterna ledde emellertid till en besvärlig förhandlingssituation före 1927 års malmavtal.

Mot denna bakgrund av bristande samarbete hade man kunnat vänta att propositionen i malmfrågan vid 1927 års riksdag borde innehålla bestämda synpunkter i huvudspörsmålet, frågan om äganderätten till malmförekomsterna. Så var emellertid inte fallet. Varken finansminister Ernst Lybergs proposition, statsutskottets utlåtande eller

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

riksdagens beslut innehåller några uttalanden om överförande av malmstillgångarna i samhällets ägo. Att så inte är fallet kan inte ha berott på att någon meningsriktning saknat kunskaper om de under de föregående åren aktuella svårigheterna. Malmavtalet 1927 — det avtal som fortfarande i princip gäller — är alltså byggt på rent praktiska överväganden, inte på någon principiell inställning, att staten till varje pris skall överta det ekonomiska ansvaret för eller den ekonomiska ledningen av malmbolaget.

Så särskilt mycket återstår sålunda inte av teorien och den halvsekelgamla ståndpunkten att malmfyndigheterna i Norrbotten skall överföras till det allmänna. I själva verket inskränker sig det hela till de deklarationer som gjorts i detta avseende och några mycket allmänna uttalanden, vilka alla utmynnar i förslag om samarbete mellan det allmänna och de enskilda intressenterna. Det förtjänar också uppmärksammas, att hela diskussionen om äganderätten i detta fall har rört *naturtillgångarna*. Man har alltså inte ventilerat malmbolaget som sådant utan de järnmalmförekomster nämnda bolag bearbetat. I praktiken betyder detta att även uttalandet 1945 sysslar till mindre del med de värden, som regeringen nu föreslår att staten skall inköpa. Den större delen av den ifrågasatta lösensumman hänför sig till helt andra värden än dem som ligger förborgade i järnmalmstillgångarna. Majoriteten i dag kan följaktligen endast återropa tidigare uttalanden för ett överförande till staten av den råvarubas, på vilken malmbolagets verksamhet bygger. Detta förhållande ändras inte av bestämmelserna i malmavtalet om rätt för staten att inlösa stamaktierna. Dessa bestämmelser är icke något skäl för en inlösen. De ger endast möjligheter att göra en sådan affär, såvitt detta ur andra synpunkter befinnes lämpligt för staten.

Såvida man fasthåller att målet här skall vara att få ett ur allmän synpunkt rationellt, välorganiserat och välskött företag, blir problemet om malmbolagets framtid ett rent praktiskt lämplighetsproblem. Vilken företagsform är den bästa? Vilken företagsform ger skattebetalarna, de anställda och malmkommunerna de största utsikterna till en god och säker avkastning? Där är jag inne på vad finansministern anförde, nämligen att det här gäller att skydda det svenska folkets intressen.

Man kan naturligtvis hysa delade meningar om den lämpligaste företagsformen, men jag tror inte att någon i denna kammare eller någon i vårt land över huvud taget längre vågar påstå, att ett statligt företag ur dessa synpunkter i och för sig skulle vara bättre än ett enskilt. I det avseendet har inte minst de gångna åren efter kriget lärt oss åtskilligt. Vi kan hämta erfarenhetsmaterial både från vårt land och från andra länder även inom järnhandlingens och stålindustriens område.

Skall man alltså engagera landets skattebetalare i ett nytt företag, där in-satskapitalet når en storlek som svarar mot ungefär en tredjedel av vad vi betalar i direkt skatt till staten, så skall det också anföras verkligt bärande skäl för en sådan åtgärd. Så har emellertid inte skett. De överväganden som finns redovisade slutar närmast i det konstaterandet, att ett av staten ägt och skött malmbolag inte behöver lämna sämre resultat än det nuvarande. På den punkten kan man också ha delade meningar. Men för min del är jag inte säker på att inte ett statligt malmföretag kan komma att ge betydligt sämre resultat ur statsfinansiell synpunkt än det nuvarande företaget. Det avgörande är emellertid att detta, att resultatet inte blir sämre, inte kan vara ett bärande skäl för att placera så väldiga belopp av skattebetalarmedel som det här rör sig om.

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

Jag har, herr talman, den bestämda uppfattningen att det inte är motiverat att ge regeringen den fullmakt den begär att få köpa dessa aktier i malm-bolaget för omkring en miljard kronor. Sakliga skäl talar för ett avslag på Kungl. Maj:ts och utskottets hemställan. Därför kommer jag också att rösta mot fullmakten, mot förslaget att riva upp vad som skapats under årtionden av gott och förtroendefullt samarbete, mot en rätt för regeringen att bryta sönder ett rationellt och effektivt arbetande företag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har begärt ordet för ett genmäle till herr Staxäng, när jag inte kan godta den historieskrivning som han lämnade. Han sade att 1945 års beslut måste ses i sitt rätta sammanhang och framhöll att det väsentliga i detta beslut var, att det gamla avtalet skulle fortsätta att gälla. Nej, herr Staxäng, om man läser de akter som finns i målet, framgår det av dem med all önskvärd tydlighet, att det ingalunda var på det sättet. Det var uteslutande på grund av att man vid denna tidpunkt bedömde inlösningssumman såsom alltför hög som man icke ville förorda en uppsägning av avtalet. Detta framgår med all önskvärd tydlighet såväl av propositionen som av statsutskottets utlåtande.

Herr Staxäng redogjorde vidare för den behandling som förekom i frågan 1907 och ville därvidlag framhålla, att det fundamentala i diskussionen då var risken för att gruvorna skulle kunna övergå i utländsk ägo. Jag vill erinra om att dåvarande statsministern Lindman i det sammanhanget spikade fyra grundsatser. Den första av dem var — som han säger — att »svenska staten skall erhålla ett inflytande över det nu ifrågakvarande gruvbolagets

egendomar i Norrbotten». Detta var enligt hans mening det primära. I andra hand kom hänsynen till de utländska förbindelserna, i tredje hand önskemålet att den svenska järnhanteringen skulle ha tillgång till denna malm, om så behövdes, och i fjärde hand önskvärdheten av att staten erhöi inkomster av malmen.

Dessa akter ger alltså en helt annan bild av den historiska utvecklingen än den herr Staxäng gav oss nyss.

Herr STAXÄNG (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara göra ett kort tillägg till herr Lindholms påpekande. Går vi ut ifrån 1907, så framhöll amiral Lindman när detta förslag lades fram, att han ansåg att enligt det avtal som då slöts hade staten fått sådant inflytande som man önskat.

Jag vill ytterligare påpeka, att varje gång som man träffat nytt avtal i detta ärende har visserligen denna allmänna deklaration gjorts, men varje gång har resultatet också blivit en överenskom-melse om samverkan.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! För min del har jag aldrig hört ett anförande så fyllt av maktmedvetande och maktanspråk som det finansministern höll här i dag. Ett inlägg av detta slag skulle sannerligen aldrig ha gagnat saken, om det hade gällt förhandlingar ute i det civila livet. Och på arbetsmarknaden skulle en inställning av den karaktär, som lyste igenom herr Skölds framställning, ha brutit sönder förutsättningarna för samförstånd och samarbete.

»Statens rätt väger tyngre än den enskildes.» Javäl, herr talman. Men här gäller det en utpräglat praktisk-ekonomisk fråga och icke ett samhällsmoraliskt problem. I en sådan fråga befordras allmänt väl bäst, om statens företrädare lägger maktsynpunkterna på hyllan och följer det vanliga, civila bete-

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

endemönstret vid ekonomiska förhandlingar. Herr Sköld har enligt min uppfattning icke gagnat landet med sin uppläggnings.

Endast ett par exempel, herr talman. Hur kan finansministern påstå att staten inte på ett rimligt sätt skulle kunna tillvarata sina intressen med mindre än att vi får till stånd en lösning efter hans linjer, när han inte kan dra fram ett enda konkret exempel från de senaste 30 åren på intressekonflikter, som icke har kunnat överbryggas i samförstånd? Finansministern förklarade att detta berodde på att staten hela tiden har haft sin inlösningsrätt i bakgrunden. Alldeles bortsett från huruvida det inte är tänkbart att människor i detta land kan samverka utan att vara därtill tvingade, finns det någon inom någon meningsriktning som har tänkt sig att statens inlösningsrätt skulle försvinna i framtiden, även om man träffade nytt avtal med Grängesbergsbolaget? Såvitt jag vet har tanken varit den att staten skulle kunna lösa in företaget med endast tre års varsel i framtiden i stället för som hittills med tio års mellanrum. Vad finnes då för grund kvar för finansministerns påstående?

Man har från finansministerns och regeringens sida menat, att det inte skulle behöva uppstå några risker i utrikes- och handelspolitiskt avseende efter en statsinlösen. När denna fråga var uppe i statsutskottet, tillät jag mig att fråga de närvarande experterna, huruvida man under utredningens gång hade hört sig för hos våra främsta svenska beskickningschefer i utlandet om deras uppfattning.

Svaret blev nekande. Man bara omtalade, att under hand hade inhämtats, att ambassadör Boheman i Washington bestämt avrådde från denna affär mot bakgrunden av de utrikes- och handelspolitiska synpunkter, han betraktade som relevanta. Vi vet vidare att minis-

ter Günther uppenbarligen har en liknande inställning.

Då frågar jag mig: Skulle det inte vara anledning att undersöka denna sak närmare? Väger inte dessa våra egna främsta sändebuds erfarenheter och synpunkter minst lika tungt som herr Skölds — naturligtvis inte för herr Sköld själv men för flertalet andra människor?

Finansministern menade, att det rent av skulle kunna vara riskabelt att låta TGO behålla sitt inflytande i framtiden. En vacker dag kanske vederbörande kunde hota med att minska driften eller att skapa arbetslöshet för att få ett bättre förhandlingsläge. Jag måste fråga: Kan verkligen regeringen tro på den sortens argument? Är det regeringens erfarenhet av samarbetet med ledarna för våra företag, som ligger bakom ett sådant uttalande?

Regeringen skall skydda hela svenska folkets rätt — det finns inte någon anledning för staten att dela med sig åt enskilda intressen, förklarar finansministern.

Herr talman! När man vet att staten redan nu tar hand om cirka 90 procent av bruttovinsten, så reduceras ju den majestätiska frågeställningen till det mycket mer begränsade problemet, om det ur allmän synpunkt är rimligt att staten avstår från de återstående 10 procenten med hänsyn till att enskilda intressenter svarar för företagets skötsel. Tydligt menade finansministern, att det är fullt rimligt att staten delar med sig för att tillgodogöra sig de enskildas erfarenheter, bara staten har huvudansvaret för företagets skötsel. Men i så fall kan vi i *detta* sammanhang alldeles bortse från vilket som är riktigast — att de enskilda intressenterna får 5, 10 eller 15 procent av bruttovinsten — och koncentrera oss på den rent praktiska frågan: Hur skall detta företag bäst skötas för att bli till största möjliga gagn för svenska folket?

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

Finansministern tror, att en verkställande direktör utsedd av regeringen skulle vara en bättre verkställande direktör än en sådan utsedd av den nuvarande företagsledningen. Vad finns det, för att tala konkret, för grund att tro, att direktör Waldenström ur allmän synpunkt skulle ha skött företaget bättre, om han hade varit utsedd av regeringen?

Finansministern ville tydligen ge kammaren det intrycket, att han företräder ett allmänintresse kontra vissa enskilda intressen. Så är ju inte alls fallet. Utan varje tvekan måste en inlösen nu ur Grängesberg-bolagets synpunkt framstå som en god affär. Att i nuvarande kredit- och kapitalmarknadsläge få en förbindelse om 1 000 miljoner kronor i friska pengar är sannerligen inte illa. Det är detta, herr talman, som ger oss anledning att noga och ingående pröva denna sak — mycket mera noggrant och ingående än vad som hittills har varit möjligt.

I statsutskottets utlåtande läser jag: »Då statsutskottet först den 12 innevarande maj fått till förberedande behandling mottaga Kungl. Maj:ts förevarande proposition, har det icke varit för utskottet möjligt att under den korta tid som kunnat ägnas åt denna vittomfattande fråga fullständigt intränga i densamma så att utskottet med säkerhet kan bedöma hela innebörden av den föreslagna uppgörelsen och dess konsekvenser i ekonomiskt, statsfinansiellt och politiskt hänseende. Denna fråga är emellertid för vårt land av så stor och på skilda områden ingripande betydelse att det måste synas betänkligt om utan grundlig prövning från riksdagens sida ett beslut skulle fattas, varigenom hithörande förhållanden bleve definitivt eller för en så lång framtid som femtio år reglerade.»

Så följer ytterligare några rader och därefter utskottets hemställan. Utskottet hemställer a) att Kungl. Maj:ts före-

varande framställning icke må vinna riksdagens bifall.

Detta utlåtande från statsutskottet gäller en kungl. proposition med förslag till godkännande av formerna för det samarbete som befunnits nödvändigt för nyttiggörande av järnmalmstillgångarna i Norrbotten. Statsutskottets utlåtande bär numret 162, men det avgavs inte till 1955 års riksdag utan till 1906 års riksdag! Då hade nämligen, herr talman, riksdagens utskott och riksdagens ledamöter anspråk på att få tillräcklig tid att tränga in i de frågor, som underställdes folkrepresentationen. Årets proposition till riksdagen i malmfrågan kom densamma till handa något mer än en vecka tidigare än 1906 års proposition. Statsutskottet har emellertid i år icke haft nämnvärt längre tid på sig än man hade år 1906, och riksdagen avslutar i år i praktiken sina förhandlingar samma dag som nämnda år.

Om det, herr talman, framstår som en politisk nödvändighet för dagens makt-havare att skaffa i sista hand regeringen ensam beslutanderätt i malm-bolaget, finns det naturligtvis ingenting annat att göra än att ålägga landets skattebetalare att ikläda sig en utgift på 1 000 miljoner kronor för inköp av stamaktierna i malmbolaget. Om de makt-havande har bestämt sig — och efter herr Skölds inlägg tyder allt på att så är fallet — då lönar det sig inte att resonera. Då har vi bara en sak att göra: att votera och att lägga ansvaret för åtgärden där det hör hemma, nämligen på dem som av politiska skäl bryter sönder ett svenskt företag som med stor framgång arbetat i samhällsnyttans tjänst.

Att frågan om malmbolagets framtid för regeringen framstått i främsta rummet som en politisk fråga, gjorde finansminister Sköld klart för sin motpart redan vid den första kontakten den 13 augusti förra året. Då meddelades de villkor, från vilka regeringen

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

sedan icke vikit. Dessa villkor har sedan angivits såsom grund för alla förhandlingar, och följaktligen har det inte heller blivit några verkliga förhandlingar; det har inte funnits något att förhandla om.

Utgångspunkten för regeringen måste ha varit den fasta övertygelsen att staten sköter företag även inom järnhanteringen bättre än någon annan kan göra. Om så verkligen är fallet, är det förvånansvärt att inte samma regering koncentrerat sina krafter på det järnföretag som man redan har i Norrbotten — på Norrbottens järnverk. Ingen sträcker väl sina förhoppningar så långt, att man tror att det ens därigenom skulle vara möjligt att inom överskådlig tid tillföra staten någon skatt från detta statliga företag. För min del vill jag bara uttala två förhoppningar: att regeringen under alla förhållanden så småningom åtminstone skall kunna hitta en chef för detta företag, där skattebetalarna har tvingats investera över 400 miljoner kronor, och att den förlust så småningom skall försvinna, som företaget nu åsamkar oss och som inklusive subventioner motsvarar $\frac{1}{3}$ av den beräknade merinkomst, som staten skulle få genom att höja skatten på alla svenska bolag och ekonomiska föreningar med 25 procent.

Förhistorien till den proposition om LKAB, som nu i riksdagens elfte timme kastats fram, skall jag inte här ingå på. Låt mig endast göra ett litet påpekande. Två av utredningens experter har i en odaterad PM på nästan 10 maskinskrivna sidor löst frågan om de samhälls-ekonomiska konsekvenser som skulle uppkomma genom en statlig investering på 1 000 miljoner kronor. De övriga experterna har på sex veckor utrett det lilla nätta problemet om världens järnmalmförsörjning och LKAB-malmen. Man måste uttala sin beundran åtminstone för snabbheten i utredningsarbetet, särskilt mot bakgrunden av att den

samlade expertis, som finns i Montanunionen, trots långvarigt utredningsarbete har ansett det mycket svårt att få fram tillräckligt exakta hållpunkter för att på längre sikt bedöma järnmalmförsörjningen i världen.

Ett beslut i dag om inlösen av stamaktierna i LKAB betyder ju att ett nytt företag måste konstrueras inom två år. Detta nya företag skall sköta en tekniskt sett alltmer krävande verksamhet. Det skall sälja norrbottensmalm över hela världen och inträda som ny part i förbindelser som byggts upp under ett halvt sekel. Vid företagets konstruktion måste avgörande hänsyn tagas till de kommuner, där malmgruvorna finns. Företaget står med stor sannolikhet inför uppgiften att skaffa nya män på tekniska, organisatoriska och företagsekonomiska nyckelposter.

Om detta nya statliga företag har regeringen praktiskt taget icke ett ord att säga utöver de ytterligt torftiga an tydningarna i herr Skölds anförande i dag. Vi, som skall fatta beslut här i kammaren, vi som skall besluta i en fråga, som innebär en statlig investering på ett ur svensk synpunkt jättelikt belopp, vi får över huvud taget inte veta någonting om det nya företag, till vilket vi i dag tar ställning.

Regeringen har inte de 1 000 miljoner som den föreslår riksdagen att investera i malmbolaget. På ett ännu så länge okänt sätt — okänt även efter finansministerns inlägg här i dag — skall dessa investeringspengar anskaffas. Man förutsätter att riksbanken skall medverka vid transaktionens genomförande. Vad detta betyder vet vi inte, men den, som känner till hur pengarna för aktie-teckningen i Norrbottens järnverk anskaffades, kan ju ha sina farhågor.

Om nu regeringen verkligen hade ett kapitalplacersutrymme på 1 000 miljoner kronor, skulle det då, herr talman, vara rimligt att använda hela detta utrymme för att skaffa myndigheterna

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

bestämmanderätten i ett redan välskött och välorganiserat företag? Skulle det vara rimligt att göra en sådan placering mot den bakgrund som vi nu kan se? Finns det inte en mängd andra ändamål som det är mycket mer angeläget att tillgodose? Tag t. ex. vägfrågan. Trots att motorismen levererat in pengarna i förskott, håller man tillbaka väginvesteringarna. Är det under sådana förhållanden möjligt att hävda, att en sådan engångsplacering som den här föreslagna är motiverad?

De enskilda intressenterna i malm-bolaget har visat förhandlingsvilja, och vi har skäl att tro att de även efter den kungl. propositionens avlämnande skulle vara beredda att resonera om en sådan förskjutning av datum för tillsägelse om inlösen, att verkliga förhandlingar skulle kunna genomföras. Om de statliga intressenas företrädare verkligen är beredda att finna en samförstånds lösning, som går ut på fortsatt samverkan, så ligger efter vad jag förstår fortfarande alla vägar öppna. Att avvisa dessa möjligheter, är att ta på sig ett tungt ansvar.

Vad som är minst lika allvarligt är att vi här i riksdagen i själva verket inte kan bilda oss någon ordentlig uppfattning om vad som står att vinna på den ena eller andra vägen, förrän man noga undersökt, till vilka resultat en förhandling kan leda med utgångspunkt från att de enskilda intressenterna även i fortsättningen skulle bära huvudansvaret för företagets skötsel. Inte förrän man så att säga har förhandlat färdigt från denna utgångspunkt, kan vi ta ställning till frågan om vilket som är fördelaktigast: regeringens linje eller ett nytt avtal på basis av den gamla principen att de enskilda intressenterna skall bära huvudansvaret för företagets skötsel.

Flera högst betydelsefulla frågor står ju ännu obesvarade, såsom hur arrendavgifterna skall beräknas eller hur sub-

stansminskningen inverkar på lösen-summan, liksom naturligtvis även en sådan fråga, som finansministern här själv berörde, nämligen hur konjunkturefonden skall kunna användas i besvärliga lägen för LKAB i framtiden.

Icke från något håll har några invändningar rests mot den summa som skulle betalas, om staten köper stamaktierna i malm-bolaget. Ingen har heller ett ögonblick förnekat statens rätt att använda inlösenbestämmelserna. Vad vi diskuterar är alltså inte de enskilda intressenternas rättigheter eller ekonomiska intressen, utan skattebetalarnas, de anställdas och malmkommunernas intressen. Vi från högerpartiet vill att dessa frågor skall få en förnuftig lösning, en lösning som ur allmänna synpunkter kan anses vara den bästa. Vi diskuterar inte ideologi, inte socialism eller fri företagsamhet. Vi diskuterar, hur man bäst skall tillgodose de anspråk som måste ställas på det företag som skall förvalta de rika naturtillgångarna i Norrbotten.

Att vi därvid icke känner oss bundna av ett beslut, som uppenbarligen dikterats av en strävan att vidga det statliga inflytandet utan hänsyn till konsekvenserna, är självklart. Vi förbehåller oss även rätten att ompröva denna fråga, därest de politiska och förhandlingsmässiga förutsättningarna för en omprövning kan åstadkommas.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Vi diskuterar här en stor ekonomisk fråga; det gäller ett belopp på ett tusental miljoner kronor. Frågan har betydelse för det svenska samhället i flera avseenden. Man skulle därför ha väntat, herr talman, att regeringen hade visat större intresse för denna debatt; jag är dock glad att se den ensamme inrikesministern här. Denna fråga berör emellertid i främsta rummet finansministern, handelsminis-

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

tern och statsministern. Om finansministern nu skulle vara upptagen av en debatt i första kammaren, är det klart, att det finns möjligheter för statsministern eller för handelsministern att övervara debatten här i andra kammaren.

Statsrådet Sköld har hållit ett anförande, om vilket man kan säga, att han däri dekreterar, hur det förhåller sig även med ting, som ligger tiotal år fram i tiden. Regeringen tycker tydligen, att när herr Sköld nu har talat om, hur saken ligger till, är det inte mycket mera att säga därom, och då kan andra kammaren diskutera bäst den gitter. Herr Sköld talar och går. Saken är klar.

Jag anser nog, att denna fråga har en så stor räckvidd, att det skulle ha varit naturligt, att man på regeringshåll verkligen varit intresserad — det gäller i första hand de regeringsledamöter, som jag nämnt — av en debatt därom. Det ligger faktiskt inte så till, herr talman, att statsrådet Sköld bara behöver tala om, hur han tycker det förhåller sig, och sedan är debatten slut.

Enligt min mening bör man — vilket också flera föregående talare har påpekat — inte betrakta dagens spörsmål som en principfråga om socialisering eller dylikt; det är en praktisk lämplighetsfråga, och det gäller att avväga skälen för och emot olika ståndpunkter rent praktiskt, så gott som man kan.

Efter den kritiska granskning, som ägnats finansministerns argument, skall jag, herr talman, inte beröra dessa mer än i förbigående. Jag kan emellertid inte underlåta att ånyo fästa uppmärksamheten vid, för att använda ungefär herr Skölds egna uttryck — att man väl sällan i denna kammare har hört ett svagare argument än när finansministern påstår, att staten har investerat så mycket pengar i malmbanan och att man minsann får ta hänsyn till dessa investeringar, när man avgör hur orga-

nisationen bäst skall ordnas. Meningen är tydligen, att man för att trygga de statliga investeringarna i malmbanan måste se till att få en ordning, som inte kan uppnås genom förhandlingar.

Nu torde det förhålla sig så, att den svenska staten aldrig har gjort en bättre — förmodligen aldrig heller någon lika god — investering än i malmbanan, där man får kapitalet föräntat med 8 à 9 procent och dessutom får årliga extra vinster på många tiotal miljoner kronor. Ändå kommer finansminister Sköld och säger, att man måste ta hänsyn till detta och se till, att statens intressen i denna stora investering blir tryggade. Vi kan väl i alla fall lugnt påstå, att erfarenheterna har visat, att statens intresse av inte blott förräntning utan också av extraordinära företagsvinster här är tillgodosett i en sådan utsträckning, att om man inom det enskilda näringslivet hade fått sina intressen tillgodosedda i något sammanhang på samma sätt, skulle detta ha åberopats som ett kraftigt skäl för att en ändring därvidlag måste komma till stånd. Jag skulle förmoda, att finansministern inte menade, att han måste ändra avtalet så, att malmbolaget gav litet mindre överränta. Finansministern måste verkligen känna en viss brist på argument, när han kör fram med detta malmbaneresonemang som ett skäl för att staten här måste öka sin makt för att kunna få sina intressen tillgodosedda. Hänvisningar till malmbanan talar ju för den rakt motsatta uppfattningen. Den är ett lysande exempel på att det går väl att tillgodose statens intressen utan att gå på den linjen, att man nödvändigtvis skall ha formell bestämmanderätt på varje punkt.

Herr talman! Det har med rätta av föregående talare påpekats, att de samhällsekonomiska verkningarna nog måste tillmätas lika stor betydelse som de statsfinansiella, när den svenska riksdagen här tar ställning till olika orga-

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

nisationsalternativ. Det har påpekats — jag nämner det endast i förbigående — att samdriften mellan dem som har hand om malmtillgångarna i mellersta och i norra Sverige är fördelaktig. Kommerskollegium har med styrka betonat detta, och jag undrar om någon talare här skulle vilja bestrida, att det finns starka samhällsekonomiska skäl för samdrift.

Vidare har man grundad anledning att vara skeptisk mot uppfattningen, att det allmänna har god hand med affärsdrift. Det finns exempel som visar goda resultat, men även exempel som visar motsatsen. I genomsnitt verkar det som om det allmänna i längden hade svårt att sköta affärer lika bra som enskilda. Jag behöver bara nämna det företag, som föregående talare syftade på, ett företag inom samma geografiska område som dessa malmtillgångar, nämligen Norrbottens järnverk. Detta kan väl inte i dag åberopas som något exempel på att det allmänna bör utvidga sin verksamhet såsom huvudansvarig för affärsrörelser.

När det gäller dessa effektivitetsproblem verkar det som om finansministern menar, att LKAB givetvis sätter upp sin egen försäljningsorganisation, och att denna naturligtvis blir lika bra som den som redan finns. Han räknar lättsinnigt med att alla personalproblemen kommer att lösas utan större svårighet.

Det har många gånger erkänts, att det rent handelspolitiskt är av en viss betydelse att malmexporten är samordnad. Detta torde väl inte heller någon vilja bestrida. — Vidare är det klart att det uppkommer olägenheter vilken betalningsmetod man än använder efter en eventuell inlösen. — Till sist konstaterar jag, att finansministern erkänner att det kan bli väsentliga övergångssvårigheter av olika slag.

Sammanfattningsvis måste jag säga, att de samhällsekonomiska verkningar-

na av en förändring som skulle splittra organisationen måste bli avgjort negativa. Det måste bli en förlust för det svenska samhället att upplösa en rationell organisationsform.

Nu skall jag inte, herr talman, ta upp någon tid med att uttala mig om vad som sagts för femtio år sedan och vid olika andra tidpunkter. Jag tror inte det lönar mödan att här bedriva några exegetiska studier. Jag vill bara helt kort deklarerera, att ett par av de yttranden som dåvarande finansminister Wigforss hade till statsrådsprotokollet för tio år sedan inte överensstämmer med min uppfattning sådan den är i dag och sådan den alltid varit. Det finns ingenting ovanligt i detta att det är majoriteten som bestämmer i en samlingsregering. Det finns många andra propositioner som lagts på denna kammarens bord och som kom från samlingsregeringen, vilka ingalunda i allo varit något uttryck för den uppfattning som jag företrätt under den tid jag var ledamot av samlingsregeringen.

Huvudsaken i dag måste vara att bedöma frågan från de utgångspunkter som nu föreligger och inte med utgångspunkt från någon doktrinär princip i den ena eller andra riktningen. Man får i stället betrakta det hela som en lämplighetsfråga.

Skälet mot inlösen för tio år sedan var, att man ansåg att 400 miljoner kronor var en för hög summa. Den fråga vi främst måste ställa oss här är följande: Är ett belopp på ett tusental miljoner kronor nu en för staten fördelaktig lösesumma? Det finns de som svarar ja på den frågan medan de svarade nej för tio år sedan när det fanns mer malm kvar. Herr finansminister! Det är ni som ändrat mening. Ni kan anföra olika skäl. Ni kan säga att konjunkturerna är andra och att produktionen varit större. Jag vill visst inte bestrida att det finns skäl för olika bedömningar när det gäller framtiden. Det må dock vara deras

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

rätt som har en annan mening att säga, att det i denna ovissa framtid är mycket tveksamt om det är för det allmänna fördelaktigt att lösa in LKAB mot en så hög summa som den nu aktuella. Man måste vara mycket tveksam. Finansministern var inte tveksam. Finansministern var minst sagt tvärsäker. Som herr förste vice talmannen påpekade anser sig tydligen finansministern kunna blicka in i framtiden. Det kommer att gå bra att förränta och amortera!

Nu är det tyvärr så, att finansministern — vilket jag tillåtit mig konstatera vid andra tillfällen — inte har lyckats bra med sina stora spekulationer. Finansministern har huggit i sten många gånger när det gällt framtidsbedömning. Detta hindrar emellertid inte att finansministern i dag — fastän det är fråga om en bedömning för årtionden framåt — lika tvärsäkert som någonsin säger att det förhåller sig på ett visst sätt, nämligen att inlösen måste vara en god affär.

När man diskuterar om detta är en god affär för det allmänna eller inte, får man inte bara ta hänsyn till bruttofördelningen utan också undersöka hur mycket de enskilda ägarna får sedan de betalt sin skatt. Under senare år har de enskilda ägarna inte fått ut mera än två eller kanske tre procent av den samlade vinsten i LKAB före skatt. En del av denna vinst har stannat inom LKAB, en del har gått till det allmänna som skatt från bolaget, en del har gått till det allmänna som utdelning, en del har gått till det allmänna som skatt från enskilda ägare. Om finansministern hade föreslagit en indirekt skatt för vilken omkostnaderna beräknades till två eller tre procent, skulle han ha sagt att indirekta skatter många gånger drar större omkostnader än så. När vi här har en tillgång av stort nationalekonomiskt värde, där det allmänna tydligen redan nu får ut den övervägande delen av vad som tas ut av avkastningen och

som inte sparas inom företaget, kan man näppeligen — även om procenttalen i framtiden måhända skulle bli något ändrade — anföra statsfinansiella skäl för inlösen. Staten får ju redan nu den överväldigande delen av de pengar som tas ut. I den mån man alltså anlägger den privatekonomiskt statsfinansiella synpunkten, som finansministern gjorde till en huvudsak, måste svaret på frågan om staten skall använda sin inlösenrätt bli att det icke finns tillräckliga skäl att nu i dag bestämma sig för en förändring.

Utskottet — och jag tror också utredningsmännen — talar om att ungefär en hundradel av malmtillgångarna förbrukas varje år. Man ifrågasätter inte, sägs det, någon ändring av vinstfördelningen. Vad skulle det då vara för olägenhet, herr finansminister, med att försöka förhandla sig till en ny överenskommelse om inlösenrätt vart tredje år? Om konjunkturerna och produktionen sedan utvecklas så, att det visar sig förmånligt för det allmänna att lösa in stamaktierna om tre år, kan man ju — efter att ha fått ett 3-årsavtal vilket de enskilda intressenterna ställt i utsikt — med fördel ta ställning till inlösen då.

Detta om det statsfinansiella huvudargumentet, vilket ingalunda förefaller mig tala till förmån för att kammaren i dag beslutar ge Kungl. Maj:t fullmakt till inlösen.

Sedan har det tillkommit en alldeles ny omständighet, nämligen att det finns möjlighet för staten att förvärva äganderätt till de återstående malmtillgångarna men med bevarande av en sådan organisationsform för själva driften, att de samhällsekonomiska intressena blir tillgodosedda. Om man på något håll hyser ett principiellt önskemål om att staten skall ha äganderätt inte bara till nuvarande utmål utan till alla malmtillgångarna, bör det därför påpekas att ett övertagande kan ordnas utan att man

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

fördenskull behöver välja driftsekonomiskt sämre former.

För det tredje, herr talman, bör vi beakta en annan omständighet, som i det föregående bland andra herr Löf-roth varit inne på och som jag därför bara nämner i förbigående, nämligen att gruvarbetarna inte har dolt sin mycket bestämda mening — uttalad av deras ledning, som väl talar för majoriteten — att gruvarbetarna föredrar, att det icke blir ett rent statligt företag. Jag vet inte om man på socialistiskt håll i Sverige är benägen att säga, att vi inte kan ta hänsyn till vad de anställda i företaget önskar. Mig förefaller skäl finnas att fästa ganska stor vikt vid deras synpunkter vid sidan av andra. De har dock en hel del erfarenheter av verksamheten som inga andra har. Jag har haft många diskussioner med dåvarande finansminister Wigforss om ekonomisk-organisatoriska frågor, varvid han många gånger framhöll just detta, att man måste ta hänsyn till de anställdas önskemål och deras känsla av att vara fria m. m. Om man nu på socialistiskt håll är benägen att bagatellisera denna faktor, måste jag beklaga detta.

Dessa tre skäl, herr talman, att det statsfinansiellt inte lönar sig, att staten har möjlighet att förvärva äganderätten genom förhandling utan inlösen och att de anställdas intressen går i motsatt riktning, synes mig vid sidan av de förut nämnda samhällsekonomiska skälen för samdrift avgjort tala för att man försöker lösa de problem som finns på grundval av en organisation, som tryggar de samhällsekonomiska intressena. Det har icke visats att en inlösen skulle vara enda utvägen att avhjälpa några så väsentliga olägenheter, att detta kan uppväga de nackdelar och risker jag här helt kort har berört. Slutsatsen blir väl då att man borde uppta förhandlingar för att få en lösning av de frågor som här kan föreligga, t. ex. att den fond som skall trygga sysselsättningen

under dåliga konjunkturer står till förfogande på ett fullt betryggande sätt. Det kan finnas även andra frågor, exempelvis detta med den treåriga inlösenrätten och andra ting, där man bör kunna förhandla sig fram.

Jag undrar om inte herr Hjalmarson hade rätt i att — trots att finansministern sade något om att det statsfinansiella var huvudsaken — det om man tog hänsyn till tonfallen hos finansministern verkade vara något annat som var huvudsaken. Det var en fråga om makt: att staten skulle ha det avgörande inflytandet i styrelsen och på bolagsstämman. Finansministern tycks inte ta mycket hänsyn till att när det gäller makt spelar inte bara rösträtten in. Det allmänna har sin inlösenrätt som skulle kunna aktualiseras vart tredje år om avtalet läggs om i den riktningen. Nog ger denna inlösenrätt en ganska betydande makt.

Vidare: statens malmtillgångar kommer ju att spela en större och större roll allteftersom de andra tillgångarna blir utbrutna. Nog ger detta det allmänna en betydande makt. Det allmänna måste ha ett avgörande inflytande på de betingelser, under vilka dessa statliga malmtillgångar kan brytas av ett företag som representerar båda intressena.

Det bör både nu och i framtiden finnas goda förutsättningar för förhandlingar som till fullo tillgodoser de allmänna intressena beträffande både arbetslöshetsfonder och själva den formella äganderätten och andra ting. Förhandlingarna bör emellertid sikta på en organisation som är nationalekonomiskt rationell, nämligen den som innebär samdrift.

Det är därför, herr talman, som jag har kommit till slutsatsen att det skulle vara oklokt av andra kammaren att nu ge regeringen denna fullmakt att tillsäga om inlösen. Det borde vara naturligt att följa den i reservationen angivna utvägen att förhandla om ett upp-

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

skjutande av det datum då tillsägelse om inlösen senast skall ske, och att under mellantiden försöka komma fram till en lösning av de aktuella problemen på grundval av en organisationsform som väl ingen bestrider att den visat sig vara i stort sett rationell.

Jag tror alltså, herr talman, att det inte kan råda så stor tvekan om att det som i dagens läge bör prövas är en förhandling: förhandling om lösning av problemen utan att man slår sönder en organisation som har visat sig vara för det svenska samhället fördelaktig. Det finns inte några intressen som uppföras om man här går med på ett uppskov för att sedan använda uppskovstiden till förhandling. Det är därför, herr talman, som jag yrkar bifall till reservationen.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! Helt inledningsvis framförde herr Ohlin vissa klagomål över att han inte ägnades den uppmärksamhet från regeringsbanken som han ansåg att hans inlägg förtjänade. Om herr Ohlin hade behållit sin ursprungliga plats på talarlistan kanske han redan från begynnelsen hade visats samma intresse från regeringsbanken som han sedermera under talets gång erhöll.

Det var egentligen inte för att säga detta jag begärde ordet, utan det var då herr Ohlin uppenbarligen feltolkade ett yttrande angående den statliga insatsen i malmбанan. Såvitt jag fattade herr Ohlin rätt tog han detta som ett av huvudargumenten för att en inlösen nu skulle ske. Det förhöll sig ju ändå så, herr Ohlin, att man i den diskussion som förts på denna punkt från TGO:s talesmäns sida har velat göra gällande att det är TGO som satsat de stora pengarna, under det att staten satsat de små summorna. Då har man dels från utredningsmännens sida och dels från annat håll påpekat den omständigheten, att staten, förutom att den har satsat mark,

också har satsat 54 miljoner kronor i malmбанan. Det som TGO satsat har fram till år 1907 uppskattats till ett belopp av cirka 55 miljoner kronor. Om man sedan ser på vad TGO fått ut under åren 1907—1927, så är det 290 miljoner kronor, under det att staten under samma tid fått drygt 40 miljoner kronor från LKAB och omkring 66 miljoner kronor i inkomst från malmбанan, alltså en samlad statlig inkomst av motsvarande investering på 106 miljoner kronor, medan LKAB till TGO har levererat inte mindre än 290 miljoner kronor. Man kan alltså inte med fog göra gällande vare sig att TGO har blivit illa behandlat eller att bolaget har gjort en större insats för gruvornas exploatering än den som skett från statens sida.

Herr GAVELIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ohlin gör sig skyldig till samma felbedömning som herr Löfroth när det gäller gruvarbetarnas inställning till föreliggande fråga. Jag kan upplysa om att såväl avdelning 12 i Kiruna som avdelning 4 i Malmberget med klar majoritet har uttalat sig för en inlösen.

Dessutom vill jag understryka att Gruvindustriarbetareförbundets styrelse icke var enhällig i sitt yttrande. Till yttermera visso vill jag påpeka att förbundsstyrelsen i sin slutkläm säger: »För Gruvindustriarbetareförbundet är inte en inlösen av *enbart* LKAB någon huvudfråga, Gruvarbetarkåren som helhet fäster stort avseende vid att under punkterna 1 och 2 i detta yttrande framförda problem bli tillfredsställande lösta.» I de nämnda punkterna framläggs vissa sociala synpunkter.

Jag har en gång förut försökt avliva den där myten om att gruvarbetarna skulle vara ointresserade av inlösenfrågan eller ha en avvikande mening i densamma. Det bör hädanefter vara fastslaget att så icke är förhållandet.

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

Herr LÖFROTH (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vad beträffar Kiruna känner jag till något så när hur det ligger till, men icke vad beträffar Malmberget. Innan nuvarande riksbankschefen hade gjort sitt inträde i Kiruna för att informera den socialdemokratiska arbetarkommunen tror jag att en mycket stor majoritet var emot inlösen, och i styrelsen för avdelning 12 var det 8 röster av 9 som gick emot inlösen. Endast en var alltså för inlösen. När avdelning 12 hade sitt möte — jag tror det var i februari, men möjligen var det i mars — drog denna minoritet, alltså en enda person i styrelsen, upp ett förslag, att mötet skulle uttala sig i frågan om inlösen, och då beslutade denna fackförening, som dock räknar 2 000 medlemmar, med 17 röster mot 14 uttala sig för inlösen. Så var det med Kirunas arbetares uttalande, herr Gavelin.

Herr GAVELIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber kammaren fästa vikt vid de »tror jag, tror jag» som herr Löfroth sade. Det är alldeles riktigt — och det har vi ju sagt — att det fanns en majoritet i styrelsen i Kiruna som uttalande sig emot en inlösen, men det fanns det däremot icke i avdelningen som sådan. I Malmberget var det däremot så, att det var en minoritet i styrelsen som röstade mot inlösen.

Jag ber än en gång att få understryka att det faktiskt är oriktigt att köra med Gruvindustriarbetareförbundet som synonym till gruvarbetarna i Malmberget.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Jag tillåter mig nu att ge en samling repliker till de talare från oppositionen, som i dag har ytturat sig här.

De påståenden som har framkastats

har varit av en så vitt skiftande natur och har så olika värde, att man egentligen borde ha haft ordentlig tid på sig för att systematisera sitt svar, men det har jag tyvärr inte haft, och därför kommer jag att ta upp de här tingen litet efter hand som jag har fångat upp dem.

Jag kanske först skall säga till herr Löfroth, att han rörde sig så värdslost med siffror att det var uppseendeväckande. »Den skördetid som kommer» talade han om, och det byggde på att Grängesbergsbolaget hade fått ut 40 miljoner kronor i utdelning och att detta inte alls räcker till någon förräntning av en miljard kronor. Men herr Löfroth får väl också räkna med den ökning som har skett i LKAB:s fonder, vilka svarar mot en stor del av det som staten skall betala i lösesumma. I realiteten har TGO:s vinstandel under senare år uppgått till mellan 80 à 90 milj. kronor per år.

Var herr Löfroth fick sina 1 300 miljoner kronor plus tonnage ifrån är också för mig en mycket stor gåta.

Herr Wedén och herr Ohlin har kört hårt med frågan: Varför inte gå med på ett avtal som innebär att staten vart tredje år får möjlighet att lösa in bolagets tillgångar? Tänk vilken praktisk anordning! Den betyder att vi här vart tredje år skall ha ungefär den cirkus som vi har i dag!

Men dessutom är det ju på det sättet, såsom jag har visat, men vilket ingen av opponenterna har tagit upp, att malmbolagets malmtillgångar minskar för varje tioårsperiod som går, så att det blir allt tveksammare och tveksammare om en inlösenrätt har något värde. Vi kunde ju inte använda det där medlet mer än på sin höjd två perioder, alltså under de närmaste sex åren. Jag måste säga att detta förslag är en så pass opraktisk anordning, att det väl inte är någonting att komma och tala om.

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

Man har här talat så mycket om den s. k. konjunkturreserven, om vilken jag säger att den inte är någon avsatt reserv. Det är fråga om likvida medel hos Grängesbergbolaget. Det finns ingen bindande utfästelse som gör att någon utomstående kan få rätt att kräva att pengarna kommer att användas som en konjunkturreserv. En sådan utfästelse kan icke komma till stånd utan att det finns en motpart, och den motparten skulle vara staten. För uppfyllande av de krav som härvidlag bör uppställas fordras det ett avtal av helt annan konstruktion än det nu gällande. Jag vill fästa uppmärksamheten på att våra erfarenheter från den gångna tiden inte tyder på att Grängesbergbolaget har velat klara sysselsättningskriser. Vi hade ju en sådan för ca 10 år sedan, och det var staten som fick sätta till pengarna för att då skapa arbetstillfällen. Grängesbergbolaget hade fullständigt plausibla skäl för sin mening, att LKAB inte skulle vara med. Det skulle ha inneburit att LKAB skulle ta upp ett lån, och eftersom en sådan transaktion skulle förändra inlösensumman, stred den mot gällande avtal.

Detta visar också, hur löst detta resonemang är om att här finns en konjunkturreserv, som utan vidare står till förfogande. Det gör den icke. Jag skulle vilja säga att detta i någon grad är ett propagandanummer, som icke har någon betydelse för närvarande.

Man frågar, varför vi inte kan ta upp nya förhandlingar. Jo, säger jag, det kan vi visst. Efter riksdagens beslut är jag beredd att gå till förhandlingar, om Grängesbergbolaget har intresse för saken. Att det skulle behövas ett uppskov med inlösningstillståelsen ur den synpunkten, kan jag inte förstå. Skulle vi inte från juni till slutet av september kunna komma överens, förändras väl inte läget om man har ytterligare tre månader på sig. Men

vad skulle konsekvensen bli av ett bifall till reservationen? Jo, om TGO sade nej och inte medgav en framflyttning av uppsägningstiden, förlorade staten sin rätt för tio år. Det är därför inte något praktiskt förslag som reservanternas i detta avseende för fram.

Jag vill dessutom fråga, om det är så lätt för oss att gå till nya förhandlingar. Ja, det kan vi göra om riksdagen följer utskottsförslaget, men om riksdagen skulle fatta beslut i överensstämmelse med reservationen, vars bärare i dag har visat större intresse för att gå Grängesbergbolaget till mötes än att hävda statens intressen, må jag säga, att det skulle vara en ytterst ogynnsam atmosfär att förhandla i. Jag tror inte att atmosfären vore ogynnsam för oppositionen, ty detta är väl ungefär vad oppositionen vill, men ur det allmännas synpunkt skulle den vara mycket olämplig.

Man har här talat om Norrbottens intressen. Jag förstår inte hur man resonerar där. Tänker man verkligen på vad man säger? Vilka intressen är det som Norrbotten har? Jo, Norrbotten har ett stort intresse av att kunna få en viss ändring i malmavtalet så att landstinget och malmkommunerna kan få större beskattningsbar inkomst från malmbolaget. Detta är ingen fråga som på något sätt behöver sammankopplas med frågan om inlösen. Det är en fråga som kan lösas för sig, och den kan lösas precis lika bra om det nuvarande avtalsförhållandet består eller om staten har inlöst stamaktierna. Norrbotten förlorar ingenting på ett beslut i dag om bemyndigande för Kungl. Maj:t att tillsäga om inlösen.

Sedan finns det andra önskemål, t. ex. att kommunerna och kanske landstinget skulle få inflytande i företaget. Var och en förstår väl, att det är otroligt svårt att få ett sådant önskemål tillgodoseft om det nuvarande förhållandet mellan Grängesbergbolaget

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

och staten skall bestå. Däremot blir det möjligt att lösa frågan om staten inlöser stamaktierna, då LKAB ändå skall undergå en omorganisation. Såsom jag yttrade i mitt förra anförande finns det god tid att lösa dessa frågor. Om inlösen skall ske, övertar staten företaget den 1 oktober 1957. Före den tidpunkten har vi två riksdagar, då vi kan ta ståndpunkt till dessa organisatoriska frågor.

Herr Skoglund har, understödd av herr Hjalmarson, undrat, varför regeringen inte har tillfrågat beskickningscheferna. Jag tycker den frågan är ganska naiv. Vilka beskickningschefer skulle man fråga? Det skulle väl vara sådana beskickningschefer som har förhandlat i utlandet om handelspolitiska spörsmål som har samband med malmexporten. Jag vet inte vilka som under de senaste tio åren har sysslat med det. I allmänhet sköts ju inte förhandlingarna av beskickningscheferna, utan av delegationer, som sänds ut från Sverige. Regeringen får ingående rapporter om vad som där förekommer. Jag föreställer mig att regeringen i det avseendet har en mera allsidig bild av denna fråga än någon av våra beskickningschefer. Och jag fäster faktiskt inte något större avseende vid intyg som nu kommer och som gäller tiden under föregående världskrig.

Det har i en proposition, som framlagts för riksdagen 1945, skrivits att ingenting som hänt under kriget talade för att en inlösen av stamaktierna skulle ha menlig inverkan av handelspolitisk eller utrikespolitisk natur. Herr Ohlin får tala hur mycket han vill om samlingsregeringen och den majoritet som bestämde. Det är väl ändå fullkomligt orimligt att tänka sig att en proposition skulle läggas fram med ett oriktigt påstående, som icke blir påtalat. Och så frågar jag herr Ohlin: Hur såg majoriteten ut i samlingsregeringen? Det var väl i all inte social-

demokraterna som hade majoritet, eftersom vi var i minoritet. Jag tycker inte om detta. Min erfarenhet säger mig, att i vilken regering som helst tar alla medlemmar av regeringen del i utformningen av uttalandena i viktiga propositioner. Dessa släpper man inte fram utan att man kan stå för saker och ting. Om nu herr Ohlin vill göra gällande att han under sitt gästspel i samlingsregeringen följde den politiken att han inte brydde sig om vad andra departementschefer skrev, får det stå för hans räkning. Det gäller i alla fall inte för departementschefer och andra statsråd, som har tagit sin uppgift på allvar.

Det har här klagats över att vi icke har givit någon föreställning om hur det nya företaget skall komma att se ut. Jag frågar: Vad skall det tjäna till? Om det blir en inlösen, vilket ju inte är avgjort, så är det ju som jag redan har sagt god tid för riksdagen att ta ställning till den saken. Det kommer förslag, och det kommer inte att hända någonting i dag som på minsta sätt betager riksdagen dess möjlighet att påverka organisationen i ett helt statsägt företag.

Så säger herr Ohlin: Det är väl Ni, herr finansminister, som har ändrat Er sedan 1945. Nu vill jag först säga, att vad jag har påtalat är inte ståndpunkten i själva sakfrågan, utan jag har påtalat att oppositionen har lämnat den principiella grund som vi alla stod på 1945. Jag kan gärna medge att jag har en säkrare uppfattning om möjligheten att betala lösesumman nu än jag hade 1945. Det är väl också ganska naturligt, att när man just hade kommit på andra sidan om ett världskrig och ingen människa kunde se hur den allmänna utvecklingen därefter skulle bli, var man i mycket större tveksamhet än man behöver vara i dag.

Man säger, att då var lösesumman 400 miljoner och nu är den 1 000 mil-

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

joner. Kan det vara rimligt att man skall ge 1 000 nu när man inte gav 400 då? Det är genom ett sådant resonemang man vill förleda människor att tro det som inte är verklighet. Om man från den lösensumma, som skall betalas nu, drar den ökade fondavsättningen, som Grängesbergsbolaget skall ha ersättning för och som utgör TGO:s bidrag till företagens rationalisering och brytningskapacitetens utökning med ca 60 procent, och man drar av för penningvärdesförändringen, då återstår det en ökning av inlösensumman med cirka 25 procent som återspeglar de bättre konjunkturerna under efterkrigstiden.

Herr Ohlin säger att detta inte är någon fråga av samhällsekonomisk betydelse, det gäller 2—3 procent som nu går till den enskilde. Ja, herr Ohlin har ju varit framme och räknat. Det fanns ju en artikel i Stockholms-Tidningen, som väckte inte så mycket uppseende men väl en smula småleende här och där bland människorna. I själva verket är det så att det som inte går till staten är 20 procent. 50 procent har hittills betalats i skatt, 60 procent av vinsten går till staten och de 40 procenten går till Grängesbergsbolaget, vilket innebär att Grängesbergsbolaget får behålla 20 procent. Men det är väl fråga om vad dessa 20 procent betyder. De betyder ju bortåt 100 miljoner, herr Ohlin. Om jag säger 100 miljoner kanske det ter sig litet mer än 2—3 procent.

Jag vet så väl att herr Ohlin sedan säger: Grängesbergsbolaget betalar inte skatt på pengarna, men om bolaget deklarerar ut dem till aktieägarna blir det skatt igen. Och samtidigt är det från oppositionens sida mer än en som stått upp och sagt: Grängesbergsbolaget har ju aldrig delat ut ett öre av utdelningen från LKAB, utan alla dessa pengar har fonderats. Ni får ena er om er motive-

ring på denna punkt, om vi skall ta någon större hänsyn till det.

Jag vill för min del säga, att den samhällsekonomiska betydelsen ligger inte bara i denna fråga om utdelningarna just nu, utan jag har här mycket klart visat, att på längre sikt möter ett mycket allvarligt statsekonomiskt problem, nämligen frågan om hur statens egen malm skall kunna utnyttjas på ett för staten tillfredsställande sätt och utan att av den vinsten onödigt mycket hamnar i fickorna på enskilda. Det kan man inte komma ifrån. Den realiteten finns kvar. Därtill kommer de rent sociala aspekter, som jag tillät mig att också lägga på frågan.

Däremot skulle enligt herr Ohlins mening det förhållandet ha en oerhörd samhällsekonomisk betydelse, att vi för närvarande har en koncern som består av två gruvföretag, Grängesbergsbolaget och LKAB. Den omständigheten att de två företagen nu drives under gemensam ledning skulle alltså vara av revolutionerande betydelse för den svenska samhällsekonomien. Jag har här tidigare sagt, att av denna koncern svarar LKAB för 9/10 av malmfångsten och malmexporten och Grängesbergsbolaget för 1/10. LKAB är så stort, att det kan drivas självständigt och med lika gott resultat som den nuvarande koncernen kan drivas. Det kan väl inte bli så förfärligt stora förluster, om Grängesbergsbolaget händelsevis inte skulle kunna sälja sina en och en halv miljon ton lika fördelaktigt i framtiden som hittills, vilket det dock inte finns någon anledning att befara. Därtill inskränker sig i själva verket den förlust, som här skulle kunna komma att uppstå. Jag tycker faktiskt, att man skall låta detta vara detta, och som jag påpekade är det nu faktiskt så, att TGO och LKAB gemensamt äger två försäljningsbolag i utlandet. En inlösen av stamaktierna förändrar ingenting i den

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

saken. LKAB och Grängesbergsbolaget har fortfarande dessa försäljningsbolag, och där finns väl, alldeles oavsett om koncernen finns kvar eller ej, en naturlig grundval för samarbete på den yttre fronten, som gör att herr Ohlins påstående här icke har så särdeles stor betydelse.

Det har sagts här, att mitt anförande var präglad av maktlystnad och känsla för makt. Jag vill inte förneka att bakom mitt resonemang ligger en känsla av att staten behöver upprätthålla och öka sitt inflytande på detta område, och inflytande är ju makt. Herr Ohlin menar väl inte att jag, som nu enligt herr Ohlins mening betänkligt närmar mig pensionsåldern, skulle söka denna makt för egen räkning. Herr Ohlin har ju en alldeles klar förhoppning om att jag aldrig skall kunna komma att använda den.

Varför anser jag att statens inflytande här bör upprätthållas och stärkas? Jo, helt enkelt därför att det av ekonomiska och sociala skäl är nödvändigt för att det allmännas intressen skall kunna tillgodoses, och det är väl ett legitimt intresse, hoppas jag. Det kan väl inte ligga något förklenande i detta, särskilt som det här inte är fråga om att göra orätt mot någon. Grängesbergsbolaget sker väl ingen orätt, om en inlösen kommer till stånd. Staten begagnar ju bara en klar avtalsenlig rätt.

Jag vill sluta denna min rapsodi med att säga att den mycket tydliga bevisföring, som jag tillät mig ge om malm-tillgångarnas utveckling och om det allmännas intresse i fråga om de sociala problem som staten bör trygga och som är grundvalen för min inställning till denna fråga, icke från oppositionens sida på något sätt har berörts. I stället har man sysslat med alla dessa små kringgångsrörelser, som jag nu har tillåtit mig att så gott jag har kunnat belysa.

Herr förste vice talmannen övertog nu ånyo ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har aldrig uttalat att den konjunkturreserv som jag berörde i mitt första anförande utan vidare skulle stå till förfogande i händelse det bleve svåra tider för Kiirunavaarabolaget. Men jag tillät mig säga, att man heller inte, som finansministern tycktes vilja göra, kan utgå ifrån att den endast har en mycket begränsad betydelse i detta sammanhang. Och jag sade, att efter de uttalanden som gjorts från TGO:s sida finns det alla skäl i världen att här verkligen ta upp nya förhandlingar och undersöka, om inte denna reserv, som det enligt finansministerns eget uttalande skulle ta mycket lång tid för staten att bygga upp en ersättning för i händelse av inlösen, verkligen står till förfogande.

Sedan kanske det inte finns så stor anledning att tvista om vem som har brutit den principiella enigheten om att denna angelägenhet inte skall betraktas som någon ideologisk fråga. Jag tror att den som lyssnat till finansministerns första anförande, där åtminstone tre fjärdedelar präglades av vad jag skulle vilja kalla mentaliteten nu eller aldrig, måste ha fått det intrycket, att det är finansministern som i största utsträckning betraktar denna sak som en politisk och ideologisk fråga. Mot slutet av sitt första anförande och nu i sitt andra anförande säger finansministern: Ja, det är klart, att jag också vill vara med om nya förhandlingar, om det finns någon utsikt till framgång för sådana. Men skillnaden, herr finansminister, är den, att finansministern vill ha fullmakt nu av riksdagen, att om *han* inte finner resultatet av sådana nya förhandlingar tillfredsställande, skall han inlösa och betala 1 000 miljoner kronor. Vi säger, att riksdagen

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

först bör få bedöma resultatet av sådana nya förhandlingar. Den skillnaden i inställningen tycker jag är högst betydelsefull, och den skillnaden tyder väl också, det måste jag säga, på en särskild maktsträvan från finansministerns sida.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern säger, att om TGO säger nej till förlängning av tiden med tre månader, så är staten sedan bunden för tio år.

Herr finansminister! Majoritetspartierna i statsutskottet hade möjlighet att förvissa sig om att TGO var villigt till en sådan förlängning, men majoriteten avböjde detta. Kanske skulle finansministern kunna avlägsna sig från kammaren i två minuter för att telefonera och höra efter och kanske även få besked om att det inte föreligger någon risk av detta slag, utan att staten mycket väl kan få litet tid på sig att förhandla efter de i reservationen angivna riktlinjerna.

Sedan vill jag säga, att saken gäller ju statens intresse. Det är vi alla överens om. TGO:s intresse skulle jag tro är att inlösen kommer till stånd, men det är samhällets och statens intresse, som vi från vårt håll anser bäst tillgodoses genom fortsatta förhandlingar och bevarandet av en effektiv organisation.

När finansministern avböjer att tala om de procent, som statskassan får i skatt av enskilda aktieägare, så kan han ändå inte komma ifrån den realiteten. Han sade att det gäller att tillse att enskilda inte får för mycket. Herr finansminister! Om man delar ut vartenda öre av vinsten, vilket inte har ifrågakommit och knappast heller kommer att ske, så kan enskilda inte få mer än ungefär fem procent av bruttovinsten. Om det då är fråga om en vinst av storleksordningen 200 eller 300 miljoner

kronor i genomsnitt, så ställer fem procent därav de enskildas andel i sin rätta belysning.

I nästa ögonblick säger finansministern att förlusten på en mindre effektiv organisation vid export inte kan vara så stor; herr Ohlin överdriver. Ja, herr finansminister, det behövs inte en större förlust för det svenska folkushållet än en eller två procent av exportvärdet för att förlusten för folkushållet skall vara lika stor som hela nettointäkten som kan komma att gå till enskilda ägare.

Sedan skall vi inte glömma, att även om staten inlöser, får ju enskilda personer en inkomst. Kan det vara så mycket trevligare att enskilda får en inkomst genom att de får en del av räntan på lösensumman än om enskilda får en inkomst såsom den behållna delen av aktieutdelningen? Det är detta jag inte kan förstå.

Till sist, herr talman! Finansministern vet mycket väl beträffande förhållandena i en samlings- eller koalitionsregering, att det finns frågor, där man inte har samma uppfattning. Man kan bli överröstad, eller också är det så att man har en annan uppfattning än den som vinner utan omröstning. Det brukas inte — och det vet finansminister Per Edvin Sköld mycket bra — att man i varje sådan situation reserverar sig, allra minst när det *beslut* som fattas är det som man är för, vilket var fallet 1945.

Det finns en proposition nr 190, herr finansminister, avlämnad av Er till andra kammaren i år. Där står om tanken på tvångssparande följande: »Önskvärd anslutning har emellertid inte kunnat erhållas till ett genomförande av tanken på ett obligatoriskt sparande.» Enligt Er uppfattning är detta uttryck för bondeförbundsstatsrådets uppfattning. De har ju inte reserverat sig. Jag skulle tro att det uttryckt herrar Norups och Hedlunds uppfattning bättre, om

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

det stått: »Önskvärd anslutning till tanken på obligatoriskt sparande har inte kunnat vinnas därför att vi som ledamöter av regeringen har satt oss emot det.» Men det står det ju inte, herr finansminister! Varför har inte bondeförbundsstatsråden reserverat sig på denna punkt? Kan kanske statsrådet Norrup svara på varför han inte har reserverat sig mot detta yttrande?

Nej, herr finansminister, det går inte att bluffa den svenska riksdagen genom att här ge ett intryck av att varje sådant *departementschefsuttalande* står för samtliga regeringsledamöters räkning och att man brukar reservera sig på varje punkt, där man har en annan uppfattning.

Till och med när det *beslut* som har fattats inte är det som man önskar, händer det många gånger att man får vara med om det i alla fall — utan att varje gång reservera sig — och det vet finansministern mycket bra. Även om det beslut som fattas går i annan riktning än man önskar, kan man få foga sig ändå. Det har ingen mindre än landets statsminister helt nyligen för ett par veckor sedan uttalat. Och därför är det beklagligt när finansministern försöker att här spela upp denna — för att använda hans eget uttryck — cirkus. Ty det är bara på denna enda punkt, som debatten har förtjänat den karakteristik som finansministern har givit den: det är han själv som här har spelat cirkus!

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! För att inga missförstånd skall kvarstå i anledning av finansministerns uttalande att staten skulle förlora sin rätt, om TGO säger nej till en framflyttning av uppsägningstiden, vill jag fästa finansministerns uppmärksamhet på att det klart och tydligt framgår av reservationens skrivning, att tanken givetvis varit att över-

enskommelse om framflyttning av uppsägningstiden skulle träffas före uppsägningstidens utgång.

Finansministern har gång på gång återkommit till att inlösningsvärdet ur statens synpunkt minskas på grund av den fortskridande substansminskningen i företagets malmtillgångar. Men finansministern har aldrig kunnat ge något besked om varför man inte efter förhandlingar skulle kunna konstruera ett nytt avtal, där tillräcklig hänsyn tages till den saken.

Vad beträffar konjunkturfonden framhåller finansministern i största allmänhet, att man inte har några garantier för att den kommer att användas i sådana lägen, för vilka den är avsedd. Men vad är det som hindrar att man efter förhandlingar om nytt avtal skaffar sig sådana garantier?

Finansministern karakteriserar uttalandena om konjunkturfonden som propagandanummer. Jag undrar verkligen vilka av de statsutskottsledamöter, som var närvarande vid direktör Waldenströms föredragning i utskottet, som vill göra gällande, att dessa uttalanden var ett propagandanummer från hans sida — att det m. a. o. inte var allvarligt menat, när han förklarade att bolaget var berett att diskutera förutsättningarna för användningen av denna konjunkturfond med beaktande av båda parternas önskemål. Varför skall man kalla det för ett propagandanummer, herr finansminister?

Sedan säger herr Sköld att regeringen är beredd att gå till nya förhandlingar, sedan riksdagen fattat beslut här i dag. Men vad skall då utgångspunkterna vara för dessa nya förhandlingar? Skall de vara annorlunda än dem vi tidigare talat om, nämligen följande:

1) Det avgörande inflytandet överflyttas till regeringen.

2) Företaget organiseras som ett fristående företag med egen verkställande ledning och egna tjänstemän.

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

3) I den mån samarbete prövas lämpligt, ordnas detta genom särskilda avtal.

4) De enskilda intressenterna får inte fritt sälja sina aktier i den öppna marknaden.

Det är väl alldeles uppenbart att det inte kan bli något resultat av en förhandling från sådana utgångspunkter. Det ligger endast *ett* intresse bakom dylika förhandlingar, nämligen att låta staten ta hand om företagens skötsel.

Herr finansministern tyckte det var naivt av herr Skoglund i Doverstorp och mig att fråga varför man inte tagit reda på våra främsta beskickningschefers uppfattning om vilka verkningar en statsinlösen skulle kunna tänkas få i handels- och utrikespolitiskt hänseende. Men, herr finansminister, vem kan bedöma de risker, som därvidlag kan föreligga, bättre än våra beskickningschefer? Herr Sköld säger att han inte fäster något avseende vid våra sändebuds uppfattning i det stycket. Nej, men herr Sköld trodde väl inte att jag var så naiv, att jag trodde att herr Sköld skulle fästa något avseende vid det? Jag sade i mitt första anförande, och jag är glad för det, att jag var övertygad om att herr Sköld inte skulle göra det. Men underligt nog, herr finansminister, är ganska många människor i det här landet faktiskt intresserade av att ta del av andra människors synpunkter än herr Skölds. Det är hela hemligheten!

Sedan är det mig veterligen ingen i denna kammare, som påstått att Grängesbergsbolaget genom en statsinlösen skulle tillfogas någon orätt. Jag är där av samma uppfattning som herr Ohlin, nämligen att bolaget gör en god affär, om staten löser in företaget. Vad frågan gäller är, hur våra malmtillgångar i Norrbotten bäst skall kunna utnyttjas i hela folkhushållets intresse. När vi frågat utredningsmännen huruvida dessa tillgångar kommer att utnyttjas bättre

efter en statsinlösen av bolaget, har man svarat att man inte vill påstå det, men att man hoppas att resultatet åtminstone inte skall bli sämre än förut.

Finansministern hänvisar i det sammanhanget till de sociala motiven för en statsinlösen. Men vilken uppfattning man än har, måste det väl stå klart att de sociala motiven inte kan bli aktuella förrän någon gång om 100 eller 200 år, och jag vill då fråga: Borde inte den regering, som inte visat prov på någon större förmåga att på ett vettigt sätt planera sitt eget arbete från den ena dagen till den andra, ha andra och viktigare uppgifter att koncentrera sig på än sådana sociala frågor, som blir aktuella först om ett eller två sekel?

Herr Sköld behöver väl ändå inte lösa alla frågor i det här landet!

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**:

Herr talman! Jag förstår ju att herr Ohlin trodde, att han funnit en liten guldklump när herr Gustafson i Göteborg visade honom ordet »önskvärt». Men, herr Ohlin, skall man inte göra skillnad på saker och ting? Var det någon människa som beträffande detta ord »önskvärt» drog någon annan slutsats än att det var mitt omdöme. I 1945 års proposition fanns två ting, av vilka det ena var ett påstående om våra utrikespolitiska och handelspolitiska erfarenheter under kriget på detta område och det andra ett programuttalande om statsmakternas ställning till inlösningsfrågan. Det är väl en helt annan sak. Jag säger ännu en gång, att det skall vara ett konstigt statsråd, som för det första låter en annan departementschef skriva in ett påstående om erfarenheter, som man inte anser riktiga, och för det andra antyder ett program, som man inte kan ansluta sig

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

till. Nej, herr Ohlin, det får väl vara någon sorts balans i jämförelser. Det fanns ingen balans i herr Ohlins jämförelse.

Herr Hjalmarson frågar mig vilka utgångspunkterna för kommande förhandlingar skall bli. Han ställde retoriska frågor, ty han menade väl inte att jag skulle svara.

Jag skall vidare säga herr Hjalmarson, att nog lyssnar jag till andras meningar. Om herr Hjalmarson hade velat fästa litet avseende vid den förklaringsgrund jag hade till att det nog inte var mycket mening i att fråga beskickningscheferna, skulle herr Hjalmarson inte komma med dessa plattheter. Det är inte beskickningscheferna som har den bästa erfarenheten, utan det är de som förhandlar. Herr Hjalmarson tror väl inte att vi inte tar hänsyn till vad förhandlarna talar om för oss om sina erfarenheter.

Herr Hjalmarson sade vidare, att det går väl att i ett nytt avtal försöka skaffa sig garantier beträffande användningen av TGO:s konjunkturreserv. Ja, det kan hända, men det är ingen mening i att vi diskuterar på den punkten. När en sådan tanke kastas fram, försöker jag göra klart för mig hur det avtalet skulle se ut och hur det avtalet skulle kunna gå in i det förhållande som för närvarande existerar mellan staten och TGO, i det system som vi nu har och som man ju från oppositionens sida vill ha kvar. Under sådana förhållanden kan jag inte se hur detta skall låta sig realisera, och därför tar jag inte det hela så allvarligt.

Det kan ju hända, att jag var litet för sträng när jag sade, att det var ett propagandanummer, men jag sätter det i viss mån i förbindelse med vad herr Ohlin sade och herr Hjalmarson instämde i, nämligen att TGO:s intresse närmast är en inlösen. Jag har aldrig i mitt liv sett maken till altruism. Betänkandet från de sakkunniga är inte

avlämnat till mig förrän jag har ett yttrande från TGO, och utredningen har inte varit uppe i statsutskottet och inlämnat en skrift utan att det ögonblicket därpå blir ett bemötande. Man hinner inte ens nysa förrän nyhetsapparaten är i gång. Jag vet inte om man då kan tro, att TGO kämpar som för livet för att tillvarata statens intressen i strid med sina egna. Men i den märkvärdiga värld som vi lever i är det kanske på det sättet, och jag skall inte göra några vidare kommentarer.

Herr LÖFROTH (fp) kort genmäle:

Herr talman! När finansministern påstår att jag i mitt första anförande skulle varit vårdslöst fram med mina siffror, så vill jag framhålla, att jag tagit dessa siffror från propositionen. Av denna framgår, att inlösen av aktierna kostar mellan 630 och 645 miljoner kronor, beroende på hur stor de senaste årens vinst blivit för LKAB. Men därtill kommer också den del av de fonder i LKAB, som TGO äger och som måste inlösas. De har i propositionen beräknats till lägst 250 miljoner och högst 300 miljoner kronor. Vi är då redan uppe i 880 à 975 miljoner kronor, och däremellan kommer finansministerns inlösensumma att ligga. Men om vi nu skall betala en miljard, frågar jag finansministern, om man inte också får en ränteutgift. Om det nu blir så, som finansministern förutsätter, att inlösensumman skall betalas på tio år, har vi i avtalet fastställda räntesatser, och det hela belöper sig, om jag räknat rätt, till något över 300 miljoner kronor. Den summan får vi väl lägga till dessa 975 miljoner kronor. Om staten sedan vill lösa in en del av TGO:s tonnage, kommer det till ytterligare 75 eller kanske 100 miljoner kronor. Då kommer man i lägsta fall upp till 1 265 000 000 kronor och i högsta fall till 1 360 000 000

Statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

kronor. Jag frågar finansministern: Är inte dessa siffror, som tagits ur propositionen, riktiga?

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ohlin klagade i sitt anförande över att utskottet vägrat ta upp resonemang med TGO om en förskjutning av uppsägningstiden. Det är alldeles riktigt att utskottsmajoriteten vägrat biträda högerns och folkpartiets linje på den punkten. Det har ju samband med att vi inte tror på den lösning som presenteras i dessa motioner. Jag skulle också vilja tillägga, att det skulle vara högst ovanligt, om ett utskott på sätt motionärerna förordar skulle ta upp förhandlingar med ett företaget på sätt som där beskrives.

Men det är en liten fråga som dyker fram här. Direktör Waldenström bereddes ju tillfälle att inför det samlade utskottet redogöra för sina synpunkter på frågan, och jag undrar: Varför var det ingen av motionärerna som vid det tillfället frågade direktör Waldenström? Var det på det sättet, att en sådan tanke vid den tidpunkten var främmande för motionärerna?

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Det var, herr finansminister, inte alls några retoriska frågor jag ställde till finansministern rörande utgångspunkterna för de nya förhandlingarna. Frågorna kan endast av finansministern uppfattas som retoriska, om finansministern menar, att hans eget uttalande om förhandlingar blott var retoriskt. Det är väl ganska naturligt, att vi här i kammaren måste vara intresserade av att få reda på, hur finansministern tänker ta upp dessa förhandlingar, eftersom vi vet att med de utgångspunkter finansministern tidigare intagit det inte blir något resultat. Vilka nya moment är det som skall komma till?

Vad angår betydelsen av att inhämta beskickningschefernas synpunkter kan jag inte förstå, att inte finansministern för en enda gångs skull kunde ge även en meningsmotståndare rätt i, att det kan ligga någonting i vad han säger. Visst begriper jag, att de som förhandlar har mycket värdefullt material att komma med, men när det gäller kombinationen av utrikes- och handelspolitik finns det väl knappast mer kompetenta människor att vända sig till än beskickningscheferna. Ambassadör Bohemans brev har jag endast under hand tagit del av, och jag kan inte citera det här i kammaren. Men det var sannerligen utomordentligt intressant att studera.

Finansministern menade, att man kanske ändå inte skall uppfatta konjunkturefonden bara som ett propagandanummer. På sitt typiska sätt säger finansministern, att när denna fråga dök upp försökte han för sig själv göra klart, hur ett ev. avtal kunde tänkas komma att se ut. Men, herr finansminister, när man skall göra upp ett avtal, är det ju två parter som måste vara med. Det kan vara av intresse att i detta fall fråga även den andra parten, så att vi här i kammaren kan få litet mera objektiv ledning för vår bedömning.

Finansministern tycks ha den uppfattningen, att TGO kämpar för livet. Efter att ha hört föredragningen i statsutskottet måste jag säga, att en mattare kämpe för den egna existensen har jag aldrig träffat på. Det var den egendomligaste strid för livhanken som jag någonsin varit med om.

Nej, herr finansminister, jag tror att det helt enkelt ligger så till, att många människor i vårt land, oavsett vilka intressen de företräder, känner förstämning, när regeringen lägger fram ett förslag, vilket — som man tycker främst av politiska skäl — kommer att bryta sönder en företagsenhet, som effektivt och framgångsrikt under en lång

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

följd av år har arbetat i det svenska folkhushållets tjänst.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Siffrorna kan ju anses riktiga, herr Löfroth, om herr Löfroth från dem drar den andel av LKAB:s vinst på tio år, som faller på stamaktierna. Räkna om det på detta sätt, så får herr Löfroth ett riktigt resultat!

Till herr Hjalmarson vill jag bara säga, att utgångspunkten för nya förhandlingar finns angiven på s. 62 i propositionen.

Slutligen låter vi kanske nu förstämningen vila över konjunkturreserven och TGO:s kamp för livet.

Herr LÖFROTH (fp):

Herr talman! Den där vinsten från LKAB till TGO, är den inte utbetald eller står den kvar inne, eftersom den skall räknas bort? Den är väl redan utbetald en gång, och jag vet därför inte vad man skulle dra för nytta av den nu.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Staxäng begärde emellertid votering, vadan efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 154, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han ansåge flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Staxäng begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 131 ja och 87 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 8

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1955/56 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln (bilaga 7, punkterna 57—65), under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1955, föreslagit riksdagen att

I. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för bostadsstyrelsen, som förordades av vad departementschefen förordat;

II. godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för bostadsstyrelsen, att tillämpas fr. o. m. budgetåret 1955/56;

III. besluta, att i personalförteckningen för länsbostadsnämnderna antalet kontorsbiträden i lönegrad Ca 8 skulle ökas med två;

IV. godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för länsbostadsnämnderna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1955/56;

V. medgiva, att under budgetåret

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

1955/56 beslut om bidrag till inrättande av pensionärshem finge meddelas intill ett belopp av 10 000 000 kronor;

VI. för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa

1) till Bostadsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 671 400 kronor;

2) till Bostadsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 555 000 kronor;

3) till Länsbostadsnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 855 000 kronor;

4) till Länsbostadsnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 677 000 kronor;

5) till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån ett förslagsanslag av 20 000 000 kronor;

6) till Bostadsrabatter ett förslagsanslag av 85 000 000 kronor;

7) till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet ett reservationsanslag av 30 000 000 kronor;

8) till Bidrag till inrättande av pensionärshem ett reservationsanslag av 100 kronor;

9) till Bidrag till viss upplysningsverksamhet rörande byggnadstekniska frågor ett reservationsanslag av 100 kronor.

Vidare hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 under kapitalbudgeten (bilaga 26, punkterna 1 och 2 samt 4—6), under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1955, föreslagit riksdagen att

I. godkänna av departementschefen förordade ändringar i grunderna för egna hemslån;

II. medgiva, att under budgetåret 1955/56 preliminära beslut angående lån från lånefonden för bostadsbyggande måtte få meddelas intill ett belopp av 650 000 000 kronor;

III. medgiva, att under budgetåret 1955/56 preliminära beslut angående lån från anslaget till tilläggs lån till viss

bostadsbyggnadsverksamhet finge meddelas intill ett belopp av 140 000 000 kronor;

IV. medgiva, att räntefoten för lantarbetarbostadslån, som beviljades under budgetåret 1955/56, bestämdes till 3,25 procent;

V. för budgetåret 1955/56 å kapitalbudgeten anvisa

a) under statens utlåningsfonder

1) till Lånefonden för bostadsbyggande ett investeringsanslag av 490 000 000 kronor;

2) till Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor;

b) under fonden för låneunderstöd

1) till Tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett investeringsanslag av 210 000 000 kronor;

2) till Lån till uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder ett investeringsanslag av 100 kronor;

3) till Lån till anordnande av kollektiva tvätterier ett investeringsanslag av 100 kronor.

Därjämte hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 (bilaga 19), under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 4 januari 1955, föreslagit riksdagen att, under förutsättning att motsvarande investeringsanslag komme att beviljas, till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1955/56 i Lånefonden för bostadsbyggande anvisa ett reservationsanslag av 122 500 000 kronor.

I propositionen nr 1 (bilaga 20) hade Kungl. Maj:t slutligen, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 4 januari 1955, föreslagit riksdagen att till Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1955/56 anvisa ett anslag av 228 500 000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 194, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

över socialärenden för den 22 april 1955, föreslagit riksdagen att dels be- myndiga Kungl. Maj:t att meddela de bestämmelser beträffande eftergifter i fråga om ränta och amortering å vissa bostadsbyggnadslån, som kunde befinnas erforderliga med anledning av det höjda ränteläget dels ock — med ändring därutinnan av vad som föreslagits i statsverkspropositionen, femte huvudtiteln, punkten 61 — för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån anvisa ett förslagsanslag av 25 000 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehått ett flertal motioner.

I de likalydande motionerna I: 219 (av herr *Ewerlöf m. fl.*) och II: 284 (av herr *Hjalmarson m. fl.*) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta

1) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att påskynda utredningen angående övergång till kreditgarantisystem,

2) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att redan påbörjad översyn av de byggnadstekniska författningarna i syfte att avlägsna befintliga hinder för en effektiv bostadsproduktion måtte påskyndas,

3) att de provisoriska tilläggslånen (kungörelse 756:1951) för hus, färdigställda tidigast den 1 april 1956, skulle upphöra att utgå,

4) att de ortsdifferentierade tilläggslånen (kungörelse 587:1948) för hus, färdigställda tidigast den 1 april 1956, skulle upphöra att utgå,

5) att — i syfte att åstadkomma konkurrens på likvärdigare villkor — tertiärlån skulle beviljas upp till 90 % av den totala produktionskostnaden mot enbart inteckningssäkerhet, oavsett förvaltningsformen, samt upp till 100 % för s. k. allmännyttiga företag mot kom-

munal borgen och upp till 95 % för kooperativa och enskilda företag mot borgen av kommun, industriföretag eller annat företag av motsvarande ekonomisk styrka, dock att kooperativt företag under en övergångstid av tre år skulle utan borgen få låna upp till 95 %,

6) att räntegaranti å primärlån och sekundärlån, som utlämnades till nya fastigheter från och med den 1 oktober 1955, skulle grundas på en räntesats av 3,7 %,

7) att räntesatsen å tertiärlån till nybyggda fastigheter, som utlämnades från och med den 1 oktober 1955, skulle utgöra 3,7 %,

8) att bottenförstärkningen å familjebostadsbidraget å 210 kronor skulle ytterligare förstärkas med 100 kronor för varje barn utöver två, dock högst för fem barn utöver två,

9) att familjebostadsbidrag skulle utgå till alla ur standardsynpunkt godtagbara lägenheter oavsett produktionsåret,

10) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t snarast måtte låta igångsätta utredning rörande bostadsstyrelsens personalorganisation,

11) att fastställa av motionärerna framlagd avlöningsstat för bostadsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56,

12) att till Bostadsstyrelsen: Avlöningar anvisa ett anslag av 3 471 400 kronor,

13) att till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån anvisa ett förslagsanslag av 15 000 000 kronor,

14) att till Bostadsrabatter anvisa ett förslagsanslag av 93 000 000 kronor, samt

15) att till Avskrivning å lånefonden för bostadsbyggande anvisa ett anslag av 71 500 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 220 (av herr *Ewerlöf m. fl.*) och II: 285 (av herr *Hjalmarson m. fl.*) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

1) att bostadsstyrelsen icke skulle åläggas att reglera produktionen av en- och tvåfamiljshus, vare sig denna bleve begränsad till visst maximalt antal lägenheter per år eller igångsättningen dirigerad till viss tidpunkt under året;

2) att räntegarantien å bottenlån, som utlämnades för nyuppförda en- och tvåfamiljshus från och med den 1 oktober 1955, skulle grundas på en räntesats av 3,7 %,

3) att räntesatsen för statliga egna-hemslån, som utlämnades för nyuppförda en- och tvåfamiljshus från och med den 1 oktober 1955, samt för förbättringslån utlämnade från och med nämnda dag skulle utgöra 3,7 %,

4) att räntefri stående del av egna-hemslån skulle beträffande en- och tvåfamiljsfastigheter som färdigställdes från och med den 1 april 1956 utgöra 4 000 kronor eller, där låntagaren kunde åtnjuta familjebostadsbidrag, 6 000 kr, samt

5) att räntefri stående del av egna-hemslån icke skulle behöva återbetalas där ej bostadsstyrelsen så prövade skäligt i samband med varaktig överlåtelse av fastigheten.

I de likalydande motionerna I: 222 (av herrar *Norling* och *Öhman*) och II: 287 (av herrar *Senander* och *Johansson* i Stockholm) hade hemställts,

att riksdagen under statsverkspropositionens bilaga 26, punkt 1, måtte

a) avslå de av Kungl. Maj:t föreslag-na ändringarna i grunderna för egna-hemslån;

b) medgiva, att under budgetåret 1955/56 preliminära beslut angående lån från lånefonden för bostadsbyggan-de, måtte få meddelas intill belopp av 790 000 000 kronor;

c) till Lånefonden för bostadsbyggan-de för budgetåret 1955/56 anvisa ett investeringsanslag av 645 000 000 kronor;

samt under samma bilaga, punkt 4, a) medgiva, att under budgetåret 1955/56 preliminära beslut angående lån från anslaget till tilläggs-lån till viss

bostadsbyggnadsverksamhet, måtte få meddelas intill ett belopp av 230 000 000 kronor;

b) till Tilläggs-lån till viss bostads-byggnadsverksamhet för budgetåret 1955/56 anvisa ett investeringsanslag av 240 000 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 231 (av herr *Axel Svensson m. fl.*) och II: 275 (av herr *Adamsson m. fl.*) hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag till sådana statliga stödåtgärder att den årliga grundhyran för specialinredd invalidlägenhet icke komme att överstiga motsvarande hyra för vanlig lägenhet med samma rums-antal och med jämförbar utrustnings-standard.

I de likalydande motionerna I: 329 (av herr *Ohlon*) och II: 415 (av herr *Ohlin m. fl.*) hade föreslagits, att riksdagen måtte

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t an-hålla om en omläggning av den statliga bostadspolitiken efter riktlinjer som i motionerna exemplifierats och i syfte att bättre främja rationellt och kostnadssparande byggande,

2) under uttalande att Kungl. Maj:ts förslag syntes innebära en ytterligare minskning av bostadsbyggandets andel av de totala investeringarna, vilket i nuvarande bristläge om möjligt borde undvikas, fastställa kreditramen för preliminära lånebeslut under nästa bud-getår till 840 milj. kronor och investe-ringsanslaget på kapitalbudgeten för bostadsbyggnad till 750 milj. kronor, vilket i båda fallen innebure en ökning i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag med 50 milj. kronor och möjliggjorde en produktion av mellan 60 000 och 65 000 lägenheter per år,

3) med avslag på Kungl. Maj:ts för-slag beträffande formen för det allmän-nas stöd till flerfamiljshus besluta en övergång från och med nästa budget-år till löpande bidrag enligt i motio-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

nerna angivna riktlinjer i stället för tilläggslån samt en överföring av det av Kungl. Maj:t för fonden för låneunderstöd åskade beloppet till lånefonden för bostadsbyggande,

4) till kapitalmedelsförluster, ränteftergifter och löpande bidrag såsom i motionerna föreslagits anvisa ett belopp av 36,3 milj. kronor, vilket kommer att innebära en ökning i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag med 16,3 milj. kronor,

5) till avskrivning av de nya kapitalinvesteringarna beträffande lånefonden för bostadsbyggande anslå 100 milj. kronor, vilket innebure en minskning i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag med 22,5 milj. kronor,

6) avslå Kungl. Maj:ts förslag om avsättning i särskild ordning av 227,5 milj. kronor till fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster och fastställa anslaget till denna fond till 1 milj. kronor,

7) anhålla hos Kungl. Maj:t att bostadsstyrelsen måtte få i uppdrag att utarbeta förslag till inkomstprövning i samband med utbetalande av räntefria stående delar av egnahemslån,

8) beträffande bostadspolitiken i övrigt godkänna de i motionerna angivna riktlinjerna.

I de likalydande motionerna I: 330 (av herr *Alvar Andersson m. fl.*) och II: 418 (av herr *Larsson i Hedenäset m. fl.*) hade hemställts,

att riksdagen måtte besluta att beträffande egnahemslånebyggandet uttala sig för att ramen under budgetåret 1955/56 ej skulle göras trängre än att minst 17 000 lägenheter i en- och tvåfamiljshus med egnahemslån kunde igångsättas under denna tid, samt att beträffande tiden för igångsättningen detta så långt vore möjligt med hänsyn till arbetskrafttillgången finge ske under den del av året som bäst lämpade sig för egnahemsbyggande, samt

att riksdagen beträffande avvecklingen av den räntefria stående delen av

egnahemslånen måtte besluta att nedläggning ej skedde längre än till 7 000 kronor i första omgången, för egnahemsbyggare med mindre ekonomiska resurser, samt att i övrigt behovsprövning övervägdes.

I motionen II: 78 (av herr *Gustafsson i Skellefteå*) hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till 1956 års riksdag till omläggning av lånevillkoren för olika företagsformer i syfte att uppnå mera likvärdiga konkurrensvillkor, varvid de i motionen anförda synpunkterna borde beaktas.

I motionen II: 416 (av herr *Sjölin m. fl.*) hade hemställts, att riksdagen måtte

a) medgiva att under budgetåret 1955/56 beslut om bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet finge meddelas intill ett belopp av 31 565 000 kronor;

b) till Bidrag för viss bostadsförbättringsverksamhet för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 3 400 000 kronor, innebärande en besparing för nästa budgetår med 26 600 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 528 (av herr *Alvar Andersson m. fl.*) och II: 656 (av herrar *Carlsson i Bakeröd* och *Pettersson i Norregård*) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta avslå propositionen nr 194 samt även beakta vad i motionerna i övrigt hade anförts.

I de likalydande motionerna I: 534 (av herr *Ewerlöf m. fl.*) och II: 663 (av herr *Hjalmarson m. fl.*) hade hemställts, att riksdagen måtte

A. avslå Kungl. Maj:ts förslag i proposition nr 194 att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser beträffande eftergifter i fråga om ränta och amortering å vissa bostadslån,

B. besluta,

1) att räntegarantien å primärlån och sekundärlån till flerfamiljshus och å

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

bottenlån till en- och tvåfamiljshus, vilka utlämnades till nya fastigheter från och med den 1 oktober 1955, skulle grundas på en räntesats av 4,0 %,

2) att räntesatsen å tertiärlån till nybyggda flerfamiljshus och å statliga egnahemslån till nyuppförda en- och tvåfamiljshus, vilka utlämnades från och med den 1 oktober 1955, ävensom å förbättringslån utlämnade från och med nämnda dag skulle utgöra 4,0 %,

3) att räntegarantien skulle upphöra, då den tidigare fastställda giltighetstiden å 10 år utgått,

4) att familjebostadsbidraget skulle höjas från 150 till 170 kronor för varje barn från och med den 1 oktober 1955,

C. anvisa

1) till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån ett förslagsanslag av 18 000 000 kronor,

2) till Bostadsrabatter ett förslagsanslag av 98 000 000 kronor, samt

3) till Avskrivning å lånefonden för bostadsbyggande ett anslag av 49 500 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 535 (av herr *Alexanderson*) och II: 664 (av herrar *Ståhl* och *Larsson* i Stockholm) hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 194 måtte beakta i motionen anförda synpunkter, så att i syfte att begränsa statsutgifterna och förhindra förvärrad hyressplitring räntesubventionerna måtte i den mån förefintliga lånekontrakt gjorde det möjligt, inriktas på nuvarande och blivande fastigheter med s. k. provisoriska tilläggs lån, i huvudsak det bestånd som uppförts efter 1950 med dess högre hyresnivå.

I motionen I: 527 (av herrar *Norling* och *Helmer Persson*) hade hemställts, att riksdagen med bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition nr 194 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till riksdagen om sådana åtgärder att hyresstegring med anledning av räntehöjningen

kunde undvikas i all bostadsbebyggelse.

I motionen II: 665 (av herr *Gustafsson* i Skellefteå) hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån anvisa ett förslagsanslag av 44,6 milj. kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. beträffande rationalisering av bostadsbyggandet med avslag å motionerna I: 329 och II: 415 samt I: 219 och II: 284, såvitt de berör de härmed sammanhängande frågor, godkänna vad utskottet anför;

II. beträffande de allmänna grunderna för avveckling av de generella subventionerna till nytillkommande bostadshus med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna vad utskottet anför;

III. beträffande bostadsbyggandets storlek med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 329 och II: 415 samt I: 220 och II: 285 ävensom I: 330 och II: 418, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anför;

IV. avslå i motionerna I: 219 och II: 284 framställt yrkande beträffande införandet av ett kreditgarantisystem på bostadsområdet;

V. beträffande avveckling av kapitalsubventionen till flerfamiljshus med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 219 och II: 284, såvitt de berörde denna fråga, godkänna vad utskottet anför;

VI. avslå i motionerna I: 329 och II: 415 framställt yrkande att tilläggs lånet skulle ersättas med ett löpande bidrag;

VII. beträffande eftergifter i fråga om ränta och amortering å tertiärlån till flerfamiljshus med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 534 och II: 663, I: 535 och II: 664, I: 528 och II: 656 samt I: 527,

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

VIII. avslå i motionerna I: 534 och II: 663 framställt yrkande beträffande räntesatsen å tertiärlån;

IX. avslå i motionerna I: 219 och II: 284 samt II: 78 framställda förslag beträffande villkor för tertiärlån för olika företagsformer;

X. beträffande villkor för tertiärlån till bostadshus, som innehölle bostäder och lokaler för annat ändamål, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört;

XI. beträffande minskning av den räntefria stående delen av egnahemslån i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 220 och II: 285, I: 329 och II: 415, I: 330 och II: 418, I: 222 och II: 287, I: 119 och II: 119 samt II: 393, förstnämnda åtta motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört;

XII. beträffande eftergifter i fråga om ränta och amortering å statligt lån till en- och tvåfamiljshus med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 534 och II: 663, I: 528 och II: 656 samt I: 527, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

XIII. avslå i motionerna I: 534 och II: 663 framställt yrkande beträffande räntesatsen å egnahemslån;

XIV. avslå i motionerna I: 220 och II: 285 framställt yrkande beträffande återbetalning av räntefri stående del av egnahemslån;

XV. avslå i motionerna I: 534 och II: 663 framställt yrkande beträffande räntesatsen å förbättringslån;

XVI. beträffande familjebostadsbidragets storlek samt förstärkning av bidraget i vissa fall med avslag å motionerna I: 534 och II: 663 samt I: 219 och II: 284, såvitt de berörde dessa frågor, godkänna vad utskottet anfört;

XVII. beträffande tidpunkten för lägenhets färdigställande som villkor för

familjebostadsbidrag med avslag å motionerna I: 219 och II: 284 samt I: 329 och II: 415, samtliga motioner såvitt de berörde denna fråga, godkänna vad utskottet anfört;

XVIII. beträffande statsbidrag till pensionärslägenheter med avslag å motionen II: 125 ävensom motionerna I: 226 och II: 281 samt I: 329 och II: 415, sistnämnda två motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

XIX. beträffande stödåtgärder för anordnande av invalidlägenheter med avslag å motionerna I: 231 och II: 275 godkänna vad utskottet anfört;

XX. beträffande inrättande av en lånefond för täckande av kapitalinsats i bostadsrättslägenhet med avslag å motionen II: 394 godkänna vad utskottet anfört;

XXI. beträffande grunderna för den statliga låne- och bidragsverksamheten till förmån för bostadsförsörjningen, såvitt de ej behandlats under I.—XX., med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och under erinran om vad utskottet i det föregående anfört, godkänna i statsrådsprotokollet förordade ändringar;

XXII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna II: 665 samt I: 534 och II: 663, sistnämnda bägge motioner såvitt de berörde detta anslag, till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 25 000 000 kronor;

XXIII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 534 och II: 663, såvitt de berörde detta anslag, till Bostadsrabatter för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 85 000 000 kronor;

XXIV. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 416 till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ett reservationsanslag av 30 000 000 kronor;

XXV. medgiva, att under budgetåret 1955/56 beslut om bidrag till inrättande av pensionärshem måtte få meddelas intill ett belopp av 10 000 000 kronor;

XXVI. till Bidrag till inrättande av pensionärshem för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100 kronor;

XXVII. till Bidrag till viss upplysningsverksamhet rörande byggnadstekniska frågor för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100 kronor;

XXVIII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 222 och II: 287 samt I: 329 och II: 415, såvitt de berörde denna fråga, medgiva, att under budgetåret 1955/56 preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, måtte få meddelas intill ett belopp av 650 000 000 kronor;

XXIX. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 222 och II: 287 samt I: 329 och II: 415, såvitt de berörde detta anslag, till Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1955/56 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 490 000 000 kronor;

XXX. till Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien för budgetåret 1955/56 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor;

XXXI. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 222 och II: 287 samt I: 329 och II: 415, såvitt de berörde denna fråga, medgiva, att under budgetåret 1955/56 preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från anslaget till tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet, måtte få meddelas intill ett belopp av 140 000 000 kronor;

XXXII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 222 och II: 287 samt I: 329 och

II: 415, såvitt de berörde detta anslag, till Tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet för budgetåret 1955/56 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 210 000 000 kronor;

XXXIII. medgiva, att räntefoten för lantarbetarbostadslån, vilka komma att beviljas under budgetåret 1955/56, bestämdes till 3,25 procent;

XXXIV. till Lån till uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder för budgetåret 1955/56 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 100 kronor;

XXXV. till Lån till anordnande av kollektiva tvätterier för budgetåret 1955/56 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 100 kronor;

XXXVI. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 329 och II: 415 samt I: 534 och II: 663, såvitt de berörde detta anslag, till avskrivning av nya kapitalinvesteringar i Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 122 500 000 kronor;

XXXVII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 329 och II: 415, såvitt de berörde frågan om anvisande av medel för avskrivning av kapitalsubventioner, till Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1955/56 anvisa ett anslag av 228 500 000 kronor;

XXXVIII. avslå i motionerna I: 219 och II: 284 framställt yrkande rörande översyn av bostadsstyrelsens organisation;

XXXIX. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för bostadsstyrelsen, som föranleddes av vad i statsrådsprotokollet förordats;

XXXX. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 219 och II: 284, såvitt de berörde denna fråga, fastställa av utskottet fram-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

lagd avlöningsstat för bostadsstyrelsen att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56;

XXXXI. besluta, att i personalförteckningen för länsbostadsnämnderna antalet kontorsbiträden i lönegrad Ca 8 skulle ökas med två;

XXXXII. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag fastställa av utskottet framlagd avlöningsstat för länsbostadsnämnderna att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56;

XXXXIII. beträffande medelsbehovet för bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 219 och II: 284, såvitt de berörde ifrågavarande anslag, för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa

a) till Bostadsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 671 400 kronor;

b) till Bostadsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 555 000 kronor;

c) till Länsbostadsnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 905 000 kronor;

d) till Länsbostadsnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 677 000 kronor;

XXXXIV. besluta, att i förevarande sammanhang behandlade motioner, till den del de icke blivit ovan under punkterna I.—XXXXIII. särskilt berörda, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande rationalisering av bostadsbyggandet

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i Dövertorp och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort under I. hemställa att riksdagen måtte beträffande rationalisering av bostadsbyggandet i anledning av motionerna I: 329 och II: 415 samt I: 219 och II: 284, såvitt de berörde härmed sammanhängande frågor, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

b) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* samt *Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Ager*, vilka ansett, att utskottet under I. bort hemställa att riksdagen måtte beträffande rationalisering av bostadsbyggandet i anledning av motionerna I: 329 och II: 415 samt I: 219 och II: 284, såvitt de berörde härmed sammanhängande frågor, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad dessa reservanter anfört;

2) av herrar *Bergh, Skoglund* i Dövertorp och *Cassel*, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa att riksdagen måtte beträffande de allmänna grunderna för avveckling av de generella subventionerna till nyttillkommande bostadshus i anledning av Kungl. Maj:ts förslag godkänna vad reservanterna anfört;

3) beträffande bostadsbyggandets storlek

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i Dövertorp och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort under III. hemställa, att riksdagen måtte beträffande bostadsbyggandets storlek i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 329 och II: 415, I: 220 och II: 285 samt I: 330 och II: 418, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

b) av herrar *Ohlon, Sundelin, Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén, Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Ager*, vilka ansett att utskottet under III. bort hemställa, att riksdagen måtte beträffande bostadsbyggandets storlek i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 329 och II: 415, I: 220 och II: 285 samt I: 330 och II: 418, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad dessa reservanter anfört;

c) av herrar *Pålsson, Nils Theodor Larsson, Rubbestad* och *Onsjö*, vilka ansett att viss del av utskottets ytt-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

rande bort ersättas med text av den lydelse reservanternas föreslagit;

d) av herr *Bergman* utan angivet yrkande;

4) av herrar *Ohlon, Sundelin, Bergh, Jacobsson* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Elmén*, herrar *Wedén, Cassel* samt *Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Ager*, vilka ansett att utskottet under IV. bort hemställa att riksdagen måtte beträffande införandet av ett kreditgarantisystem på bostadsområdet med bifall till motionerna I: 219 och II: 284, såvitt de berörde denna fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anfört;

5) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett att utskottet under V. bort hemställa att riksdagen måtte beträffande avveckling av kapitalsubventionen till flerfamiljshus i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 219 och II: 284, såvitt de berörde denna fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anfört;

6) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* samt *Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Ager*, vilka ansett att utskottet under VI. bort hemställa att riksdagen måtte bifalla i motionerna I: 329 och II: 415 framställt yrkande att tilläggs-lånet skulle ersättas med ett löpande bidrag;

7) beträffande eftergifter i fråga om ränta och amortering å tertiärlån till flerfamiljshus

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett att utskottet under VII. bort hemställa att riksdagen måtte beträffande eftergifter i fråga om ränta och amortering å tertiärlån till flerfamiljshus med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 535 och II: 664, I: 528 och II: 656 samt I: 527 ävensom med bifall till motionerna I: 534 och II: 663, samtliga

motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanternas anfört;

b) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* samt *Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Ager*, vilka ansett att utskottet bort under VII. hemställa att riksdagen måtte beträffande eftergifter i fråga om ränta och amortering å tertiärlån till flerfamiljshus med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 535 och II: 664 ävensom med avslag å motionerna I: 534 och II: 663, I: 528 och II: 656 samt I: 527, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad dessa reservanter anfört;

c) av herrar *Pålsson, Nils Theodor Larsson, Rubbestad* och *Onsjö*, vilka ansett att utskottets yttrande i viss del bort ersättas med text av den lydelse reservanternas föreslagit;

8) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett att under förutsättning av bifall till den med 7 a) betecknade reservationen utskottet bort hemställa att riksdagen måtte under VIII. bifalla i motionerna I: 534 och II: 663 framställt yrkande beträffande räntesatsen å tertiärlån;

9) av herrar *Ohlon, Sundelin, Bergh, Jacobsson* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Elmén*, herr *Wedén, Cassel* samt *Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Ager*, vilka ansett att utskottet bort under IX. hemställa, att riksdagen måtte beträffande villkor för tertiärlån för olika företagsformer med bifall till motionerna I: 219 och II: 284 samt II: 78, förstnämnda bägge motioner såvitt de berörde denna fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anfört;

10) av herrar *Ohlon, Sundelin, Bergh, Jacobsson* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Elmén*, herrar *Wedén, Cassel* samt *Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Ager*, vilka beträffande villkor för tertiärlån till bostadshus, som innehölle bostäder och lokaler för annat

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ändamål, ansett att till utskottets yttrande bort fogas text av viss angiven lydelse;

11) beträffande minskning av den räntefria stående delen av egnahemslån

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i Dövertorp och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort under XI. hemställa att riksdagen måtte beträffande minskning av den räntefria stående delen av egnahemslån i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 220 och II: 285 ävensom med avslag å motionerna I: 329 och II: 415, I: 330 och II: 418, I: 222 och II: 287, I: 119 och II: 119 samt II: 393, förstnämnda åtta motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

b) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* samt *Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Ager*, vilka ansett att utskottet under XI. bort föreslå riksdagen att beträffande minskning av den räntefria stående delen av egnahemslån i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 329 och II: 415 ävensom med avslag å motionerna I: 220 och II: 285, I: 330 och II: 418, I: 222 och II: 287, I: 119 och II: 119 samt II: 393, förstnämnda åtta motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad dessa reservanter anfört;

c) av herr *Pålsson, Nils Theodor Larsson, Rubbestad* och *Onsjö*, vilka ansett att

utskottet bort under XI. hemställa att riksdagen måtte beträffande minskning av den räntefria stående delen av egnahemslån med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 220 och II: 285, I: 329 och I: 415, I: 330 och II: 418, I: 222 och II: 287, I: 119 och II: 119 samt II: 393, förstnämnda åtta motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t

giva till känna vad nu nämnda reservanter anfört;

12) beträffande eftergifter i fråga om ränta och amortering å statligt lån till en- och tvåfamiljshus m. m.

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i Dövertorp och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort under XII. hemställa att riksdagen måtte beträffande eftergifter i fråga om ränta och amortering å statligt lån till en- och tvåfamiljshus med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 528 och II: 656 samt I: 527 ävensom med bifall till motionerna I: 534 och II: 663, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

b) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* samt *Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Ager*, vilka ansett att utskottets yttrande i viss del bort ersättas med text av den lydelse dessa reservanter föreslagit;

13) av herrar *Bergh, Skoglund* i Dövertorp och *Cassel*, vilka ansett att under förutsättning av bifall till den med 12 a) betecknade reservationen utskottet bort under XIII. hemställa att riksdagen måtte bifalla i motionerna I: 534 och II: 663 framställt yrkande beträffande räntesatsen å egnahemslån;

14) av herrar *Ohlon, Sundelin, Bergh, Jacobsson* och *Skoglund* i Dövertorp, fröken *Elmén*, herrar *Wedén, Cassel* samt *Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Ager*, vilka ansett att utskottet bort under XIV. föreslå riksdagen att beträffande återbetalning av räntefri stående del av egnahemslån med bifall till motionerna I: 220 och II: 285, såvitt de berörde denna fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

15) av herrar *Bergh, Skoglund* i Dövertorp och *Cassel*, vilka ansett att utskottet under XV. bort hemställa att riksdagen måtte bifalla i motionerna I: 534 och II: 663 framställt yrkande

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

beträffande räntesatsen å förbättringslån;

16) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort under XVI. föreslå riksdagen att beträffande familjebostadsbidragets storlek samt förstärkning av bidraget i vissa fall med bifall till motionerna I: 534 och II: 663 samt I: 219 och II: 284, såvitt de berörde dessa frågor, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anför;

17) av herrar *Ohlon, Sundelin, Bergh, Jacobsson* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Elmén*, herrar *Wedén, Cassel* samt *Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Ager*, vilka ansett att utskottet under XVII. bort hemställa att riksdagen måtte beträffande tidpunkten för lägenhets färdigställande som villkor för familjebostadsbidrag med bifall till motionerna I: 219 och II: 284 samt I: 329 och II: 415, samtliga motioner såvitt de berörde denna fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anför;

18) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett att under förutsättning av bifall till de med 2), 5), 7 a), 11 a), 12 a) och 15) betecknade reservationerna utskottets yttrande om medelsbehovet för låne- och bidragsverksamheten under budgetåret 1955/56 bort inledas med ett av reservanterna föreslaget uttalande;

19) beträffande anslaget till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett att under förutsättning av bifall till de med 7 a) och 12 a) betecknade reservationerna utskottet bort under XXII. hemställa att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 534 och II: 663 samt II: 665, förstnämnda bägge motioner såvitt de berörde detta anslag, till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån för butget-

året 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 23 000 000 kronor;

b) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* samt *Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Ager*, vilka ansett att under förutsättning av bifall till den med 6) betecknade reservationen utskottet bort föreslå riksdagen att under XXII. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 534 och II: 663 ävensom med bifall till motionen II: 665, förstnämnda bägge motioner såvitt de berörde detta anslag, till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 44 600 000 kronor;

20) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett att under förutsättning av bifall till den med 16) betecknade reservationen utskottet bort hemställa att riksdagen måtte under XXIII. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 534 och II: 663, såvitt de berörde detta anslag, till Bostadsrabatter för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 99 000 000 kronor;

21) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* samt *Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Ager*, vilka ansett att utskottet under XXIV. bort föreslå riksdagen att i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionen II: 416

a) till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 400 000 kronor;

b) medgiva, att under budgetåret 1955/56 beslut om bidrag, varom nu vore fråga, måtte få meddelas intill ett belopp av 31 565 000 kronor;

22) beträffande ramen för preliminära beslut angående lån från lånefonden för bostadsbyggande

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett att

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

under förutsättning av bifall till den med 3 a) betecknade reservationen viss del av utskottets yttrande bort ersättas med text av den lydelse reservanternas föreslagit;

b) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* samt *Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Ager*, vilka ansett att under förutsättning av bifall till de med 3 b) och 6) betecknade reservationerna utskottet under XXVIII. bort föreslå riksdagen att i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 222 och II: 287 ävensom med bifall till motionerna I: 329 och II: 415, samtliga motioner såvitt de berörde denna fråga, medgiva, att under budgetåret 1955/56 preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, måtte få meddelas intill ett belopp av 840 000 000 kronor;

23) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* samt *Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Ager*, vilka ansett att under förutsättning av bifall till de med 3 b) och 6) betecknade reservationerna utskottet under XXIX. bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 222 och II: 287 ävensom med bifall till motionerna I: 329 och II: 415, samtliga motioner såvitt de berörde detta anslag, till Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1955/56 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 750 000 000 kronor;

24) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* samt *Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Ager*, vilka ansett att under förutsättning av bifall till den med 22 b) betecknade reservationen utskottet bort under XXXI. föreslå riksdagen att med bifall till motionerna I: 329 och II: 415 ävensom med avslag å motionerna I: 222 och II: 287, samtliga motioner såvitt de berörde denna fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om medgivande

till preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från anslaget till tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet;

25) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* samt *Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Ager*, vilka ansett att under förutsättning av bifall till den med 23) betecknade reservationen utskottet under XXXII. bort hemställa att riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 222 och II: 287 ävensom med bifall till motionerna I: 329 och II: 415, samtliga motioner såvitt de berörde detta anslag, besluta, att anslag till Tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet icke skulle för budgetåret 1955/56 anvisas;

26) beträffande avskrivning av nya kapitalinvesteringar m. m.

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i *Doverstorp* och *Cassel*, vilka ansett att under förutsättning av bifall till de med 8), 13) och 15) betecknade reservationerna utskottet bort under XXXVI. hemställa att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 534 och II: 663 samt I: 329 och II: 415, samtliga motioner såvitt de berörde detta anslag, till avskrivning av nya kapitalinvesteringar i Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 25 000 000 kronor;

b) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* samt *Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Ager*, vilka ansett att under förutsättning av bifall till den med 6) betecknade reservationen utskottet bort under XXXVI. föreslå riksdagen att i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 534 och II: 663 ävensom med bifall till motionerna I: 329 och II: 415, samtliga motioner såvitt de berörde detta anslag, till avskrivning av nya kapitalinvesteringar i Lånefonden för bostadsbyggande för bud-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

getåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 100 000 000 kronor;

27) av herrar *Ohlon*, *Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* samt *Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Ager*, vilka ansett att under förutsättning av bifall till den med 26 b) betecknade reservationen utskottet under XXXVII. bort hemställa att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 329 och II: 415, såvitt de berörde detta anslag, till Avskrivning av oregerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1955/56 anvisa ett anslag av 1 000 000 kronor;

28) av herrar *Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett att utskottet under XXXVIII. bort föreslå riksdagen att beträffande översyn av bostadsstyrelsens organisation med bifall till motionerna I: 219 och II: 284, såvitt de berörde denna fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anförde;

29) av herrar *Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett att avlöningsanslaget till bostadsstyrelsen borde anvisas med 3 471 400 kronor och att därför utskottet under XXXX. bort hemställa att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 219 och II: 284, såvitt de berörde denna fråga, fastställa av reservanternas angiven avlöningsstat för bostadsstyrelsen att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1955/56;

30) av herrar *Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett att avlöningsanslaget till länsbostadsnämnderna borde anvisas med det av Kungl. Maj:t äskade beloppet av 2 855 000 kronor och att därför utskottet bort under XXXXII. föreslå riksdagen att med bifall till Kungl. Maj:ts förslag fastställa däri föreslagen avlöningsstat för länsbostadsnämnderna att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56;

31) av herrar *Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett att under förutsättning av bifall till de med 29) och 30) betecknade reservationerna utskottet bort under XXXXIII. föreslå riksdagen att beträffande medelsbehovet för bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 219 och II: 284, såvitt de berörde ifrågavarande anslag, för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa

a) till Bostadsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 471 400 kronor;

b) till Bostadsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 555 000 kronor;

c) till Länsbostadsnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 855 000 kronor;

d) till Länsbostadsnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 677 000 kronor;

Hans excellens herr statsministern *Erlander* hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med behandlingen av detta ärende besvara herr *Hagbergs* i Stockholm interpellation angående den genomförda diskontohöjningens inverkan på arbetslöshet och hyreskostnader.

Likaledes hade chefen för socialdepartementet, herr statsrådet *Sträng*, tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med behandlingen av detta ärende besvara herr *Svenssons* i *Ljungskile* fråga angående förstärkning av bostadsstyrelsens organisation för åstadkommande av snabbare behandling av ärenden angående radhus.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Utskottets majoritet har med all rätt framhållit, att de många säryrkanden som från högerpartiet har framställts i denna fråga är att be-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

trakta som ett led i ett allmänt bostadspolitiskt program. Vad det programmet innehåller torde numera vara så pass känt, att jag inte behöver spilla alltför mycken tid på att ange dess huvudgrunder. Jag vill emellertid i största korthet söka ge en föreställning om vad vi syftar till och hur vi ser på denna ytterst väsentliga fråga.

Allra först må då sägas, att det nuvarande tillståndet på bostadsmarknaden ger anledning till allvarliga betänkligheter. Dess mest framträdande grad är svår bostadsbrist, framför allt koncentrerad till de större städerna. Det må vara en tröst att kunna konstatera, att den bostadsbristen icke tycks ha ökat under det senaste året, men den har heller inte avvecklats, och vi vet i närvarande stund ingenting om när denna brist kan komma att avvecklas.

För alla de människor — och de kan räknas i hundratusental — som direkt eller indirekt har kännning av bostadsbristen är den inte något statistiskt räkneproblem utan en skrämmande realitet. Jag skall inte räkna upp allt det elände som bostadsbristen för med sig; det känner vi alla till av personlig erfarenhet eller av erfarenhet som vi inhämtat av närstående.

Hur skall vi då komma ur den ytterligt besvärliga situation där vi befinner oss? Enligt vår mening är det nödvändigt att göra allt som kan göras för att få en mycket stor byggnadsproduktion till stånd. Vi utgår ifrån att det för bostadsbyggandet inte skall behöva tas i anspråk större resurser än dem som regeringen själv har räknat med. För det ökade antal bostäder som vi vill uppnå räknar vi alltså med samma summa som regeringen.

Låt oss ta det konkret. Om varje eget hem kostar 50 000 kronor och vi har möjlighet att sätta in 100 miljoner kronor, kan vi för denna summa få fram 2 000 egnahem, men kan vi pressa ned kostnaden per eget hem från 50 000 till 40 000 kronor, räcker dessa 100 miljo-

ner inte bara till 2 000 utan till 2 500 egnahem. Vi har alltså genom en sådan besparing lyckats skaffa ytterligare 500 familjer det egnahem de drömt om.

Den minskning av byggnadskostnaderna, som skall till för att verkligen få många bostäder till stånd, är också nödvändig om man skall kunna realisera det andra huvudkravet vi vill uppställa för en sund bostadspolitik, nämligen att bostäder, när det gäller människor med normala inkomster och försörjningsbördor, skall kunna tillhandahållas dem till kostnader, som de själva har möjlighet att betala utan att lita till andras hjälp.

Det är klart, att vi med största intresse har försökt följa den omfattande experimentverksamhet, som på detta område bedrivits runt om i landet och som har till syfte att bringa ned byggnadskostnaderna. Själva har vi försökt att dra vårt strå till stacken. Vi har låtit uppföra tre olika experimenthus, och där har vi nått så långt, att vi har kommit ned till en produktionskostnad på cirka 40 000 kronor. Det gäller då egnahem på tre rum och kök på 75 å 80 kvadratmeter, och i de fall då ingen källare finns förekommer i stället biutrymmen på 20—40 kvadratmeter.

Vi har visat att till denna kostnad på 40 000 kronor kan man komma med ett flertal olika hustyper, olika konstruktioner och olika produktionsmetoder. Det är då att märka, att de hus det här gäller har byggts i Stockholms stad, där byggnadskostnaderna är väsentligt större än de är inom landet i övrigt. Som en jämförelse kan jag nämna, att våra arkitekter meddelat oss att den nu vanliga egnahemstypen, omfattande ungefär samma bostadsyta men försedd med hel källare, där ofta ett garage inretts, kostar i Stockholm ungefär 50 000 kronor, om egnahemsägaren själv svarat för uppförandet. Har ett sådant egnahem uppförts av

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

byggmästare med anlåtande av byggnadsarbetare, är kostnaden minst 60 000 kronor.

Det har från bostadsstyrelsens sida sagts, att man inte kan bedöma möjligheterna att sänka byggnadskostnaderna med ledning av de erfarenheter som gjorts genom uppförandet av ett eller annat experimenthus, ty särskilda faktorer kan ha spelat in därvidlag. Det kan nog vara riktigt, men i de fall, som vi har kännedom om, har dessa speciella faktorer verkat fördyrande och inte förbilligande, och så är det väl nästan alltid med experimentverksamhet, vad det än är fråga om att framställa. Om en given standard skall upprätthållas, måste väl det första huset bli dyrare än de hus som produceras, sedan man kommit i gång med tillverkningen och hunnit skaffa sig litet erfarenheter. Vi fick exempelvis betala 3 500 kronor extra i byggnadsarbetarlöner för ett av experimenthusen — detta belopp är alltså inräknat i de 40 000 kronor som jag här talat om.

Bostadsstyrelsen gör också gällande, att man på många håll i landet genom en väl genomtänkt planering och genom att utnyttja förnuftiga byggnadsmetoder har lyckats komma till ännu bättre resultat än som redovisats för olika experimenthus. Om detta är riktigt — och det har vi inte anledning att betvivla — är det naturligtvis i hög grad glädjande. Det ger oss belägg för våra påståenden, att det är möjligt att rätt betydligt bringa ned byggnadskostnaderna.

Jag vill ta ett annat exempel. Det finns här i landet ett företag med en betydande kapacitet för framställning av färdiga trähus. Detta företag tillhandahåller nu fullt färdiga hus på 85 kvm bostadsyta utan kallare men med särskilda förvaringsutrymmen i en bredvidliggande byggnad. Ett sådant hus, utrustat med alla moderna bekvämligheter, bl. a. elektriskt kylskåp och elektrisk tvättmaskin, och inne-

hållande 4 rum, kan ute i landet nu byggas för en total kostnad, givetvis fränsett tomtkostnaden, på 38 000 à 42 000 kronor — beloppet växlar litet, beroende på vilken ort det gäller. Motsvarande kostnad skulle i Stockholm eller i Göteborg, med användande av gängse byggnadssätt, ha varit 53 000 kronor.

Det är alltså möjligt att ganska väsentligt pressa ned byggnadskostnaderna för egnahem och detsamma gäller flerfamiljshusen. Vad flerfamiljshusen beträffar har vi exempel på att produktionskostnaden för ett nyuppfört hus i Malmö kunnat nedbringas med inemot 10 procent på grund av rationellare byggnadsmetoder. Ändock har isoleringen i dessa hus kunnat förbättras i sådan grad, att värmekostnaden kunnat minskas till ungefär hälften. Dessa båda besparingar har medfört, att hyran kan sänkas med ungefär 15 procent.

Ett annat stort företag som arbetar enligt nya metoder — man har färdigjutna betongelement, som man på platsen monterar samman till färdiga hus — hävdar att de experiment, som man gjort, visar att den totala hyran i husen kan minskas med 20 procent.

Vad vi på högerhåll syftar till är inte — det är jag angelägen understryka — att bara bygga så billiga hus som möjligt, utan vi vill få fram lägsta möjliga boendekostnad utan någon försämring av standarden. Vi vill alltså inte uppnå besparingar på byggnadsidan genom att i stället öka underhålls- eller bränslekostnaden.

Vi är kanske inte längre så ensamma om dessa våra synpunkter som vi har varit. I ett föredrag nyligen inför Stockholms byggnadsförening konstaterade byråchefen Harry Bernhardt i bostadsstyrelsen, som just kommit hem från ett studiebesök i Amerika, att vi här i Sverige bygger betydligt dyrare bostadshus än man gör i Förenta staterna. I rättvisans intresse vill jag till-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

lägga, att byråchefen Bernhardt också påpekade att utförandet av bostadshusen i Förenata staterna var sämre än här. Han ansåg emellertid att vi borde kunna högst väsentligt nedbringa våra byggnadskostnader, och han sammanfattade i några punkter vad vi i sådant syfte borde göra. Jag skall ta mig friheten att här återge dessa punkter.

Byråchefen Bernhardt ansåg att vi skall ompröva standard- och minimikrav. Vi skall stimulera tillkomsten av nya material, antingen genom tillverkning eller import. Vi skall undersöka uppvärmningen, stimulera till förplånering och varje slags höjd effektivitet och inbesparing av arbete. Vi skall också stimulera användningen av elektriska verktyg och material i dimensioner som utan bearbetning passar på platsen. Vi skall stimulera till grupp- och områdesbyggande, till användning av löpandebandsprincipen, till uppdelning av arbetet i små arbetsenheter. Vi skall bygga i grupper om minst 25 enheter åt gången och främja all slags konkurrens.

Ett sådant program rimmar utomordentligt väl med de synpunkter som vi på högerhåll under flera år, givetvis med mindre sakkunskap än byråchefen Bernhardt, har framfört. Vi tror att det går att sänka byggnadskostnaderna, och vi vill att statsmakterna skall göra allt, som i deras förmåga står, för att befordra ett rationellt byggande. Vi vet att det finns intresse för den saken såväl inom departementet och bostadsstyrelsen som inom statens nämnd för byggnadsforskning. Vi hemställer till dem, som där sysslar med dessa angelägenheter, att de med största kraft fullföljer sina uppgifter och söker samarbete med enskilda, kooperativa och kommunala organ och alla andra som arbetar med dessa ting.

Men, herr talman, det är inte nog att man visar att det är tekniskt möjligt att bygga billigare. Man måste också ställa alla dem, som sysslar med

bostadsbyggande, inför den ekonomiska nödvändigheten att tillvarata de tekniska möjligheter som finns.

Hittills har byggnadsindustrien — därom borde vi kunna vara överens — haft en skyddad marknad, fri från konkurrens utifrån, och åtnjutit fördelarna av full sysselsättning, bortsett från säsongvariationerna. Det har inte gjort så mycket, om produkterna har blivit litet dyra, därför att det ändå alltid har gått att sälja ett hus, så länge staten ingripit och förklarat sig beredd att betala vad de blivande hyresgästerna eller bostadsinnehavarna inte själva ansetts orka med.

Låt oss göra en jämförelse med förhållandet i konfektionsindustrien! Vad skulle en kostym kläder kosta, om ingen import fick äga rum och om staten garanterade, att fabrikanten fick täckning för sina kostnader under alla förhållanden? Vad är orsaken till att en manlig arbetare inom konfektionsindustrien har en lön, som är ungefär hälften av vad en byggnadsarbetare förtjänar per år, oaktat att han säkerligen håller på minst lika många timmar som den senare? Vad skulle mjölken och brödet kosta, om lantbrukarna i kalkylen finge räkna sig till godo låt oss säga murar- eller målarlöner? Inom övriga led av bostadsproduktionen förekommer naturligtvis motsvarande förhållanden.

Det är inte min mening att rikta in mig speciellt på arbetslönerna, och jag anlägger naturligtvis inga som helst moraliska synpunkter på dessa; jag konstaterar bara, att förhållandet är sådant och att det är naturligt och mänskligt, att folk utnyttjar den konjunktur, som bjudes. Jag kan dock inte finna någon som helst anledning till att staten genom sina åtgärder skall hålla detta drivhusklimat uppe.

Människor inom olika politiska läger börjar undan för undan komma till insikt om nödvändigheten av att de generella bostadssubventionerna av-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

vecklas. Av särskilt intresse är den motion, som vid årets riksdag väckts av framstående representanter för bondeförbundet. Jag erinrar vidare om att tidskriften Tiden i sitt marsnummer innehöll en artikel av herrar Assar Lindbäck och Olof Palme, i vilken de bland annat uttalar följande: »Det är ju inte alldeles säkert, att exempelvis alla direkta och indirekta subventioner, som i stor utsträckning inspirerades av ett samhälle, som såg ganska annorlunda ut än det nuvarande, är viktigare i dag än de reformer, som ännu inte genomförts. Hur är det exempelvis med bostadssubventionerna, som under nuvarande budget uppgår till nära 500 miljoner kronor? Och hur är det med livsmedelssubventionerna på ungefär 300 miljoner kronor? Är det alldeles säkert att dessa indirekta subventioner är viktigare utifrån en socialistisk samhällssyn än alla de reformer, som vi skulle kunna genomföra, om dessa subventioner skars ned?»

Vi inom högerpartiet har klart deklarerat, att vi vill ha bort både ortsdifferentierade och provisoriska tillägglån samt även betydande delar av den subventionering, som äger rum via räntesättningen. Utskottsmajoriteten har nu försökt räkna ut, vilken hyreshöjning som skulle uppkomma vid ett borttagande av de generella subventionerna i den takt vi föreslagit. Vi godkänner inte dessa beräkningar. Det är inte fråga om något räknepel, men de bygger på den enligt vår mening helt orealistiska föreställningen, att produktionskostnader och andra boendekostnader blir oförändrade, även om subventionerna tas bort. Det förbilligande av byggnadskostnaderna, som vi anser oss ha visat vara möjligt, måste naturligtvis också komma in i bilden. Vi räknar med att den fördyring av årskostnaden, som i och för sig följer med en höjning av räntan och ett borttagande av tillägglånen, kommer att bli ganska begränsad. Därtill kommer —

det hör också hit — att vi föreslagit en allmän skattesänkning. I stort sett menar vi, att någon försämring inte kommer att uppstå genom våra förslagens för dem, som skall bo i de nya husen. Andra människor — jordbrukare, villaägare som byggt utan statliga lån, hyresgäster i det äldre fastighetsbeståndet, för att inte tala om alla bostadslösa, får uteslutande nytta därav, eftersom de slipper att hjälpa till med försörjningen av dem, som skall bo i de hus, som nu skall produceras. Ändå har vi för säkerhets skull föreslagit en förbättring av familjebostadsbidraget, särskilt för familjer med små inkomster och många barn.

Vi har för vår del accepterat den hyrespolitiska målsättning, som 1945 års bostadssociala utredning gjorde till sin, nämligen att inte mer än 20 procent av industriarbetarinkomsten borde gå åt till att hyra en modern bostad. Med de förslag, som vi har lagt fram i riksdagen, kan denna målsättning inte på något sätt äventyras.

Vad vi däremot inte kan vara med om är att — så länge det skall ske med hjälp av skattebetalarnas pengar — som chefen för bostadsstyrelsen brukar säga »undan för undan flytta fram de bostadspolitiska positionerna», så att en allt mindre del av inkomsten skall behöva avsättas till hyran.

Inom högerpartiet betraktar vi egna hemmen som den ideala bostadsformen, särskilt för barnfamiljer, och de är av naturliga skäl den enda möjliga på den rena landsbygden. Vi kan därför inte acceptera Kungl. Maj:ts linje att nu än en gång begränsa egnahemsbyggandet både så att man inskränker rätten att över huvud taget sätta i gång och så att man tvingar den, som verkligen lyckas få tillstånd, att välja en byggnadstid, som kanske inte alls är lämplig just för honom. Produktionen av egnahem bör enligt vår mening lämnas helt fri. I det sammanhanget vill jag peka på att vi föreslagit skattefri-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

het för sparande som skall användas för bostadsändamål.

I propositionen nr 194 har Kungl. Maj:t begärt fullmakt att subventionera bort den kostnadsstegring, som kan komma att inträffa genom den nu höjda räntan. Hur långt den fullmakten skall utnyttjas har vi naturligtvis inte fått veta. Detta vet kanske inte ens Kungl. Maj:t i närvarande stund. En sådan anordning som denna måste vi anse i hög grad olämplig. Det måste vara riksdagens sak att besluta om så vittgående och kostnadskrävande frågor.

Men även fränsett formen anser vi det principiellt felaktigt att bryta ut någon del av det ekonomiska livet och säga att just den skall skyddas mot verkningarna av den förda penningpolitiken. Vad finns det för anledning att här ingripa till skydd för en grupp, om man inte är beredd att skydda andra grupper — jordbrukarna, hantverkarna eller småindustriföretagarna eller de som fått studielån? Kan man begära av t. ex. jordbrukarna, att de skall vara särskilt entusiastiska för att utöver sina egna höjda räntor ikläda sig utgifter för att klara räntestegringen för andra människor, som kanske har det bättre ekonomiskt ställt än de själva? Och det kan väl ändå inte vara rimligt att staten för 3 procent skall låna ut pengar, som den själv har måst låna in för 4½ procent, och dessutom vara så hygglig, att den själv står för lånekostnaderna och alla riskerna. En sådan affär ligger långt bortom förnuftets gränser. Om regeringen nu äntligen inlåtit sig på en generellt verkande metod, så bör den inte förstöra denna genom att inte låta den verka generellt.

Herr talman! Det sägs ibland att den linje, som högern företräder i bostadsfrågan, är osocial och bara är ett medel att befria de stora inkomsttagarna från skatter på bekostnad av de betungade grupperna i samhället. Detta är ett föråldrat tänkesätt. Bortåt 60 procent av den statliga inkomstskatten

betalas av personer, som har en lägre beskattningsbar inkomst än 10 000 kronor. Vad som i verkligheten sker genom dessa subventioner är, att man i enorm omfattning — för de generella subventionerna upptas, mina damer och herrar, på nästa års budget icke mindre än 375 miljoner kronor, d. v. s. $\frac{1}{8}$ av allt vad den statliga inkomstskatten för fysiska personer ger — tvingar människor, även sådana som själva befinner sig i blygsamma ekonomiska villkor, att hjälpa till med försörjningen av en speciell grupp människor, nämligen dem som bor i de nya husen. Detta gör man, märk väl, utan att på något sätt ha sökt utröna, huruvida dessa människor är i behov av hjälp eller inte. Man bara presumerar att alla som flyttar in i de nya husen är nödlidande. Men detta är inte fallet. I själva verket torde de i betydande utsträckning höra till ett betalningskraftigt klientel.

Herr talman! Jag skall inte gå in på de olika detaljerna i vår reservation utan vill endast helt allmänt yrka bifall till samtliga de reservationer, där herr Bergh står bland reservanterna.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag har med kammarens tillstånd för avsikt att besvara en interpellation av herr Hagberg i Stockholm, som i anledning av de åtgärder som av regeringen vidtagits i inflationsbekämpande syfte till mig riktat följande fråga:

Ämnar regeringen tillåta, att de genomförda åtgärderna höjer hyror och levnadskostnader samt framkallar ny arbetslöshet, eller förbereder regeringen några åtgärder däremot och i så fall vilka åtgärder?

Hela raden av inflationsbekämpande åtgärder, bland vilka räntehöjningen

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

endast utgör ett led, har tillkommit för att förhindra de inflationistiska tendenserna i samhällsekonomin att slå igenom och därmed leda till uppenbara svårigheter för samhällets medborgare. Det skall icke förnekas, att vissa av de inflationsbekämpande åtgärderna i sig själva har en prisstegrande effekt och skulle kunna leda till en icke önskvärd pris- och hyresstegring, om de okontrollerat finge utveckla sig. Regeringen har därför företagit motåtgärder.

Beträffande hyrorna vill jag hänvisa till Kungl. Maj:ts proposition nr 194, angående eftergifter beträffande ränta och amortering å vissa bostadsbyggnadslån. Vad gäller levnadskostnaderna är den enda garantien mot en stegring av dessa, att samhällets totala efterfrågan hålles inom ramen av samhällets reala resurser. Detta är precis vad regeringens politik syftar till. Vad slutligen angår frågan om de genomförda åtgärderna kan leda till uppkomsten av arbetslöshet, vill jag endast säga att ledstjärnan för regeringens politik är och förblir full sysselsättning. Denna skall med alla medel upprätthållas. Förutom inriktningen av den allmänna ekonomiska politiken som är gynnsam för upprätthållandet av full sysselsättning, kan nämnas att det under de senare åren skett en upprustning av den statliga arbetsmarknadsorganisationen, som gjort denna väl skickad att bekämpa arbetslöshet, där sådan av olika anledningar hotar uppstå inom vissa orter eller vissa branscher. Jämsides med åtgärderna att dämpa översysselsättningen tillses ständigt att beredskapen mot arbetslöshet på alla fronter hålles intakt.

Herr HAGBERG i Stockholm (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till herr statsministern för svaret på min interpellation.

Av svaret på min interpellation fram-

går först att regeringen vill betrakta räntehöjningen som en del av s. k. inflationsbekämpande åtgärder. Att detta är en omvärdering av räntans roll är lätt att bevisa genom jämförelser med tidigare uttalanden. Men omvärderingen är inte hel. Medgivandet att räntehöjningen, inplacerad i inflationsbekämpandet, har en prisstegrande effekt måste med den lätthet, varmed regeringen hittills blandat ihop prisstegringar och inflation, enligt regeringens egen vokabulär översättas till att den antiinflationistiska räntehöjningen har en inflationsdrivande effekt. Man skall alltså för att låna en populär bild fördriva djävulen med Belsebub.

Statsministern kommer emellertid med en tankspridd reservation när han säger, att den prisuppdrivande effekten blir beroende av om man låter en icke önskvärd pris- och hyresstegring okontrollerat utveckla sig. Detta kan väl bara uppfattas så, att regeringens åtgärder inte behöver leda till andra prisstegringar än dem regeringen tycker är lämpliga för att inte säga önskvärda.

Lägger jag sedan till detta statsministerns förklaringar om hyrorna, skulle dessa innebära att hyresstegringar är lämpliga för omkring 80 procent av hyresgäster och egnahemsägare. För konsumenterna innebär det, att väntade fyra procents prisstegringar är lämpliga och önskvärda. För bönderna innebär det, att en räntehöjning med 100 miljoner kronor bör betraktas som det lämpliga för att inte säga önskvärda. Statsministerns uttalande på punkten kan bara tolkas så, att det är med regeringens goda minne som sådana standardsänkande förhållanden åstadkommes, för att inte säga organiseras.

Kvar står att räntehöjningen inte fått någon ny förklaring och ännu mindre getts ett för vanliga människor godtagbart försvar. Den innebär, när den slår igenom, att statens skattebetalare skall betala ytterligare 100 miljoner kronor i skatter per år. Ungefär liknande blir

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

resultatet för kommunerna. Liknande blir det även enligt en uppgift i Lantbruksförbundets tidskrift för bönderna. Ännu värre blir det naturligtvis för hyresgästerna. Vad konsumenterna beträffar bör en 30-procentig räntehöjning, därest inte motåtgärder vidtas, öka omkostnaderna med nästan samma belopp. Det innebär att företagens omkostnader ökar betydligt mer än vad en genomsnittlig låt mig säga 30-procentig löneökning skulle göra. Det innebär att man, därest räntehöjningen fortbestår och tillåtes framträda i priserna, måste räkna med prisstegringar som kan ligga närmare 20 än 10 procent.

Det betyder fördelar för ett litet antal människor, det medger jag. På banker och andra kreditinstitutioner bör glädjen däröver vara särskilt stor. Att det samtidigt medför försakelser i de många vanliga svenska hemmen är bara sakens andra sida.

Jag har ännu inte tappat hoppet om att regeringen, när den så småningom kommer underfund med vad den ställt till, skall pressa tillbaka räntan och tvingas vidta åtminstone en del åtgärder för att motverka de mest ödesdigra konsekvenserna. Herr Hedlund har ju talat om, att ränteökningen bara får bli tillfällig, men varken statsministern eller finansministern har gjort motsvarande uttalanden. Detta har redan lett till vissa anmärkningsvärda resultat. Jag vill bara nämna ett exempel.

Gävle stad har sedan räntehöjningen genomförts äntligen lyckats lösa sina kreditvärigheter för den närmaste framtiden. Staden har genom kreditbankens förmedling fått låna fem miljoner kronor. Villkoren därför är emellertid 4,6 procent ränta och att lånet skall amorteras på 30 år. Denna höga ränta, som väl ligger 1,3 procentdelar högre än för ett år sedan, har alltså fastlåsts för 30 år framåt, alldeles oberoende av den allmänna räntepolitikens utformning. Detta innebär att staden får i överränta betala 975 000 kronor. Innan

lånet är färdigbetalt får staden respektive dess skattebetalare för dessa fem miljoner kronor betala 8 450 000 kronor.

Är detta ett särfall? Det finns många bevis på att det avspeglar en generell tendens. Det visar sig att kreditinstituten arbetar för fullt med att uppsäga gamla lån och erbjuder sedan nya på de nya räntevillkoren och försämrade villkor i övrigt.

Man bör alltså av statsministerns interpellationssvar dra den slutsatsen, att regeringen med öppna ögon styr oss in i en period av höjda hyror och ökade levnadskostnader. Vad löntagarna tillkämpat sig detta år skall alltså återtas på det klassiska sättet att höja priserna. Hänsyn tas därvid inte alls till den ringa grad i vilken denna lönestegring kan påverka omkostnaderna. När handelns och livsmedelsindustriens 13-procentiga löneökning påverkar omkostnaderna med 1,5 procent är det inte löneökningens fel, att de vanliga konsumtionsvarorna skall öka med minst — som regeringen beräknar — fyra procent. När denna proportion är representativ för hela industrien och för den mest kapitaliserade industrien är ändå lägre, är fyraprocentiga konsekvensprisstegringar en orimlig konsekvens. Men därtill kommer ju som LO-ledaren framhöll i remissdebatten, att företagsvinsterna är så stora, att löneökningarna kan bäras utan prisökningar, om bara viljan därtill funnes — hos statsmakterna.

Att viljan inte finns hos företagarna är självklart. Oberoende av om arbetarna och tjänstemännen skulle arbeta med kulilöner kommer dessa att ta ut varje prisstegring som är möjlig.

Det finns emellertid ett mycket förpliktande uttalande i statsministerns svar: Full sysselsättning skall med alla medel upprätthållas. Jag tar fasta därpå. Men upphäves inte värdet därav av den samtidigt lämnade förklaringen, att regeringen skall dämpa den s. k. över-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

sysselsättningen? Är det inte en paradox att minska en överfull sysselsättning och samtidigt med alla medel hålla full sysselsättning? Eller menar regeringen med full sysselsättning 37 000 registrerade arbetslösa, som vi hade i februari, eller omkring 15 000, som vi kan räkna med för närvarande? En arbetslöshet, som varierar mellan 1,5 och 6,5 procent, kan åtminstone inte vi kalla för överfull sysselsättning.

Hela denna politik med räntestegring och produktionshämmande åtgärder vilar på en dålig konstruktion. Regeringen har klarlagt vari denna konstruktion består. När produktionen i år ökar med två miljarder kronor eller mer kan konsumenterna endast få förbruka en halv miljard därav, eljest kommer den ekonomiska samhällsbalansen i gungning. Ja, jag har i alla fall den obehagliga känslan, att för att kunna upptäcka gungningsfenomen i ett sådant läge måste man själv, ekonomiskt sett, vara litet i gungan.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Det är inte mycket mening i att ta upp en ekonomisk diskussion om dessa ting, som vi på sistone har haft möjlighet att diskutera vid så många tillfällen, men jag vill inte att herr Hagbergs i Stockholm anförande skall stå helt oemotsagt i kammarens protokoll.

Herr Hagberg åberopar vår nuvarande arbetsmarknadssituation och frågar vad det är för överfull sysselsättning, som för närvarande oroar regeringen. Det kan inte vara herr Hagberg obekant att vi för närvarande efterfrågar 42 000 man, under det att den arbetslöshet som är registrerad rör sig omkring 15 000 man. Om herr Hagberg gör en undersökning vid flera av våra stora industrier skall han finna att det vore möjligt att högst väsentligt stegra produktionssiffrorna om man hade en större tillgång på arbetskraft.

Det är klart att varje åtgärd, som man vidtar för att dämpa en överkonjunktur, måste te sig som en restriktivitet. Det gör alla våra tidigare åtgärder också. Byggnadsreglering, bilaccis, kreditrestriktivitet över huvud taget, sparsamhet med det allmännas medel, allt som innebär en stramare hushållning måste föra med sig ting som kan te sig besvärande och besvärliga. Jag vill inte alls bestrida att räntevapnet är en sak som man inte tillgriper i onödan. Jag har inte ett ord att ta tillbaka på den kritik av räntevapnet som jag tidigare har lämnat och där jag har påtalat vilka besvärligheter som användandet därav kan föra med sig.

Men, herr Hagberg, om man hotas av en prisstegring, som skulle ta bort effekten av de lönestegringar som löntagarna lyckats kämpa till sig, om man är ansvarig för dessa människors levnadsstandard och vill slå vakt om den, är man då inte skyldig att mot detta prisstegringshot vidta åtgärder, som leder till avsett resultat?

Jag vill fråga vilken olycka som skulle vara störst, en inflation med prisstegringar eller de kontrollerade prisstegringar på vissa bestämda områden, som kan bli en följd av de vidtagna åtgärderna. Det är inte sant att de vidtagna åtgärderna är till gagn för ett fåtal i landet. De är avsedda att förhindra en inflatorisk utveckling. En sådan skulle vara till skada för de många i landet, och det är i deras intresse den nu förda politiken fullföljes, precis som fallet har varit under hela efterkrigstiden, med växlande metoder allt efter växlande ekonomiska lägen.

Herr HAGBERG i Stockholm (k) kort genmäle:

Herr talman! Om jag förebrår regeringen för konkreta åtgärder, som verkar, för att använda den för regeringen så kära termen, i inflationistisk riktning, tycker jag att det är meningslöst att statsministern till mig ställer frågan,

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

om inte regeringen har skyldighet att ingripa mot inflationsfarorna. Själva huvudtanken i min framstöt har ju varit att försöka få regeringen att ingripa mot faran för prisstegringar.

Men jag måste tyvärr säga att de åtgärder som regeringen har redovisat — inte bara nu, utan också i andra sammanhang — inte kan motverka prisstegringar. De har, såsom statsministern har erkänt i sitt interpellations-svar, under vissa villkor en klart prisstegrande effekt. Och den reservation, som man gör när det gäller denna prisstegringseffekt, står ju inte i korrespondens med de faktiska åtgärderna, utan kvar står fortfarande som den huvudsakliga invändningen från vår sida — inte minst mot räntestegringen — att regeringens politik höjer prisnivån, gör det dyrare för människorna att leva och på sitt sätt också befordrar inflationstendenserna. Det är däri invändningen består.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! Jag tror att vi skall diskutera de här tingen när vi ser verkningarna av den politik som är förd. Jag upprepar än en gång min fråga till herr Hagberg, om det skulle varit bättre att vi hade vägrat att handla och i stället tagit en inflation, med de våldsamma vinster för företagen som en sådan skulle ha fört med sig. Det kanske går an att undersöka vad den nu förda politiken innebär för vinstutvecklingen och för möjligheterna att skydda de lönehöjningar som löntagarna har tillkämpat sig.

Herr **HAGBERG** i Stockholm (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att jag redan har svarat på den frågan, men jag vill ännu en gång säga att felet inte är att man vidtagit åtgärder mot den fara för prisstegringar som uppstått, utan

felet är att man handlat på sådant sätt att man befordrar prisstegringar. Det gäller enligt min mening framför allt beslutet om räntan. Regeringen har ju också erkänt vilka prisstegrande effekter räntan dock får, och i den diskussion som nu följer får vi säkert veta, att en av dessa effekter blir att hyresnivån stegras, i första hand för de äldre fastigheterna. Naturligtvis kommer detta på längre sikt att påverka hyrorna i de nyare husen, även om den åtgärd som regeringen föreslagit på detta område för tillfället kommer att hindra en fördyring för låt oss säga 20 procent av hyresgästerna. För den stora massan leder räntehöjningen dock till prisstegringar.

Herr **GUSTAFSSON** i Skellefteå (fp):

Herr talman! För att i någon mån anknyta till den debatt som förts mellan herr Hagberg i Stockholm och hans excellens statsministern kan det vara lämpligt att börja med att säga några ord om vårt ställningstagande till det nya läge som inträtt i och med räntehöjningen. Den proposition på fyra sidor, som av regeringen lagts fram med anledning av räntehöjningen, innebär ju en anhållan om en fullmakt för regeringen att vidtaga åtgärder för att åtminstone i viss utsträckning få bort den hyresstegring som skulle bli följden av räntehöjningen. Det är klart att det inte är särskilt tilltalande för riksdagen att ge sådana fullmakter in blanco utan att erhålla någon klar redogörelse för hur fullmakterna skall användas. Tredje avdelningens ordförande, herr Gustaf Karlsson i Munkedal, sade i dag i debatten i första kammaren att en sådan åtgärd ur riksdagens synpunkt är betänkelig. Jag har för min del inte något som helst behov av att använda ett starkare uttryck än detta. Självklart är att det ur riksdagens synpunkt är betänkligt att ge sådana fullmakter. Å andra sidan har det syntts oss att rätt starka skäl talar för att riks-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

dagen nu bör skjuta på ett mera definitivt ställningstagande i denna fråga. Läget är strängt taget alltför oklart för att vi skall kunna ta några definitiva ståndpunkter. Vi vet inte hur stor hyreshöjningen blir i det gamla fastighetsbeståndet, och det är ändå en sak som måste inverka på bedömningen. Vi vet heller inte hur stor hyreshöjningen blir i de statsbelånade fastigheterna med anledning av driftkostnadsstegringen. Att alltså nu rusa i väg och göra betydande ändringar i subventionsvillkoren är enligt vår mening att handla i blindo.

Högern har gjort ett försök i den vägen genom att i en motion ange hur man tänker sig förändringarna med anledning av räntehöjningen. Om jag har förstått motionen rätt skulle ett bifall till högerförslaget innebära att för de statsbelånade hus som byggdes under åren 1941—1945 skulle räntan för primär- och sekundärlån höjas med ungefär 1,1 à 1,2 procent, för hus som byggdes under tiden från och med år 1946 och till och med juni månad 1955 skulle räntan höjas med endast 0,6 à 0,7 procent, och för hus som hädanefter byggs och som alltså färdigställs efter den 1 juli 1955 skulle inte bara, som i de tidigare fallen, primär- och sekundärlåneräntan utan även tertiärlåneräntan höjas med en hel procent. Jag tycker nog det förefaller som om vi härigenom skulle få nya hyresklyftor, och jag tror att denna högermotion är ett rätt bra exempel på hur svårt det är att yxa till sådana där förslag innan man har det material som skall ligga till grund för ett ställningstagande.

Nu har det från olika håll sagts att räntan måste slå igenom även i hyrespriserna och jämväl beträffande de statsbelånade lägenheterna för att räntehöjningen skall få den verkan man avsett med densamma. Man skulle då kunna ställa frågan: Hur skulle räntehöjningen ha slagit igenom om vi hade haft en fri hyresmarknad — alltså utan

hyresreglering — med hyrespriser som rätt väl svarat emot driftkostnader och kapitalkostnader? Såvitt jag förstår skulle det då inte ha hänt något omedelbart. En hel del av fastighetsägarna har ju bundna lån, och de vidtar väl inte några åtgärder i en sådan situation. Andra har icke bundna lån, men de väntar i alla fall för att se om det endast är en kortvarig ränterörelse uppåt eller om det är en ränteförändring på längre sikt. Vidare medför ju de rätt långvariga hyreskontrakten att hyrespriserna över huvud taget är så pass trögrörliga att mera kortvariga räntevariationer knappast visar sig i hyrespriserna om man har en fri hyresmarknad. Det är först när det blir en långvarig förändring av räntan uppåt eller nedåt som hyrespriserna anpassar sig till det nya ränteläget, och då sker det inte på en gång utan genom en anpassning så småningom.

Nu kommer hyrorna i det gamla fastighetsbeståndet förmodligen att genom hyresrådets och regeringens beslut med anledning av räntestegringen höjas från och med ett visst datum. Jag tror nog att man kan säga, att även om man subventionerar bort räntestegringen i de statsbelånade husen kommer, tack vare hyresregleringen, räntan i alla fall att slå igenom i hyrorna lika snabbt som den skulle ha gjort om vi haft en fri hyresmarknad.

I detta sammanhang skulle jag emellertid vilja påtala en sak, som vi aktualiserat för första gången i år men som jag anser vara av rätt stor betydelse. Det gäller frågan om hur räntesubventionen över huvud taget verkar på strävandena att förbilliga byggnadsverksamheten. Räntegarantien på primär- och sekundärlån är ju egentligen ingenting annat än ett årligt löpande bidrag för att subventionera bort en del av de höga byggnadskostnaderna. Man kan alltså säga, att en rätt väsentlig del av bostadsstödet redan utbetalas på det sätt som folkpartiet föreslagit

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

och som brukar framställas som synnerligen ansvarslöst.

Det är nog rätt svårt att förklara varför det är naturligt att genom ett löpande bidrag klara av räntenedsättningen vid primär- och sekundärlånen men i högsta grad onaturligt att klara av den på det sättet när det gäller terärlånen.

Man kan alltså slå fast, att en väsentlig del av hyressubventionerna nu sker i form av årligt löpande bidrag. Men det är ett fel med detta löpande bidrag, nämligen att det utgår med högre belopp vid högre byggnadskostnader. Man kan säga, att tack vare räntesubventionen betalar staten en del av överkostnaden vid ett dyrt bygge. När det gäller för en byggare av hyreshus att avgöra exempelvis standardfrågan, kan detta avgörande förtryckas därför att han inte får hela straffet i form av en hög hyra tack vare den nedsatta räntan. Det är på samma sätt när det gäller att bygga ett egnahem. Om han tar alltför stor hänsyn till kravet på högre utrymmesstandard, får han inte heller hela straffet i form av hög hyra, därför att staten betalar en del av denna överkostnad just på grund av räntesubventionen.

Det föreligger alltså risk för att bostadsnöd i form av en nedsatt ränta, på grund av att det utgår med högre belopp vid högre godkända byggnadskostnader, verkar avtrubbande på människornas lust att bygga billigare och att detta sålunda är en form av bostadsstöd, som man har anledning ställa under debatt. Vi tror, att om man ändrade på detta och gäve ett löpande årligt bidrag, som inte varierade med byggnadskostnaden utan utginge med ett fast årligt belopp per kvadratmeter när det gäller hyreshus och per fastighet när det gäller enfamiljshus, skulle man komma ifrån denna olägenhet.

Nu har emellertid den här räntesubventionen, särskilt när det gäller egnahem, ytterligare en nackdel, som jag

vill påpeka i detta sammanhang, nämligen att egnahemsägaren inte stimuleras att göra extra amorteringar på sitt egnahem. Det är ju ganska klart att man inte är intresserad av att göra mera amorteringar än man är tvungen till enligt lånevillkoren, om man får högre ränta när man har pengarna tillgängliga i bank än om man binder dem genom en amortering på egnahemmet. Till detta har ju i dessa sista dagar kommit, att om man har pengarna tillgängliga på bank kan man få schablonavdrag vid taxering, vilket man däremot inte kan få om man binder dem vid egnahemmet.

Nu kan det synas som om det ur samhällsekonomisk synpunkt inte spelar någon egentlig roll om folk sparar i inrättningar som banker o. d. eller om man sparar genom amorteringar på egnahem. Men det är kanske ändå inte riktigt likgiltigt. Sparmedlen i bank är mera lättillgängliga, och frestelsen att använda dem kan bli övermäktig. Att gå omkring och exempelvis önska sig en sommarstuga och en bil och ha pengar tillgängliga i bank men inte ta ut dem, det fordrar en karaktärsstyrka som vi kanske inte besitter i vanliga fall. Det borde således vara av intresse för statsmakterna att stimulera sparandet i form av amorteringar i egnahem framför sparande i kreditinrättningar. Men regeringen och finansministern har gjort precis motsatsen.

Vi anser sålunda, att räntesubventionen är en form, som av olika anledningar bör omprövas, och att man i den utsträckning man måste fortsätta med de generella subventionerna skall söka sig fram till andra former, som inte har dessa olägenheter. Vilken uppfattning man än kan ha beträffande generella hyressubventioner bör man kunna enas om att de skall ordnas på ett sådant sätt att de inte verkar avtrubbande på folks intresse att bygga billigare och amortera på sina egnahem.

Beträffande bostadsbyggandets om-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

fattning har vi i en reservation föreslagit, att medelsramarna skall höjas med 50 miljoner i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag. Vi har därvid i första hand räknat med att det skall kunna byggas flera egnahemslägenheter än vad regeringen angivit i statsverkspropositionen. Det är enligt vår mening rätt tveksamt om det verkligen medför någon betydande besparing av arbetskraft om man inskränker egnahemsbyggandet, åtminstone när det gäller egnahemsbyggandet på landsbygden. De som på landsbygden sysslar med att bygga egnahem är som vi vet ofta småbrukare och äldre arbetare, som det över huvud taget inte går att flytta för att utnyttja i byggnadsarbete på annat håll. Begränsar man egnahemsbyggandet på dessa platser, blir måhända enda resultatet att den sortens arbetskraft blir sämre utnyttjad än den annars skulle ha blivit.

På samma sätt måste man sätta ett frågetecken när det gäller att på landsbygden jämnt fördela byggandet av egnahem över hela året. Det bästa torde nog vara att låta människorna på landsbygden bygga sina egnahem på tider som passar dem själva. Att försöka reglera den saken genom föreskrifter av centrala myndigheter torde endast ställa till oreda.

Bostadsstyrelsen har också ansett, att den borde få möjlighet att snabbare släppa fram s. k. experimentbygge, och även detta är ett skäl för att i någon mån öka egnahemsbyggandet. Härtill kommer att de knappa medelsramarna har tvingat bostadsstyrelsen att tillgripa systemet med s. k. infrysning, vilket lett till att en viss eftersläpning uppstått i låneverksamheten.

Det finns således enligt vår mening starka skäl att höja medelsramarna med de 50 miljoner kronor som vi föreslagit, och ingen kan göra gällande, att detta skulle innebära någon äventyrlig höjning av investeringsverksamheten.

Högern vill också öka byggandet av

egnahem men har icke ansett det nödvändigt att öka ramarna. I högerns partimotion påstås, att det är bevisat, att byggnadskostnaderna kan sänkas med 20 procent, framför allt i egnahem, och att man fördenskull inte behöver öka medelsramarna för att kunna bygga mer än regeringen tänkt sig.

Det experimenterande som har ägt rum på detta område inger onekligen vissa förhoppningar om att byggandet av egnahem skall kunna förbilligas. Även om publiciteten kring en del av experimenthusen kanske har varit en smula överdriven, utgör dock dessa experiment ett alldeles nödvändigt led i strävandena att åstadkomma ett billigare egnahemsbyggande. Man måste emellertid säga, att det är alldeles för tidigt att dra några bestämda slutsatser av de försök med nya byggnadsmetoder som gjorts vid experimenten.

Även om de nya metoderna vid noggranna undersökningar skulle visa sig ändamålsenliga — vilket vi för närvarande inte vet — så tar det i alla fall en avsevärd tid innan de slår igenom. Människor som bygger ett eget hem vill inte gärna satsa på oprövade nyheter, och det är ett slags konservatism som jag anser rätt förklarlig.

Det är således ganska verklighetsfrämmande att resonera som om en sänkning av byggnadskostnaderna med 20 procent redan vore ett faktum, och jag tycker nog för min del, att herr Cassel verkade en aning för hurtfrisk när han berörde denna sak. Man fick nästan den uppfattningen, att om bara riksdagen bifaller reservationen 3 a av herr Bergh m. fl., kommer byggnadskostnaderna i enfamiljshus att sjunka med 20 procent.

Det är enligt vår mening önskvärt att de generella subventionerna avvecklas. Socialministern har, när han föreslagit en avveckling i år, anfört ett nytt argument för detta, nämligen reallönestegringen. Vi anser för vår del att det är befogat att använda detta argument,

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

och vi anser att en förbättrad relation mellan hyror och inkomster mycket väl kan leda till en snabbare avveckling av de generella subventionerna.

Vi har därför biträtt departementschefens förslag, att tilläggslånen skall sänkas med ett belopp som motsvarar 1 krona per kvadratmeter samt att den räntefria, stående delen av egnahemslånen skall sänkas från 8 000 till 6 000 kronor. Däremot tror jag inte det är möjligt att följa högerförslaget utan att riskera betydande störningar på byggnadsmarknaden. Att på en gång sänka det statliga och kommunala tilläggslånet med belopp mellan kr. 2:20 och 4:00 per kvadratmeter och höja räntan med 1 procent får nog anses äventyrligt ur byggnadsmarknadens synpunkt.

Socialministern har i år föreslagit, att övergången till lägre subventioner skall ske den 1 april i stället för den 1 januari. Detta är enligt vår mening riktigt av två skäl: för det första drabbar inte sänkningen byggnadsföretag som redan fått preliminärt beslut med bättre villkor, och för det andra blir rusningen för att färdigställa lägenheterna före denna tidpunkt förlagd till en ur byggnadsmarknadens synpunkt mera ofarlig tid. Byggnadsmarknaden är ju som bekant lugn under februari och mars.

Högern har följt socialministern på denna punkt men den vill ju också sänka räntesubventionerna mycket kraftigt. Tidpunkten för detta har högern hittat på alldeles själv: i motionen föreslås att det skall ske den 1 oktober. När man vet hur ansträngd byggnadsmarknaden är den 1 oktober, måste man säga, att högern har lyckats finna den sämsta tidpunkt som över huvud taget kan tänkas på hela året för en sådan övergång. I reservationen har man ändrat detta och föreslagit den 1 juli i stället. Det är möjligt att den tidpunkten är något bättre, men jag misstänker att det skulle bli rätt trassligt på byggnadsmarknaden den närmaste månaden om högerförslaget skulle gå igenom.

Som jag nyss sade har vi biträtt förslaget om att bidraget till enfamiljshus skall sänkas från 8 000 till 6 000 kronor, men vi vill gå litet längre och föreslår att bidraget skall begränsas till 4 000 kronor för högre inkomsttagare. Man kanske kommer att säga, att detta i det generella bostadsstödet för in ett moment av behovsprövning som inte hör hemma där. Nu är emellertid kapitalsubventionen till egnahem även efter en sådan sänkning betydligt större än den subvention som utgår till lägenheter i hyreshus.

Vi anser det inte alls självklart, att man skall ge dessa större subventioner även till människor med höga inkomster. Det förefaller rimligt att den del av bidragen till egna hem, som alldeles klart överstiger de generella subventioner som ges till hyreshus, inkomstprövas. Detta resonemang innebär, att om vi fortsätter med stöd till egna hem, sedan stödet till hyreshusen avvecklats, skall hela stödet inkomstprövas, och jag finner inget orimligt i detta resonemang.

Vi har vid årets riksdag både från högern och folkpartiet samt från bondeförbundshåll motioner om viss inkomstprövning av stödet till egna hem, och det får väl anses tyda på att det i riksdagen finns en ganska vidsträckt opinion som anser detta rimligt.

Finansministern har i år för första gången behandlat frågan om avskrivning av anslaget till de räntefria stående delarna av egnahemslån. Han föreslår därvid en utjämning under en längre tid av avskrivningsbehovet, ett förslag som innebär att finansministern även i teorien övergivit principen att medel, som anslås till icke räntebärande lån, skall omedelbart avskrivas. Förslaget får närmast ses som en eftergift åt folkpartiets utjämningslinje.

Från vårt håll har påpekats redan i fjol, att vissa skäl talar för en avskrivning omedelbart av de medel som går till stöd åt egna hem. Vi ansåg dock att

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

frågan inte krävde något ställningstagande vid fjolårets riksdag, emedan tidigare avskrivningar av tertiärlånefonden kunde anses tillräckliga. Mot en hundraprocentig avskrivning av bidragen till egna hem kunde visserligen riktas samma invändning som mot systemet med tillägglån, som omedelbart avskrivs, nämligen att det innebär att hyresnedsättningen betalas för 25 år framåt i tiden det året huset byggs. Vi har emellertid stannat vid att föreslå, att den del av anslaget till lånefonden för bostadsbyggande, som går till räntefria stående delar av egnahemslån, skulle avskrivas helt under kommande budgetår. Vi har därvid också tagit hänsyn till vårt förslag, att detta stöd inte skall återkrävas annat än vid överlättelse.

Finansministern har själv i år föreslagit att de 100 miljoner kronor som går till stöd åt egna hem, skall avskrivas först med de 25 procent, varmed hela lånefonden avskrives, men dessutom med ytterligare $17\frac{1}{2}$ miljoner kronor. Tillsammans blir alltså detta en avskrivning med $42\frac{1}{2}$ procent. Det är tydligen rätt svårt att reda ut, varför stödet till egna hem just skall avskrivas med $42\frac{1}{2}$ procent. För finansministerns vidkommande finns visserligen en förklaring. Han behöver de $17\frac{1}{2}$ miljonerna för att utjämna avskrivningssumman och få fram ett jämnt belopp, alltså 350 miljoner kronor. Men högern har ett helt annat avskrivningsbelopp och behöver alltså inte några $17\frac{1}{2}$ miljoner för utjämning, och ändå har högern stannat vid en avskrivning av samma storlek. Jag måste säga att det finns väl ingen annan förklaring till detta än att finansministern i år söker avskriva på det sättet. När det gäller avskrivning, är högerns följsamhet till finansministern närmast rörande. Det är detsamma om finansministern följer sina egna avskrivningsprinciper eller inte, så kan han vara alldeles lugn för att ha högern i sällskap.

Ett gammalt tvisteämne i bostadsdebatten är ju konkurrensvillkoren, och jag vill säga några ord om dem innan jag slutar.

Vi har från vårt håll alltid hävdad, att de olika företagsformerna bör få konkurrera på villkor, som är ungefär likvärdiga. Nu har emellertid räntehöjningen förstorat de ekonomiska olikheterna i villkoren, som följer med de olika lånegränserna. När räntan är hög är det självklart fördelaktigt för ett bostadsföretag att få låna 100 procent av anläggningskostnaden till 3 procents ränta jämfört med ett annat företag, som endast får låna 85 procent till denna ränta och sedan får skaffa resten av pengarna mycket dyrare. I nuvarande läge kan nog den mersubvention, som de kommunala företagen erhåller i jämförelse med enskilda, under de första åren, innan amorteringarna hinner verka, beräknas motsvara en hyresnedsättning mellan kr 1:50 och 2:— per kvadratmeter.

Jag har i en motion föreslagit, att räntesubventionen, så länge den kommer att användas, inte måtte utgå för lån, som ligger ovanför den lånegräns som gäller för enskilda företag. Det betyder att man skulle sätta gränsen för denna subvention vid gränsen för de enskilda företagens lån och att de medel, som lånas ut där ovanför, skulle åsättas en riktig ränta. Det skulle alltså innebära att de ekonomiska olikheter, som följer med de olika lånegränserna, försvunne.

Tyvärr har statsutskottet inte ansett sig böra ta någon notis alls om detta förslag eller över huvud taget dröja vid de orättvisor, som ligger i de olika lånevillkoren och som det borde vara angeläget att få ur världen. Det torde också vara i allas intresse, inte minst den bostadssökande allmänhetens, att de olika företagsformerna får tävla på samma villkor och att man kan jämföra de icke alls ofelbara allmännyttiga före-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

tagen med på lika villkor konkurrerande enskild företagsamhet.

Det finns ju fogat till detta utlåtande ett mycket stort antal reservationer. Jag tror att det rör sig om inte mindre än ett 40-tal. Jag skulle vilja säga att antalet reservationer nog ger en något överdriven bild av motsättningarna i bostadsfrågan. En hel rad av dem rör följdförslag med anledning av andra reservationer. Jag skall inte beröra dem närmare. Jag vill bara påpeka, att vi har föreslagit, att familjebostadsbidrag skall utgå även till familjer som bor i fastigheter som färdigställt före 1942, därför att vi tycker att den gränsdragningen inte är riktig. Vi har också föreslagit att den räntefria stående delen av egnahemslån inte skall kunna återkrävas annat än i samband med försäljning, detta i syfte att ge egnahemsägare ökad trygghet.

Jag skulle till sist vilja fästa uppmärksamheten på ett par motioner, som utskottet inte har kunnat tillstyrka och som jag för min del inte heller ansett mig kunna reservera mig för men som jag ändå har viss sympati för.

Den ena är den motion som gäller en lånefond för lån åt unga familjer till insatser i bostadsrättsföreningar. Jag är av den uppfattningen att det är ur allas intresse önskvärt att bostadsrättsföreningarna stimuleras, framför allt därför att de fonder de har för inre reparationer gör lägenhetsinnehavarna intresserade av hur lägenheten sköts. Dessa bostadsrättsföreningar är en bra form, jag skulle tro i många fall en mycket bättre form än de allmännyttiga företagen. Det finns alltså anledning att stödja dessa bostadsrättsföreningar, men jag har inte ansett mig kunna reservera mig för en statlig lånefond på detta område, som förefaller vara ett onödigt stort ingrepp för att klara den här saken. De kommuner som har särskilt stort intresse av att gynna dessa bostadsrättsföreningar bör nog själva ha

möjlighet att ordna med lån i den mån det anses önskvärt.

Sedan har vi en motion om särskilt stöd för invalidlägenheter, som i och för sig är behjärtansvärda, men som jag inte heller reserverat mig för, bl. a. därför att jag har mina tvivel om lämpligheten av att det sociala stödet plottas bort på olika saker och ifrågasätter om det inte är rationellare att det ges i en form.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till samtliga reservationer av herr Ohlon m. fl.

Herr förste vice talmannen övertog nu ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Med hänsyn till den långt framskridna tiden och att många talare fortfarande är antecknade på listan skall jag inte följa de två föregående talarnas exempel att dra ut på tiden utan försöka begränsa mig till det minsta möjliga. Jag har emellertid här ett par reservationer, som jag måste säga några ord om.

Jag vill då först och främst säga, att jag för egen del i stort sett kan instämma i de synpunkter som framförts både av herr Cassel och herr Gustafsson i Skellefteå om att det bör bli en omprövning beträffande subventionerna för bostadsbyggandet. Jag tror nämligen inte att vi i det långa loppet kan hålla på med denna ständiga subventionering på detta område. Läget är nu enligt min uppfattning sådant, att det föreligger skäl för att ompröva hela detta system. Den målsättning, som riksdagen gick in för 1946, nämligen att man skulle försöka ordna det så att icke större belopp av en industriarbetares lön än omkring 20 procent skulle behöva användas för att betala hyran, är redan nu uppnådd och inte bara uppnådd, utan nämnda procenttal är till och med underskridet. Under sådana förhållanden finner jag

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

det vara angeläget, att man ser till att man inte längre fortsätter med denna subventionering, utan att människorna på detta område som på livets övriga områden får försöka klara sig med de löneinkomster som de i allmänhet har.

Jag har också till min glädje lagt märke till att departementschefen förordar, att i den mån bostadskostnaderna minskar och reallönerna höjs skall man vidta successivt sänkande åtgärder i detta hänseende. Jag hälsar detta departementschefens uttalande med tillfredsställelse. På den punkten kan jag inte ansluta mig till utskottet, som inte vill acceptera detta departementschefens uttalande utan gör det förbehållet, att om sådana åtgärder skulle komma i fråga, skall förslag härom föreläggas riksdagen, innan departementschefen vidtar åtgärder i denna riktning. För min del har jag på den punkten yrkat bifall till departementschefens förslag. Det gäller punkt XI i utskottets kläm.

På ett par andra punkter har jag också en avvikande mening. Det gäller bostadsbyggandets omfattning. Med hänsyn till de önskemål, som från regeringshåll hävdats, att man skall försöka begränsa investeringarna, tror jag att man inte kan låta bli att också låta bostadsbyggandet komma med i detta sammanhang. Bostadsbyggandet har nämligen en nyckelposition när det gäller företagsamheten på investeringsområdet. Därför tror jag att om det skall bli någon verklig effekt i fråga om begränsningen av investeringarna får man nog också inskränka bostadsbyggandet. Jag har lagt märke till att det inte bara förekommer nyproduktion av bostäder utan även i betydande omfattning omändring av redan existerande bostäder som nog drar mycket stora kostnader och tar i anspråk mycken arbetskraft. I en tid av stor bostadsnöd sådan som den man vill göra gällande nu existerar borde man väl ändå försöka låta sådana hjälpliga bostäder, som ännu finns, vara kvar i stället för att riva dem och

bygga nya. Jag har också därvidlag den åsikten, att en viss restriktivitet bör komma i fråga.

Det största bekymmer, som vållades oss i statsutskottets tredje avdelning, var när propositionen nr 194, angående eftergifter beträffande ränta och amortering å vissa bostadsbyggnadslån framlades. Däri begärs ju de anslag, som anses nödvändiga för att motverka de ökade räntekostnaderna. Det är självklart att när man gick in för en höjd ränta var avsikten att man ville skapa ett återhållande moment för hela företagsverksamheten och även ett slags uppsugande av den köpkraft, som inträtt genom de kraftiga lönehöjningarna. Skall man nu på detta begränsade område vara med om att kompensera dessa kostnader, kräver naturligtvis rättvisan att man söker göra detta även på andra områden. Jag tänker då framför allt på de jordbrukare som har stora skulder med räntekostnader, som för dem är minst lika tyngande som för en del hyresgäster.

Man har i utskottet ställt sig synnerligen tveksam när det gällt att lämna denna nu föreslagna compensation. Därvidlag har man emellertid från vårt håll gått med på förslaget i den tron att regeringen skall finna det önskvärt att snarast möjligt återigen pressa ned räntesatserna så att denna tyngande åtgärd försvinner. Det är en angelägenhet av stora mått att åter få ned ränteläget just med hänsyn till den fördyring på olika områden som den höjda räntan medför med därav följande skadeverkningar. Det blir nämligen de svärast skuldsatta, som kommer att bli mest lidande på den höjda räntan, medan de som har det relativt gott ställt blir gödda ytterligare. Jag vädjar därför till regeringen att snarast vidta åtgärder i syfte att få ned räntan och det helst så mycket att den blir vad den var före höjningen.

Herr talman! Med anförande av dessa

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

synpunkter ber jag att få yrka bifall till reservationerna nr 3 c), 7 c) och 11 c).

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Med herr talmannens tillåtelse tänkte jag börja mitt lilla anförande med att svara på en enkel fråga, som ställts till mig av herr Svensson i Ljungskile.

Herr Svensson i Ljungskile har frågat mig, huruvida jag tänker ta något initiativ till personalförstärkning eller omorganisation i bostadsstyrelsen, så att ärenden angående radhus kan avgöras utan så långa dröjsmål som för närvarande är fallet. I anledning härav vill jag erinra om att i samband med den avsevärda ökning av bostadsbygandet och den statliga bostadslångivningen, som satte in 1952 och därefter har fortgått, uppkom en betydande balans av låneärenden. Olika åtgärder har vidtagits i syfte att nedbringa balansen. Bostadsstyrelsens personalorganisation har förstärkts samtidigt som vissa låneärenden har överflyttats från styrelsen till länsbostadsnämnderna. Eftersläpningen i långivningen har också kunnat minskas, men förhållandena är alltså inte tillfredsställande. Jag räknar med att bostadsstyrelsen utan utbyggnad av personalorganisationen under nästa budgetår i huvudsak skall kunna komma till rätta med eftersläpningen i långivningen och att därefter lån — och det gäller självfallet också lån till radhus — skall kunna beviljas i takt med igångsättningen av nya byggnadsföretag. Jag har sålunda inte för avsikt att nu vidtaga några ytterligare åtgärder i fråga om bostadsstyrelsens personalorganisation.

Herr **SVENSSON** i Ljungskile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på den fråga jag ställde till honom för tre å fyra dagar sedan. Saken är ju den att åtskil-

liga av dem, som tänkt sig att nästa vinter få bo i planerade radhus blivit bekymrade för den eftersläpning i ärendenas handläggning som ägt rum. Det framgår också av socialministerns svar, att det inte har varit tillfredsställande. Men socialministern hoppas att det under nästa budgetår skall gå att komma till rätta med eftersläpningen, och under den förutsättningen vill socialministern inte öka personalen eller ändra organisationen i bostadsstyrelsen. I och för sig kan jag förstå denna betänksamhet, men jag skulle vilja stryka under en enda sak i det här sammanhanget, som borde kunna leda till att det blir en snabbare handläggning av dessa ärenden.

Socialministern säger i sitt svar, att vissa låneärenden flyttats över från bostadsstyrelsen i Stockholm till länsbostadsnämnderna. Skulle det inte gå att flytta över även handläggningen av frågor om radhusen, som ju i många fall är alternativ till egnahemsbyggen, till länsbostadsnämnderna? Då skulle saken säkerligen kunna klaras upp åtskilligt snabbare utan någon förstärkning av personalen eller andra ändringar i bostadsstyrelsens organisation. Jag skulle vilja vädja till socialministern att överväga den saken; många skulle bli belättna om det gick.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Om jag får fortsätta med några allmänna reflexioner i den bostadsdebat som här föres, så vill jag först understryka en iakttagelse, som väl ingen kan undgå att göra vid genomläsningen av utskottsutlåtandet och reservationerna, nämligen den att det bakom oppositionens reservationer ligger en mer eller mindre starkt uttalad uppfattning att vi bygger för litet här i landet. I den avgivna folktopartimotionen, som även har fått gehör i en reservation, hänvisar man till att vi lämpligen borde ha ett bostadsbyggande på

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

mellan 60 000 och 65 000 lägenheter. Man har dessutom inom folkpartiet och högern den uppfattningen att riksdagen icke borde följa regeringens förslag och begränsa egnahemsbyggandet till ett visst antal statsbelånade egnahem, utan att den byggnationen skall lämnas helt fri. Konsekvensen av denna oppositionens uppfattning måste bli ett ökat bostadsbyggande, och ingen har väl någonting emot det — tvärtom — om bara de objektiva förutsättningarna härför föreligger.

Jag brukar varje år till debatterna i dessa frågor försöka utreda hur man har lyckats lösa bostadsproblemen i övriga europeiska länder, eftersom brist-situationen på det området är en internationell företeelse. Det visar sig då att Sverige även under 1954 ligger väl uppe i toppen. Två nationer bygger fler bostäder per tusental invånare än vi, nämligen Norge, som leder, och Västtyskland, som ligger tvåa. Utrymmesstandarden på de norska lägenheterna är god, men däremot kan de inte kvalitetsmässigt mäta sig med den bostadsproduktion vi har här i landet.

De goda siffrorna för Västtyskland är delvis betingade av att det där inte är fråga om bara nyproduktion av bostäder. Man räknar där in också mera omfattande reparationer av krigsskadade bostäder. Men icke förty är det klart att Västtyskland har ett imponerande bostadsbyggande.

Som god trea i ordningen ligger så Sverige, och vi ligger deciderat före övriga länder. Vi ligger till och med före England, som ju gärna från herr Cassels och hans meningsfränders sida — mot bakgrunden av att man där just nu har en konservativ regering — brukar tagas fram som ett efterföljansvärt exempel för vår del. Jag skall inte uppta tiden med att verifiera uppgifterna med att anföra procentsiffrornas inbördes förhållanden, utan jag tror att det är tillräckligt med den presentation jag här gjort.

Vi färdigställde under 1954 cirka 58 000 lägenheter. Jag vågar nog säga att det är något av en rekordsiffra i vår moderna bostadsstatistik. Den torde innebära ett större reellt byggande än den många gånger omdiskuterade siffran från 1939, nämligen 59 000 färdigställda lägenheter. Om jag ser på utrymmesstandarden i de lägenheter vi bygger nu — vi har en medelgolvyta i nya lägenheter på upp emot 70 kvadratmeter — och på lägenheternas kvalitet och jämför det med vad förhållandena var 1939, så torde jag få belägg för uppfattningen att 1954 års bostadsproduktion låg i den absoluta toppen.

Mot bakgrunden av vårt allmänna läge vågar jag inte tro att vi skall kunna öka denna bostadsproduktion ytterligare. Jag tror därför att det är mera en gest åt publiken, när man ställer anspråk på att bostadsproduktionen skall pressas upp till mellan 60 000 och 65 000 lägenheter, och när man framhåller att vi genom att helt släppa egnahemsbyggandet fritt skulle få en expansion, som väl till slutresultat måste få en nyproduktion på över 60 000 lägenheter.

Vi känner alla till att det genom de operationer som för närvarande sker på kreditmarknaden är besvärligt att skapa de finansiella förutsättningarna för det program regeringen i detta avseende går ut med, d. v. s. 57 000 å 58 000 lägenheter. Jag hoppas emellertid att vi skall kunna hålla det programmet. Regeringen har fortfarande den uppfattningen att bostadsbyggandet skall ha preferens i den åtstramning på kreditmarknaden, som vi för närvarande har, och att vi med alla till buds stående medel skall försöka driva fram finansieringen av det bostadsprogram, som vi har föreslagit riksdagen. Jag har också funnit att såväl utskottet som oppositionens reservanter har varit angelägna om att understryka, att detta bostadsprogram bör föras i hamn.

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Nu har man, framför allt från högers sida — och det är ju en gammal känd argumentering vid olika tillfällen här i riksdagen och vid möten ute i landet — diskuterat dessa frågor och rekommenderat den ganska enkla patentlösningen, att om man bara rationaliserar i ökad takt och om man bara bygger billigt, så kan en ökning av lägenhetsantalet vara en verklighet utan att man behöver satsa mer pengar och mer reala resurser på det området. Detta är, menar jag, ganska orättvist emot den byggnadsverksamhet som framför allt under de senaste åren mycket energiskt arbetar med att utnyttja möjligheterna till ett förbilligt och rationellt bostadsbygge.

Man får inte ge allmänheten den föreställningen, att man utan vidare kan åstadkomma ett förbilligande på 15—20 procent med åberopande av högerns experimenthus ute i Älvsjö och några flerfamiljshus nere i Malmö. Det finns faktiskt egnahem av god beskaffenhet som väl hävdar sig i konkurrensen med det politiska egnahemmet ute i Älvsjö och som är både billigare och — efter vad som sagts mig från objektivet håll — bättre i fråga om kvalitet. Låt mig vidare omnämna Malmö stads egnahemsbyrås verksamhet, som är föredömlig. Vissa andra egnahemsbyggnationer i göteborgstrakten är föredömliga. Man kommer inom någon månad att i Sandviken starta ett byggande av 50 egnahem enligt löpandebandprincipen i industriell form. Genom speciella medgivanden från myndigheternas sida ges här ett av detta lands allra största industribyggnadsföretag chansen att se vad det kan göra i förbilligande riktning på bostadsbyggandets område.

Det är emellertid en ganska trögriktig materia man här har att göra med. Vi har 60 000 lägenheter under byggnad, och det kommer självfallet att behövas några år innan rationaliseringsvinsterna på detta område får en sådan

betydelse, att de i stort inverkar på byggnadskostnaderna. Därför är det ganska fåvitskt att tro — såsom man synes göra i högerns reservation — att man här skall kunna undgå »råa hyrestegringar» — jag brukar använda det uttrycket — om man följer högerreservationens olika förslag, som är konstruerade med sikte på en avveckling av statssubventionerna och en avveckling i största utsträckning av tilläggs lån och egnahemssubventioner. Allt detta tror man skall så där omgående kunna elimineras och balanseras av sänkta byggnadskostnader.

Jag driver inte här någon speciell regeringsargumentation. Jag har i min hand en publikation som heter Byggnadsindustrin. Den är ett organ för Svenska byggnadsindustriförbundet, Svenska byggnadsentreprenörföreningen och Svenska väg- och vattenbyggarnas arbetsgivareförbund. Man skriver här på ledande plats i mars 1955 följande:

»Av färskt exempel att döma så vinner inte byggnadsfrågor på att bli politiska. Senast har statens nämnd för byggnadsforskning yttrat sig över några riksdagsmotioner. Den ena är en höger- och den andra en folkpartimotion. Båda inbillar sig med enkla medel kunna lösa alla våra byggnadsproblem. På denna plats och i andra sammanhang har hävdats att varken bostads- eller byggnadsproblem mår väl av att politiseras. Så till vida rimmar vår uppfattning med vad forskningsnämnden haft att andraga till sitt och den svenska byggnadsindustriens för svar. Även nämnden antyder att det är viktigare att lösa byggproblemen på en teknisk grund än att låta sig förledas av än så tjugiga klichéer.»

Detta är ju ett ganska hårdhänt betyg åt högerns reservation i första hand, men det droppar även en liten smula på folkpartiet i den här ampla presentationen av de fackmässigt sakkunniga på området.

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

När man kommer in på frågan om propositionen nr 194, om en fullmakt för regeringen att genom en utökad statssubvention eliminera de hyreskostnadsökningar som den höjda räntan skulle innebära, har högern därvidlag valt den i och för sig radikala men opraktiska metoden att säga, att nu får byggarna betala 4 procents ränta i stället för 3 procent. Man kommer tillbaka till argumenteringen om möjligheten att rationalisera och förbilliga byggandet. Här har högern blivit ensam på reservationslinjen, och det begriper jag till fullo. Det är ingen tvekan om att högerns förslag skulle få ganska otäcka följder, om man ser litet längre framåt i tiden.

Till att börja med har man i reservationen kritiserat regeringen för att vi begärt en fullmakt. Denna fullmakt är begärd helt enkelt därför, att hyreskostnaderna konstituerats av två ungefär lika stora poster: den ena är driftkostnaderna och den andra är kapitalkostnaderna. Vi får varje år ifrån hyresrådet och bostadsstyrelsen redogörelse för så noggranna undersökningar som myndigheterna kan prestera om vad som kunde vara rimliga hyresjusteringar, sett mot bakgrunden av vad som hänt på driftkostnadsområdet.

Vi kommer i juni månad att få ett sådant förslag. Där finns bedömningar om reparationsvolymen i husen, där finns bedömningar om kostnadsstegringen på reparationsvolymen och där finns andra bedömningar på driftkostnadssidan: fastighetsarbetarlöner, skattehöjningar och vad det nu kan vara.

Det är väl ganska naturligt att regeringen säger sig, att man bör ha alla bitarna i pusslet samlade, när man gör den utomordentligt svåra avvägning, som det innebär att i juni månad fixera en hyresstegring. Hyresstegringen utlöser ju sina verkningar den 1 oktober i höst, alltså just i de dagar, då Organisations-Sverige träffar samman för att diskutera lönekomensationerna för

nästkommande år och självfallet bedömer hyresstegringen som en av de avgörande utgångspunkterna för hur avtalsrörelserna skall läggas upp kommande årsskifte.

Om man i dag driver en politik, innebärande ett kraftigt kompensationskrav på hela den lönefront, som spänner över kroppsarbetare och tjänstemän, samt för kompensationsresonemang från jordbrukare, handlande och från praktiskt taget alla intressegrupper här i landet, så har man inte gjort någonting som är särdeles lyckat. Då har man i stället dragit på ett nytt varv i en prisstegring, som väl ändå ingen av oss innerst inne vill acceptera. Vi tvingas acceptera den partiellt, men det är en riktig ståndpunkt att inte acceptera den mer än vad som är absolut nödvändigt.

Vi kan inte nu göra de behövliga bedömningarna, eftersom vi inte har alla fakta på bordet, och detta har utskottets ledamöter insett. Det är bara högerpartiets representanter som anser, att man redan i dag kan ta ställning till om vi skall släppa fram en hyresstegring. All right, jag tror inte vi kommer ifrån det. Den kan väl bli något så när begränsad med hänsyn till att 1920- och 1930-talens hus har en stor del av sina bottenlån som bundna lån. Men skall man ta räntegenomslaget i 1940- och 1950-talens hus, där de bundna lånen är mycket sällsynta och de obundna dominerar, samt se detta i förhållande till de stegringar vi får på driftkostnadssidan, är jag rädd för att vi rent automatiskt kommer i ett farligt läge. Dessutom är det ju ingen tvekan om — det underströks av herr Gustafsson i Skellefteå — att den »råa» produktionskostnadsökning i de nya husen, alltså byggnationen under 1955, 1956 och 1957, som man får, därest man följer högerreservationen, kommer att betyda en så kraftig nedgång i bostadsproduktionen, att vi får hålla på åtskilliga år med att hämta in det handi-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

cap, som bostadspolitikerna då får att dras med.

Herr talman! Jag har gjort en hel rad anteckningar om herr Cassels inlägg, men det tar kanske för lång tid att ta upp dem alla. Jag har väl redan sagt det väsentliga. Jag skulle ändock vilja beröra avskrivningsfrågorna, som behandlades av herr Gustafsson i Skellefteå, men dessförinnan skall jag säga några ord om ett par andra delar av herr Gustafssons anförande.

Herr Gustafsson gör gällande, att man inte borde begränsa egnahemsbyggnad. Herr Gustafsson är där i sällskap med herr Cassel. Man försöker argumentera från den utgångspunkten, att det ju ändå finns ett visst tillskott av arbetskraft, som man lämpligen kan använda för egnahemsbyggande och som inte konkurrerar med den yrkesarbetskraft, som behövs för annan byggnadsverksamhet.

Vi gjorde under november och december förra året en enkät bland länsarbetsnämnderna och länsbostadsnämnderna för att få allt material för en bedömning. Det finns vissa län, där systemet med att byggherren arbetar själv är relativt utbrett, men det finns också län, där detta system tillämpas i mycket liten utsträckning. Det finns län, där byggherren själv säkerligen inte gör mer än 10 procent av arbetsinsatsen och de övriga 90 procenten görs av den reguljära yrkesarbetarkåren. Slutsummeringen av enkäten blev, att bostadsbyggandets ökning från 1953 till 1954 tog mellan 6 000 och 10 000 yrkesarbetare från annan byggnation. Vi betraktade detta som allvarligt, och vi är medvetna om svårigheten att sköta en planering, när man har ett så väsentligt utsläpp som ett fritt egnahemsbyggande skulle innebära. Slår man fast att det av arbetsmarknadspolitiska och statsfinansiella skäl helt enkelt inte är möjligt att låta egnahemsbyggandet sväva fritt och bli sådant det blir, så är det tydligt att det måste ske en be-

gränsning. Vi har dessutom sökt åstadkomma en viss dirigering genom att eftersträva att sprida egnahemsbyggandet något så jämnt över hela året. Jag är medveten om att det kan ha sina svårigheter i Norrland, men i södra och mellersta Sverige byggs det, så som tekniken nu utvecklats, under vinterhalvåret, inte bara flerfamiljshus utan även egnahem.

Vi har alltså, med de begränsningar på alla områden, som kännetecknar dagens ekonomiska läge, ansett det förordat med alltför stora risker att låta egnahemsbyggandet utveckla sig helt fritt.

Herr Gustafsson ansåg att det i dagens läge inte borde vara något äventyr att företa en utvidgning av medelsramarna, och han tog som en konkret bakgrund att vi borde orka med att bygga mellan 60 000 och 65 000 lägenheter. Jag är rätt övertygad om att herr Gustafsson talat vid byggmästare som nu bygger bostäder, och han har nog då ganska snart kommit underfund med att vi behöver använda all vår energi för att skaffa krediter till det bostadsbyggande som regeringen har fixerat och som ligger vid 57 000—58 000 lägenheter.

Både herr Gustafsson och herr Cassel har här talat för inkomstprövning i vad gäller egnahemssubventionerna, och någon av dem ville göra gällande att de i denna fråga även hade bondeförbundet med sig. Jag är inte alldeles säker på det. Ställningstagandet inom utskottet tyder inte på att så skulle vara förhållandet, och regeringen har ju varit enig på den här punkten.

Denna debatt skall inte föras under sådana förutsättningar som att regeringen är ointresserad av frågan om bostadssubventionernas avveckling. Vem som helst måste ge mig rätt, om jag säger att regeringen har utnyttjat de tre sista åren till att komma med förslag om avveckling av de generella subventionerna, och i år har regeringen fram-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

lagt ett förslag om en första etapp i avvecklingen av egnahemssubventionerna. I princip råder det inte några delade meningar i denna sak, utan det hela är en diskussion om framgångstakten. Högern driver en ståndpunkt, som ofrånkomligt för med sig hårda genomslag av hyreshöjningar, medan vi vill gå försiktigare fram, med tillämpande av den principen att avvecklingen bör ske i takt med den byggnadskostnadsänkning som rationaliseringarna ger utrymme för.

Det finns ju vissa områden, som vi här i landet har ansett så viktiga att där bör utgå generella subventioner utan behovsprövning. Vi lämnar folkpension utan behovsprövning; både lantarbetaren och bankdirektören får utan behovsprövning sin grundpension när de blir 67 år gamla. Vi lämnar utan behovsprövning allmänna barnbidrag, jordbrukssubventioner och bostadssubventioner. Jag har då aldrig förstått logiken i att man drar fram ett av dessa områden och säger: »Är det inte orättvist att den som har pengar får denna subvention?» Det är ju då lika orättvist att den som har pengar får de andra subventionerna.

Vi har gjort subventionerna generella därför att vi velat vinna vissa syften. Vi vill förbättra bostadsförsörjningen, vi vill vidmakthålla den nuvarande jordbrukspolitik, vi vill hjälpa barnfamiljerna och de gamla. Detta har varit de avgörande motiven för att subventionerna fått en generell karaktär. Inom parentes sagt slipper vi ju en icke oväsentlig administrativ apparat, så länge vi kan undvara den individuella behovsprövningen.

Hur känslofullt man än framställer det hela, är det alltså inte riktigt att tala om orättvisorna just på bostadssubventionernas område. Vill man ta upp en sådan diskussion om orättvisorna, får man göra det principiellt och tala om de generella subventionerna över hela det sociala fältet.

Högern har ju här presenterat en mångfald av reservationer, och jag är övertygad om att herr Cassel, som tydligen nu flitigt gör anteckningar för en replik, kommer att säga att socialministern är ofullständig i sin redovisning av högerns ståndpunkt. Han talar bara om vad ett slopande av räntesubventioner, tilläggs lån och egnahemssubventioner skulle innebära, men han berättar inte om den verkligt fina sociala bostadspolitik som högern kommer med såsom en motvikt till dessa åtgärder. Ja, högerns idé är ju att bygga vidare på den individuella behovsprövningens grund. Samtidigt som man föreslår ingripanden, som omedelbart och nog även för åtskilliga år framåt skulle komma att höja hyrorna med, låt mig säga, 15—20 procent, så vill man ge barnfamiljerna litet soulagemang för det hela. Man skall höja familjebostadsbidragen från 150 till 170 kronor och man skall lägga på en hundralapp för det tredje barnet och fortsätta med en extra hundralapp upp till det sjätte barnet i barnfamiljerna.

Vi har diskuterat denna fråga tidigare — och jag har en känsla av att herr Persson i Växjö, som sysslar med saken varje dag, så småningom kommer att utveckla det hela mera i detalj — men bara som ett grovt exempel skulle man nog ändå kunna säga, att högerns förslag innebär, att man ofrånkomligen och omedelbart får hyresstegringar, när högerns data för avvecklingen inträffar. Hyresstegringen för en vanlig tvårums lägenhet enligt högerns förslag rör sig om från 400 till närmare 600 kronor per år och för en tre-rums lägenhet — dessa måste man ju också räkna med, om man diskuterar familjer, som har fem à sex barn — om mellan 500 och upp till 700 kronor per år. Nu skall den balanseras av utbyggda socialingripanden genom förbättrade familjebostadsbidrag.

Herr Cassel har inte vågat sig på att föreslå, var inkomstgränsen i så fall

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

skall gå. Hur rädd han annars än är för att ge regeringen fullmakter, har tydligen på denna punkt hans tvekan inte varit alltför markerad. Han utgår nämligen från att regeringen skall dra en gräns, så att de mindre inkomsttagarna med många barn får stora subventioner, medan de högre inkomsttagarna får nöja sig med 20-kronorsförhöjningen av familjebostadsbidraget. De mindre inkomsttagarna skulle således få den extra hundralappen per barn, om jag nu läst rätt. Detta innebär, att det endast blir familjer med sex barn och låga inkomster som i någon mån blir soulagerade för de hyreshöjningar, som högers förslag medför. Eftersom vi har 8 000 sexbarnsfamiljer bland en miljon barnfamiljer här i landet är russinet i pölsan inte alltför förnämligt; det måste man nog säga, om man ser saken i statistikens kalla sifferbelysning.

Jag annonserade nyss, att jag ville säga något om avskrivningsfrågorna. Herr Gustafsson i Skellefteå apostroferade i sitt anförande egentligen finansministern, men denne är inte här närvarande, och jag kan följaktligen, eftersom vi är överens om det hela, yttra några ord i saken. Herr Gustafsson gjorde gällande, att om regeringen skiftar principer, har den ändå en trogen drabant i herr Cassel och hans meningsfränder. Det vore kanske riktigare att gå tillbaka litet i akterna och konstatera, att folkpartiet har varit relativt skiftande i sina bedömningar av föreliggande frågor. År 1952 väcktes det en motion här i kammaren, vari föreslogs, att man skulle ersätta tilläggslånen med löpande bidrag, motsvarande räntekostnaden för tilläggslånen, och dessutom avskrivna med 50 procent. När vi i fjol hade en lång och ingående diskussion om detta, hade folkpartiet gått helt över till principen »löpande bidrag». Då glömde man emellertid från dess sida bort att räkna med egnahemssubventionerna. I år har man, vis av skadan,

kommit ihåg dessa och följaktligen ställt förslag om avskrivning av egnahemssubventionerna till 100 procent.

Som sagt, vi debatterade dessa frågor rätt grundligt i fjol under riksdagsbehandlingen och fortsatte med det under en mycket intressant valdiskussion längre fram på sommaren och hösten. Det svenska folket hade följaktligen möjligheter att välja mellan avskrivningsprinciperna. Man kan väl av valresultatet att döma knappast göra gällande, att det var alltför imponerat av folkpartiets avskrivningsregler. Denna fråga spelade alltså mycket stor roll i valrörelsen; bland andra svarade både herr Wedén och herr Gustafsson i Skellefteå för att den inte kom bort i det sammanhanget.

Jag skulle naturligtvis, herr talman, kunna ta upp en hel del av de gamla kapphästarna i våra bostadsdebatter, men det är väl rimligt att jag, innan diskussionen är slut, låter oppositionen komma till tals med de synpunkter, som den ännu inte haft tillfälle att ventilera.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är ganska märkvärdigt med den socialdemokratiska politiken. Var det än är i världen tycks den ge möjlighet att fixt räkna ut precis vad som är möjligt och vad som inte är möjligt. I England — det var inte jag, som förde tanken dit i dag, utan socialministern — hade labour sagt, att det inte gick att bygga mer än 200 000 bostäder; i dag bygger man 325 000—350 000. I Västtyskland gick det inte att bygga mera; i dag går det.

Varför skulle det inte kunna vara likadant här i landet? Vi har sagt, att det är möjligt att bygga mera, inte genom att sätta in större resurser än regeringen arbetar med, utan genom att pressa ned byggnadskostnaderna. Vi vill också få till stånd ett extra sparande för detta ändamål. Detta skall man också ta med i bilden.

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Sedan påstår statsrådet Sträng, att vi politiserar det hela genom att bygga egna hus. Varför det? Är det inte ganska hedervärdt av ett parti att kosta på sig mödan att försöka se, hur möjligheterna ter sig, och sedan göra en noggrann och korrekt redovisning över sina experiment, som godkänts av bostadsstyrelsen?

Vi förstår, att de som sysslar yrkesmässigt med byggnationen, såsom angavs i den artikel som herr Sträng hade läst, kan vara missnöjda med oss, som kritiserar dem för att de inte kan pressa sina kostnader, och som vill göra klimatet hårdare för dem. Men det kan aldrig någonsin bli resultat på detta område, om vi inte söker ta nya tag. Vi har aldrig sagt att man kan gå över till en subventionsfri tillvaro utan att det blir övergångssvårigheter. Men dessa får vi finna oss i, om vi är säkra på att vi är på väg till ett hälsosammare tillstånd.

Blir kostnaderna mindre, om regeringen, som den vill ha fullmakt att göra, subventionerar bort räntestegringen? Inte alls, de blir bara fördelade så att de inte syns.

Regeringen säger att dess program i långa stycken sammanfaller med vårt och talar om att den vill avveckla de generella subventionerna. Men sedan man har fått höra detta, kommer herr Sträng in och håller ett vackert anförande om det rättvisa i generella subventioner. Vi får ju allihop folkpension, menar han. Ja, men vi får betala avgifter för att få den och, märk väl, vi får den alla. Om jag inte tar fel, får däremot bara var sjunde människa bostadssubvention, medan de andra sex bara får vara med och betala utan att få någon glädje av subventionerna.

Sedan är det en sak jag skulle vilja fråga om. I första kammaren fick jag i förmiddags höra herr Sträng tala i rätt dunkla ordalag om att riksbanken och regeringen i samråd skulle försöka

ordna så, att tillräckliga krediter stod till förfogande för bostadsbyggandet. Liknande tongångar har framkommit hos majoriteten, men vi reserverar uttryckt oss betydligt försiktigare. Är det regeringens mening, att dessa krediter för fortsatt bostadsbyggande skall lämnas av riksbanken, om det inte finns möjlighet att erhålla dem på öppna marknaden?

När man talar om att vårt förslag skulle verka enormt fördyrande — herr Sträng nämnde fruktansvärda siffror, som jag inte har hört förut och inte kan verifiera men som jag inte tror är sanna — skall man väl taga med i bilden vårt förslag om ökade behovsprövade subventioner och vårt förslag om en tioprocentig skattesänkning — det är ju på denna skattesänkning vi vill använda de pengar som vi spar genom minskade bostadssubventioner.

Vad egnahemmen beträffar har vi vidare enligt min mening bevisat, att det går att pressa byggnadskostnaderna högst betydligt — säg gärna 20 procent. Vi har också föreslagit skattefritt bostadssparande, höjning av familjebostadsbidraget, rättvisare beskattning av egnahemsägarna, snabb avveckling av fastighetsskatten. Alla dessa åtgärder syftar, märk väl, till att bli bestående, medan räntehöjningen, skall vi väl hoppas, är en övergående företeelse, som vi inte skall dras med i alla tider.

Till herr Gustafsson skall jag inte säga något annat än att vi inom högern har valt att tillämpa samma avskrivningsmetoder som finansministern tillämpar helt enkelt därför, att vi tror att dessa är riktiga.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp)
kort gennäle:

Herr talman! Socialministern har inte alldeles rätt när han säger, att även folkpartiet vill ha obegränsat egnahemsbyggande. Vi har inte föreslagit detta men däremot, att gränserna skall göras vidare än vad regeringen har föresla-

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

git. Jag vill påminna om att bostadsstyrelsen och byggnadsstyrelsen — jag tror hösten 1953 — skickade ut ett cirkulär till olika kommuner — framför allt tätorter och mindre städer — med uppmaning att kommunerna skulle bygga mera enfamiljshus och mindre hyreshus i stället för stora hyreshus, som i många fall enligt cirkuläret i framtiden kunde bli felinvesteringar. Det kan hända att den ökning av enfamiljshusbyggandet, som vi har sett, i viss mån är resultatet av detta cirkulär. Om kommunerna har rättat sig efter ett cirkulär från statliga myndigheter, kan de bli rätt undrande, när sedan en annan myndighet bromsar verksamheten.

Beträffande inkomstprövningen av eignahemsbidragen vill jag säga, att tanken ej kan avfärdas genom att räkna upp en hel del sociala bidrag, som vi ger utan inkomstprövning. Jag kunde ju svara med att räkna upp en rad bidrag för vilka vi har behovsprövning — familjbostadsbidraget ligger närmast till hands att nämna. Men jag gav som jag tyckte bärande skäl för behovsprövningen i detta fall. Jag pekade på, att vi ger högre bidrag till enfamiljshus än till hyreshusen. Det är då rätt rimligt att vi inkomstprövar det belopp, som överstiger vad vi ger generellt, till hyreshusen.

Avskrivningarna skall jag inte nu dra upp någon stor debatt om. Men jag skall be att få upprepa den som jag tycker icke oväsentliga fråga, som jag ställde i mitt första anförande. Jag påvisade, att en väsentlig del av bostadsstödet redan nu utgår i form av löpande bidrag, nämligen till ränteutgifterna på primär- och sekundärlån. Detta stöd tas upp i varje års budget med ett belopp, som precis motsvarar kostnaden för detta budgetår. Detta är vad folkpartiet har föreslagit även beträffande tertiärlånen, alltså att vi skall sluta att anslå medel till avskrivningarna och endast ge bidrag, som svarar mot rän-

teförlusten under budgetåret. Om detta system är riktigt när det gäller primär- och sekundärlån, varför är det då så uppåt väggarna oriktigt när det gäller tertiärlån? Eftersom jag inte har tillräcklig förmåga att läsa ut svaret ur val-siffrorna, måste jag be socialministern hjälpa mig med ett svar.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Herr Cassel har alldeles rätt i att det den här gången var jag som tog upp England i debatten. Det var helt enkelt för att rationalisera debatten eftersom jag visste, att herr Cassel skulle ta upp detta, och herr Cassel har sedan i sitt senaste anförande utvecklat detta ytterligare. Vi har således klarat av den obligatoriska englandsdebatten på en relativt kort tid. Det är någonting som vi får dras med så länge vi har dessa bostadsdebatter.

Sedan, herr Cassel, citerade jag en facktidsskrift när jag talade om politiska hus. Jag delar nog den uppfattning som framkommit i denna publikation. Det bör kanske dock understrykas att jag är i sällskap med de s. k. fackmännen.

Herr Cassel kom nu tillbaka till vad han sade i sitt första anförande. Han sade, att man aldrig kommer ifrån kostnaden för subventionerna även om man fördelar dem på annat sätt. Det är ingen som bestrider detta. Det är emellertid just i fråga om fördelningen av kostnaderna som uppfattningarna skiljer sig i regeringens politik och den politik som herr Cassel företräder. Ingen kan väl bestrida, att vi har en progressiv beskattning som drabbar de högre inkomsterna relativt hårdare än de lägre. Ingen kan väl bestrida, att de som har gott om pengar får satsa en förhållandevis större del till de subventioner vi lämnar i landet för olika ändamål. Det skall klart anges att vi har olika uppfattningar om fördelningen och den kan vi diskutera. Att sedan kostnaderna

måste betalas är det ju ingen människa som bestrider.

Herr Cassel säger vidare, att jag i första kammaren fört ett dunkelt resonemang, där jag involverade riksbanken i min diskussion. Herr Cassel interpellade mig här i december eller januari månad om hur man skulle klara bostadskrediterna. Han fick ett interpellationssvar, där riksbanken spelade en avgörande roll för att lösa de aktuella besvärligheterna. Genom de trekantssaffärer som riksbanken då tog initiativ till under de gångna vårmånaderna har också läget varit sådant att en och annan byggmästare och byggherre lyckats klara sin finansieringsfråga. I det sammanhanget har riksbanken från fall till fall genom diskussioner med affärsbanker och andra kapitalinrättningar hjälpt vederbörande byggmästare. Regeringen kan ju inte gärna etablera sig som ett diskussionsorgan med affärsbanker och kreditinstitut. Regeringen kan deklarerat en uppfattning i detta fall, och det gjorde jag redan i remissdebatten för regeringens räkning. Vi bestämde att bostadsbyggandet skulle uppgå till en viss storlek, men oppositionen anser det vara för litet. Vi skall medverka till att vi också får finansieringsförutsättningar för det bostadsbyggande vi har bestämt oss för. Självfallet kommer centralbanken in i dessa diskussioner eftersom det förs regelbundna diskussioner mellan centralbankens ledning och de olika bankerna och kreditinstituten. Svårare var inte den frågan, herr Cassel. Om jag uttryckte mig dunkelt i första kammaren tycker jag nog att herr Cassel, såsom interpellant och specialintresserad i dessa frågor, borde haft vissa möjligheter att räkna ut lösningen på det hemliga och det dunkla.

Herr Cassel fann att de siffror, som socialministern anfört om högerförslagets effekter på hyreskostnaden var fruktansvärda — om jag antecknade rätt. Detta var också, enligt herr Cassels

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

uppfattning, någonting alldeles nytt. Han hade inte haft kläm på dessa siffror tidigare. Jag vill inte insinuera att herr Cassel som den bostadsintresserade ledamot av denna kammare han är skulle ha fuskläst statsutskottets utlåtande, eftersom han nu behöver sätta upp ett förväntat anlete i denna debatt. Här anförs det nu bl. a. på s. 36 i statsutskottets egna beräkningar att högerförslaget för egnahemsbyggare kommer att innebära en kapitalkostnadsökning på 590 kronor. Jag tillät mig säga cirka 600 kronor, och ingen kan väl egentligen kritisera mig för denna lilla avrundning. Den siffran jag använde för lägenheten på två rum och kök är direkt tagen från utskottets utlåtande. Den siffra jag använde för lägenheten på tre rum och kök är faktiskt framräknad av mig och mina medarbetare, eftersom utskottet inte anfört någon siffra för denna lägenhetstyp.

Vidare har herr Gustafsson i Skellefteå kommit tillbaka till en fråga som han tog upp i sitt första anförande. Han frågar varför man inte äskar anslag för avskrivning på primär- och sekundärlån, när man gör det för tertiärlån. Man nöjer sig här med de löpande räntesubventionerna. Ja, primär- och sekundärlånen är ju privata marknadskrediter och inte statliga lån. Det vore kanske litet för djärvt av regeringen att gå in med avskrivningsanslag på den privata marknaden. Dessutom finns det ett skäl till. Tertiärlånen ligger ganska högt upp i toppen. Det är nog mera finansiella och kreditmässiga risker behäftade med tertiärlånen än med primär- och sekundärlånen. Det är således från den utgångspunkten inte alldeles obefogat att kosta på sig en avskrivning av tertiärlånen.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Socialministern är mycket skarpsinnig men inte helt clairvoyant. Jag hade faktiskt inte ett ögonblick tänkt tala om England.

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Det är klart att jag inte kan dölja, att vi har en progressiv beskattning här i landet — det känner vi av, alla och envar — men man kan väl heller inte bestrida, att även de som har ganska små inkomster är hårt skattebelastade och att en väsentlig del av deras skatt går åt till att betala bostadssubventioner, även om de inte själva är i den situationen att de kan få den ringaste glädje av subventionerna. Exempelvis en lantarbetare, som socialministern talar om, som inte själv får någon nytta av detta, får via skattsedeln betala bostadssubventioner till dem som bor i städer och samhällen eller i nybyggda egnahem. Det kan man inte komma ifrån.

Sedan detta om banken. Det är självklart, herr socialminister, att jag förstår att man måste tala med riksbanken i den här saken, men det som jag frågade om och som socialministern inte ville svara på — något som kanske är ganska naturligt — var om det är regeringens mening att börja låna pengar i riksbanken för att finansiera bostadsbyggandet.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Socialministern säger att orsaken till att man vill förfara olika med avskrivningar på tertiärlån och på sekundär- och primärlån är, att primärlån och sekundärlånen tas i den öppna marknaden, medan däremot tertiärlånen lämnas av staten. Jag kan inte finna att denna omständighet har någon ting att betyda i detta sammanhang, ty det går ju precis lika bra att använda samma system för att ersätta ränteförlusterna när det gäller lån som staten lämnar ut.

Alltså, om det i fråga om primär- och sekundärlån är principiellt riktigt att endast ta upp årets förlust, måste detta vara principiellt riktigt även i fråga om tertiärlånen. Att de sistnämnda lånen lämnas av staten och de båda först-

nämnda slagen av lån lämnas av bankerna, kan inte ha någon betydelse. Socialministerns resonemang innebär, att om vi övergår till exempelvis kreditgarantier, får folkpartiet sin vilja igenom beträffande tertiärlånen.

Jag tycker också att socialministerns resonemang om riskerna har bra litet med denna sak att göra. Det är inte hänsyn till riskerna som har utgjort argumentet för avskrivningen, utan det är ränteförlusten. Om man menar att man har en normal ränta på 4 procent och så beviljar lån till 3 procents ränta avskriver man en fjärdedel, som är räntelös. Det är detta som har varit motivet, och inte alls riskerna.

När man diskuterar tertiärlånen och avskrivningarna glömmer man alldeles bort att tertiärlånen är amorteringslån. Om staten lånar, låt oss säga en miljon kronor till 4 procents ränta och lånar ut beloppet i form av egnahems-lån till 3 procents ränta, blir en fjärdedel av denna miljon, alltså 250 000 kronor, räntelös. Men dessa 250 000 kronor är ju inte förlorade, ty de kommer igen om 25 år i form av amorteringar, även den räntelösa delen har alltså ett visst nuvärde, något som herrarna inte alls har velat ta hänsyn till.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Kammarens ärade ledamöter ser att jag är väl rustad med trycksaker, men jag lovar att jag inte skall läsa upp allt vad som står i dem, detta inte minst därför, att socialministern här har tagit upp och svarat på en del av vad som anförts från reservationernas sida.

Utlåtandet är ju rätt omfattande. Såsom tidigare har erinrats innehåller utlåtandet 44 punkter och nästan lika många reservationer, och det rör en mängd olika saker.

Vi konstaterar att det inte råder några delade meningar inom utskottet om att vi skall sträva efter att nedbringa byggnadskostnaderna. Det är bara så,

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

att högern skiljer sig från oss andra genom att ha en övertro på möjligheterna härvidlag. De motioner, som väckts i denna fråga, remitterades ju till statens nämnd för byggnadsforskning och till bostadsstyrelsen, och de remissvar som givits ger nog inte särskilt starkt stöd åt högerns uppfattning om hur lätt man kan komma fram till att nedbringa byggnadskostnaderna. Jag kan nöja mig med att framhålla detta och i övrigt hänvisa till vad socialministern i samma fråga har anfört.

I rationaliseringsfrågan föreligger sålunda inte någon större skillnad i uppfattningen. Vad häfter beträffar bostadsbyggandets storlek har vi väl anledning att säga, att om högerns subventionsantipati skulle få bli vägledande för bostadsförsörjningen här i landet, behövde vi ju inte ens komma upp till exempelvis de 14 000 egnahem som regeringen tänkt sig och som utskottet anslutit sig till såsom produktionsresultat i fråga om egnahem under ett budgetår.

Rörande ramen har utskottet sagt ungefär detsamma som statsrådet redan anfört, nämligen att vi skulle vara glada, om det visade sig möjligt att öka ut bostadsbyggandet utöver vad som förutsättes i propositionen, och förväntar att Kungl. Maj:t kommer till riksdagen och begär utökning, om ramen inte räcker till.

För att sedan övergå till kapitalsubventionerna och räntegarantien vill jag anföra, att det i varje fall beträffande den nu av Kungl. Maj:t begärda fullmakten att gå vidare med räntesubventioner konstaterats en större samstämmighet i uppfattningen om nödvändigheten härav mellan det större regeringspartiet och ett av oppositionspartierna än som kunnat ernås med representanterna för det mindre av koalitionen partier. Detta har också understrukits av herr Rubbestad, och man kan väl inte göra något däråt. Vi har härvidlag från utskottets sida anfört, 8 — *Andra kammarens protokoll 1955. Nr 21*

att vi är med om vad Kungl. Maj:t sålunda föreslagit. Där om sägs i utskottets utlåtande bl. a.: »Av särskild vikt är att garantier skapas för att finansieringsvillkoren för nytillkommande bostadshus såvitt möjligt förblir oförändrade och alltså oberoende av inträffade räntefluktuationer, som kan förmodas vara av relativt tillfällig natur. Skäl talar jämväl för att en till följd av den nu inträdda räntestegringen mera avsevärd höjning av hyrorna i tidigare tillkomna med statslån finansierade bostadshus bör undvikas.»

Detta är kanske ett närmare precisrande, även om orden »såvitt möjligt» gör att man inte är absolut bunden.

I fråga om ett av folkpartiet framställt yrkande, som redan varit föremål för särskild debatt, nämligen att de generella subventionerna skall behovsprövas, synes det mig ju vara rätt underligt att folkpartiet är först på plan med ett sådant yrkande, eftersom tröskelproblemet för folkpartiets del under en följd av år spelat en så stor roll. Som en konsekvens av uppfattningen att detta spelar så stor roll borde man väl lämpligen söka undvika en behovsprövning. När folkpartiet emellertid nu formligen ändrat uppfattning på denna punkt säger man: Hur detta sedan skall utformas får Kungl. Maj:t sköta om och ta ansvaret för, det bryr vi oss inte om. Högern har ju, låt vara med något annan utformning, dock anvisat vad man bör kunna välja. Från det hållet har det sagts, att man kan använda samma grunder som gäller för familjebostadsbidragen.

Nu har jag anledning att till folkpartiet och dess talesman ställa frågan: Hur vill ni då att detta skall prövas? Vilket system skall komma till användning? Skall det vara inkomstgränser, eller skall man rent av gå på individuell behovsprövning?

Beträffande avskrivningarna fortsätter herr Gustafsson i Skellefteå att föra ungefär det resonemanget, att om man

Främjande av bostadsförsörjningen m. m.

kan upptäcka att avskrivningarna inte på alla punkter följer en viss princip, om man sålunda måhända rent formellt kan påvisa att det här görs ett avsteg från de principer som är vägledande för staten i fråga om avskrivningarna, då anser man sig böra tillåta sig att ha ett system i galenskapen genom att tillämpa för låg avskrivning på alla punkter. Detta tycker vi nu inte är ett uttryck för något särskilt gott omdöme. Högerns representanter har nog i detta avseende visat bättre omdöme än folkpartiet, och de är att gratulera till att de åtminstone här har varit så förståndiga att de kunnat följa socialdemokraterna.

Ehuru det utöver vad man nu sagts finns en hel del i utskottets skrivning, som det kunde vara av behovet att stryka under, vill jag nu, herr talman, med hänvisning till vad som anförts av socialministern, av utskottet och av mig själv yrka bifall till utskottets hemställan i samtliga de 44 punkterna, och detta yrkande får också avse utskottets motivering till hemställan under respektive punkter.

Herr talmannen hade under detta anförande återtagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta handläggningen i detta ärende till morgondagens sammanträde.

§ 9

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att å morgondagens föredragningslista närmast efter statsutskottets utlåtande nr 150 övriga två gånger bordlagda ärenden skulle uppföras i följande ordning, nämligen statsutskottets utlåtande nr 151, jordbruksutskottets utlåtanden och memorial nr 28—30, bevillningsutskottets be-

tänkanden nr 52 och 53, statsutskottets utlåtanden nr 156 och 157, tredje lagutskottets utlåtande nr 24, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 29—35, bevillningsutskottets betänkanden nr 49 och 51, andra lagutskottets utlåtande nr 34, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden nr 6 och 7, första lagutskottets utlåtanden nr 37 och 38, andra lagutskottets utlåtande nr 35, tredje lagutskottets utlåtande och memorial nr 26 och 27 samt statsutskottets utlåtande nr 137.

§ 10

Till bordläggning anmäldes konstitutionsutskottets memorial nr 21, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden; samt statsutskottets memorial: nr 158, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55 och nr 159, angående statsregleringen för budgetåret 1955/56.

§ 11

Anmäldes, att Kungl. Maj:ts skrivelse nr 199, med återkallande av propositionen nr 197, med förslag till lag om skiljedom i viss arbetstvist, tillställts kammaren.

Denna skrivelse remitterades omedelbart till behandling av lagutskott.

§ 12

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 304, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa tjänster vid kommunikationsverken;

nr 305, i anledning av väckta motioner angående dels ombyggnad av järnvägen å sträckan Sölvesborg—Hörviken till normalspår m. m. och dels anslag till upprustning av vägarna på Listerlandet;

nr 306, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1955/56 till Lunds universitet: Avlöningar;

nr 308, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1955/56 till ökad utbildning av läkare;

nr 310, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av yrkesutbildningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 311, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vanförestalterna och Eugeniahemmet m. m.;

nr 312, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1955/56 till Justitiedepartementet: Avlöningar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 313, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående vissa anslag för budgetåret 1955/56 till regeringsrätten;

nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1955/56 till fångvården m. m.;

nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från skyldighet att återbetala för mycket utbetalade lönebelopp;

nr 316, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda ekonomiska förmåner åt övertalig personal vid Stockholms tygstation m. m.;

nr 324, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett sjöfartsverk m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 325, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1955/56 till kommerskollegium;

nr 326, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökad examination av tandläkare m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 327, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till tillfällig korttidsutbildning av präster;

nr 330, i anledning av väckta motioner angående ombyggnad av järnvägen Gullberna—Torsås—Bergkvara till normalspår; och

nr 331, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.

från bankoutskottet, nr 317, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 122) med förslag till förordning om ändring i förordningen den 27 mars 1953 (nr 95) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.;

från tredje lagutskottet:

nr 318, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 14 § vattenlagen; och

nr 319, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående vissa laga skiften i Kiruna stad; samt

från sammansatta konstitutions- och första lagutskottet:

nr 278, i anledning av väckta motioner om utredningar angående nådeinstitutet; och

nr 279, i anledning av väckt motion angående inrättande av en särskild högsta domstol i skattemål.

§ 13

Justerades protokollsutdrag.

Kammarrens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 19.03.

In fidem
Gunnar Britth